

SLAVICA SLOVACA

Ročník 51 • 2016 • **3-4**

SUPPLEMENTUM

Autobiografia P. Paulína Bajana OFM (1721–1792)

Na vydanie pripravili Ladislav Kačic a Svorad Zavorský
Preložil Svorad Zavorský

SLAVISTIKA

SLAVICA SLOVACA

ORGÁN SLAVISTICKÉHO ÚSTAVU JÁNA STANISLAVA SAV
A SLOVENSKÉHO KOMITÉTU SLAVISTOV

Hlavný redaktor: Peter Žeňuch

Redakčná rada:

Desislava Michajlova Atanasova, Mojmír Benža, Václav Čermák, Mária Dobříková,
Ján Doruľa, Júlia Dudášová-Kriššáková, Adriana Ferenčíková, Martin Hurbanič,
Jaromír Krško, Ján Lukačka, Šimon Marinčák, Zuzana Profantová, Cyril Vasil',
Peter Zubko, Peter Žeňuch

Výkonná redaktorka: Katarína Žeňuchová

Technický redaktor: Juraj Molčányi

Adresa vydavateľa a sídlo redakcie:

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, IČO: 31750940

© Slovenský komitét slavistov, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, IČO: 30842913

Recenzenti:

Doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc.

Mgr. Ľudmila Buzássyová, PhD.

Publikácia je súčasťou projektu VEGA č. 2/0118/13.

© Mgr. art. Ladislav Kačic, PhD., Mgr. Svorad Zavarský, PhD. 2016

Translation © Mgr. Svorad Zavarský, PhD. 2016

SLAVICA SLOVACA

Ročník 51 • 2016 • **3**
SUPPLEMENTUM

Autobiografia P. Paulína Bajana OFM (1721–1792)

Na vydanie pripravili Ladislav Kačic a Svorad Zavorský
Preložil Svorad Zavorský

SLAVISTIKA

Obsah

Úvod (L. K.).....	3
Poznámka prekladateľa (S. Z.)	6
Edičné zásady (S. Z.)	9
Edícia (L. K., S. Z.).....	12
Preklad (S. Z.).....	13
Komentár (L. K.).....	76
Bibliografia	83
Prílohy.....	86
Summary	93

Autobiografia P. Paulína Bajana OFM (1721–1792)

KAČIC, L. – ZAVARSKÝ, S. (Eds.): The Autobiography of P. Paulinus Bajan OFM (1721–1792), *Slavica Slovaca*, 51, 2016, No. 3 (supplementum), pp. 3 – 93 (Bratislava).

The Franciscan preacher, organ player, and composer P. Paulinus Bajan OFM (1721–1792) was a prominent figure of Slovakia's culture in the eighteenth century. Bajan's Latin autobiography provides a vivid picture of the vicissitudes of his life, beginning with his childhood and taking us through the adventures of his education, his entrance into the Franciscan Order, and his years as a musician and long-time preacher in Skalica, his hometown. Bajan's autobiography is written in a fresh and sprightly style. The Latin he used was obviously very close to the colloquial form of the language spoken in his contemporary Slovakia. This critical edition, accompanied by a Slovak translation, is intended to become a basis for further philological, historical, and literary research.

P. Paulinus Bajan OFM, Franciscans, Neo-Latin, Slovakia, autobiography, preacher, composer, critical edition.

Úvod

Autobiografie nepatria v reflexii dejín staršej slovenskej literatúry k preferovaným žánrom, hoci najmä v prostredí evanjelickej cirkvi a. v. boli v minulosti bežné. Najznámejšia je latinská autobiografia evanjelického vzdelanca a superintendenta Samuela Hruškoviča (1694–1748), ktorá vyšla spolu s prekladom i v modernom vydaní.¹ Širšej odbornej verejnosti je oveľa menej známa autobiografia evanjelického organistu a skladateľa Jána Francisciho (1695–1758), ktorá vyšla tlačou dokonca už za jeho života.² Dodnes prakticky neznáma je latinská básnická autobiografia ostrihomského kanonika a básnika Šimona Fábu (1731–1801) a latinská autobiografia Gabriela Kolinoviča–Šenkvičského (1698–1770). Autobiografický charakter majú aj niektoré veršované predhovory či doslovy františkánskych vzdelancov (P. Hugolín Gavlovič, P. Edmund Pascha a i.), ale nemožno ich považovať za životopisy v pravom zmysle slova. Veľmi originálna latinská autobiografia sa však zachovala od františkánskeho pátra Paulína Bajana, ktorú ponúkame odbornej verejnosti v kritickej edícii spolu so slovenským prekladom. Bajan ju napísal na konci 4. zväzku svojich kázni *Devoti sermones quadragesimales*.³ Štyri rozsiahle zväzky kázni písal Bajan v Ska-

* Mgr. art. Ladislav Kačic, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, Mgr. Svorad Zavorský, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava.

¹ HRUŠKOVIC, Samuel: *Život Samuela Hruškoviča (Vita Samuelis Hruscowitz)*. Bratislava: Univerzita Komenského 2006.

² Publikoval ju MATTHESON, Johann: *Grundlage einer Ehrenpforte*, Hamburg 1740, s. 76–86.

³ Bajanova autobiografia sa nachádza na s. 719–752, k autobiografii podľa nášho názoru patrí aj veršované „Proloquium“ (s. 719), ktoré je zároveň akýmsi „predhovorom“ ku všetkým štyrom zväzkom kázni. Každý zväzok má ešte samostatný (rovnaký) latinský úvod „Ad Lectorem“. Na s. 720 nasleduje Bajanova kresba – rodostrom, ktorá je pekným svedectvom jeho kresliarskeho talentu. Takýto rodostrom s ležiacim patriarchom rodu držiacim strom Nebol neznámy najmä

lici v rokoch 1772–1775 po skončení svojej aktívnej kazateľskej dráhy ako čistopisy pre svojich nasledovníkov, mladých františkánskych kazateľov.⁴ Možno počítal i s tým, že jeho kázne raz vyjdú tlačou, ako by nasvedčovala aprobácia, resp. imprimatur profesora filozofie a teológie, významnej osobnosti Salvatoriánskej provincie P. Michala Erdélyiho OFM.⁵ Tieto zväzky, obsahujúce vyše 600 kázní, majú spolu vyše 4000 strán a sú dnes uložené v Slovenskej národnej knižnici v Martine v Archíve literatúry (fond „Rukopisy historických knižníc Slovenska“), 4. zväzok má signatúru 155 AD 1.⁶ Bajan okrem autobiografie zanechal aj svoj ďalší, doteraz neznámy stručný latinský životopis (*Memoriale*), a to na konci svojho traktátu z teológie, ktorý bola vlastne jeho záverečnou prácou po štúdiách vo Váci; publikujeme ho v prílohe tohto vydania.

P. Paulín Bajan OFM (1721–1792) patrí k najvýznamnejším osobnostiam dejín františkánov na Slovensku. Jeho prínos v oblasti hudby i kazateľskej tvorby bol už viackrát zhodnotený, bajanovský výskum má pomerne dlhú tradíciu. Jeho začiatky možno vystopovať už koncom 19. storočia, keď si Bajanovu kazateľskú tvorbu všimol slovenský historik, pôvodne františkán P. Klétus Bielek, ktorý vydával zborník *Kazateľňa* a v ňom uverejňoval aj ukážky zo staršej slovenskej kazateľskej tvorby vrátane františkánov.⁷ Prakticky v tom istom čase reflektoval Bajanovu kazateľskú tvorbu aj profesor teológie v nitrianskom kňazskom seminári Ede Mihalovics.⁸

V 1. polovici 20. storočia sa venovali systematickému výskumu františkánskej kultúry, najmä literatúre a hudbe dvaja významní františkánski historici – P. Celestín Lepáček (1905–1955) a P. Všeľvad Gajdoš (1907–1978). Ako členovia rehole skúmali literárne i hudobné pamiatky ešte väčšinou v pôvodných kláštorných knižniciach. Preto sú ich práce dôležité z viacerých hľadísk, podľa nich možno napríklad sledovať „osudy“ literárnych a hudobných rukopisov ešte predtým, než boli v rámci „barbarskej noci“ roku 1950 zrušené kláštory na Slovensku a v súvislosti s tým čakali pohnuté osudy aj pamiatky uložené vo františkánskych kláštorných knižniciach. Obaja františkánski historici čerpali niektoré údaje i z Bajanovej latinskej autobiografie, preto je potrebné všimnúť si ich práce bližšie.

P. C. Lepáček sa v súvislosti s pripravovaným vydaním Jednotného katolíckeho spevníka (1937)⁹ venoval Bajanovi vo viacerých štúdiách, najpodrobnejšie v štúdií Príspevky k dejinám

v monastickom prostredí; pozri napr. rukopis P. Josepha Teleka OFM: *Antiqua Facies Provinciae Hungariae SS. Salvatoris* (1747), alebo Ulrich Bürgi – Benhard Pez: *Rete documentorum monasterii ad Sanctum Petrum in Silva Nigra* (1728) a i. Na s. 721 nasleduje potom vlastný Bajanov životopis. Všetky tri súčasti (proloquium, rodostrom, životopis) tvoria dokonalú jednotu.

⁴ Štyri zväzky Bajanových kázní sa skutočne po jeho smrti používali. Hoci pôvodne sa nachádzali v knižnici skalického františkánskeho kláštora, niektoré sa dostali neskôr, v 19. storočí do iných kláštorov. Štvrtý zväzok s Bajanovom autobiografiou však zostal v Skalici.

⁵ Pozri GAJDOŠ, P. Všeľvad: *Slovenské rukopisy*, s. 5-6 a 221-224. Gajdoš dokonca uvádza, že „páter Michal Erdélyi ako cirkevný cenzor pripravoval v skalickom kláštore v roku 1793 Bajanove kázne do tlače“ (tamtiež, s. 30). Vylúčiť to nemožno, pravdepodobnejšie sa však zdá, že skôr sám Bajan počítal s možným publikovaním kázní. Vzhľadom na veľký rozsah štyroch zväzkov by však vydanie vyžadovalo nemalé finančné prostriedky, ktoré sa do Bajanovej ani Erdélyiho smrti (1794) nenašli. Erdélyi podľa Gajdoša doplnil údaje o autoroch jednotlivých cyklov pôstnych kázní v 4. zväzku (P. Anton Vančo, P. Eusebius Gábor, P. Leonard Haller, P. Paulín Bajan).

⁶ Štvrtý zväzok kázní má rozmery 22,2x17,5 cm a 752 strán s originálnou Bajanovou pagináciou (na niektorých miestach chýbajú, pozri bližšie Gajdoš *Slovenské, passim*), od s. 719 do konca ide však o dodatočnú pagináciu (ceruzou) od P. Všeľvada Gajdoša.

⁷ Bajanovi sa venoval v Prílohe č. 3 a 4 ku *Kazateľni* č. 10 (1890). BIELEK, P. Klétus: *Z činnosti údov rádu sv. Františka provincie najsvätejšieho Spasiteľa v Uhách na poli katolíckej spisby slovenskej*, 1890.

⁸ MIHALOVICS, Ede: *A katolikus predikáció Magyarországon története*. Budapest 1901, zv. 2, s. 72–73.

⁹ Na jeho príprave sa síce priamo nepodieľal, ale určite prácu komisie pod vedením M. Schneidera-Trnavského pri Spolku sv. Vojtecha sledoval, veď Schneider–Trnavský už v tejto fáze (od r. ca 1921) navrhoval zaradiť do spevníka viaceré piesne z Bajanovho rukopisu, zachráneného predsedom Spolku sv. Vojtecha J. Pöstényim na fare v Radošovciach (P. V. Gajdoš neskôr nazval tento rukopis *Skalický slovenský spevník*, pozri ďalej).

cirkevnej hudby na Slovensku (1932).¹⁰ Lepáček publikoval prvý súpis vtedy známych hudobných rukopisov Bajana a venoval sa najmä obsahovej a jazykovej stránke Bajanových slovenských piesní. V uvedenej štúdii cituje veľmi veľa z Bajanovej latinskej autobiografie (vo vlastnom slovenskom preklade), uvádza tiež, že tento text sa nachádza na konci 4. zväzku kázní. Lepáčkovo hodnotenie hudobných zborníkov P. Pavlína Bajana a ich prínosu pre slovenskú hudbu je rozhodne objektívnejšie než hodnotenie jeho súčasníka Dobroslava Orla, ktorý venuje Bajanovým hudobným zborníkom vo svojej fundamentálnej štúdii *Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě* (1930)¹¹ rovnakú pozornosť, avšak v hodnotení jazykovej stránky je Orlou text poplatný vtedajšej koncepcii „jednotného československého národa“.¹²

P. V. Gajdoš venoval Bajanovi najväčšiu pozornosť spomedzi všetkých slovenských františkánskych vzdelancov minulosti. Publikoval niekoľko kratších, no i rozsiahlejších Bajanových biografíí,¹³ ale venoval sa konkrétne aj jeho kazateľskej tvorbe.¹⁴ Najrozsiahlejšia Gajdošova bajanovská štúdia je však venovaná hudobným zborníkom P. Pavlína Bajana,¹⁵ pričom čerpá v nej (tak ako P. C. Lepáček v slovenskom preklade) z Bajanovej autobiografie. Bajanovu latinskú autobiografiu Gajdoš dokonca preložil do slovenčiny, práca však zostala v rukopise.¹⁶

Bajanovský výskum od 70. rokov minulého storočia reprezentujú najmä J. M. Terrayová, J. Minárik a G. Gáfriková. Prví dvaja začlenili hudobnú, resp. literárnu tvorbu P. P. Bajana najmä do širších súvislostí (syntéz),¹⁷ za najvýznamnejší možno považovať prínos G. Gáfrikovej, ktorá publikovala vo svojej antológii barokovej literatúry podľa svojich známych národných textovo-kritických zásad viaceré Bajanove slovenské duchovné piesne z jeho spevníkov (*Beckovský slovenský spevník*, 1758 a *Skalický slovenský spevník*, 1783)¹⁸ a neskôr publikovala aj stručný, no zásadný príspevok k Bajanovej kazateľskej tvorbe.¹⁹

Nová fáza výskumu života a diela nášho významného františkánskeho vzdelanca vyvrcholila v roku 1992 interdisciplinárnou konferenciou, z ktorej vyšiel zborník *P. Pavlín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí*.²⁰ Tento zborník predstavuje malé

¹⁰ LEPÁČEK, P. Celestín OFM: Františkánske kancionále. In: Časopis katolíckeho duchovenstva, roč. 73, 1932, s. 310–316 a 359–372. Tenže, Príspevky k dejinám cirkevnej hudby na Slovensku. In: Kultúra, roč. 4, 1932, s. 120–127 a 202–210.

¹¹ OREL, Dobroslav: Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě, Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 1930, s. 22–26, ako aj OREL, Dobroslav: Pavlín Bajan (1721–1792). In: Cyril, roč. 59, 1934, s. 27–29.

¹² Tamtiež. D. Orel síce píše na jednej strane o Bajanovi ako „slovenskom skladateľovi“, na druhej strane však v súvislosti s jeho hudobnými zborníkmi používa výrazy „česká mešní píseň“, „české adventní a vánoční písně“ a pod.

¹³ GAJDOŠ, P. Všeľad OFM: Pavlín Bajan (1721–1792). In: Zborník Záhorského múzea v Skalici II. Skalica: Záhorské múzeum 1971, s. 50–54. Tenže, Pavlín Juraj Bajan. In: Františkáni v slovenskej literatúre. Cleveland (Ohio): Prvá slovenská katolícka jednota 1975, s. 34–38.

¹⁴ GAJDOŠ, P. Všeľad OFM: Barokový kazateľ Pavlín Bajan. In: Katolícke noviny, roč. 86, 1981, č. 15 (Veľká noc). Tenže, Slovenské rukopis Pavlína Bajana, rkp.

¹⁵ GAJDOŠ, P. Všeľad OFM: Hudobné zborníky Pavlína Bajana. In: Musicologica slovacica III. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971, s. 181–225. Autor tu uvádza 13 hudobných zborníkov (z toho 1 nezvestný) a spomína, samozrejme, aj 4 zväzky Bajanových kázní.

¹⁶ Autobiografia Pavlína Bajana. Z latinskej pôvodiny preložil a poznámkami objasnil Dr. Všeľad J. Gajdoš OFM (Pankratopolis 1974).

¹⁷ Porov. napr. TERRAYOVÁ, Jana Mária: Realistické tradície v slovenskej barokovej pastorele. In: Hudobný život, roč. 4, 1974, č. 26, ako aj MINÁRIK, Jozef: Baroková literatúra – svetová, česká, slovenská. Bratislava: Slovenské pedagogické vydavateľstvo 1984, s. 247–248.

¹⁸ SLAVKOVSKÁ, Gizela (Ed.): Baroková poézia (antológia). Bratislava: Tatran 1978.

¹⁹ GÁFRIKOVÁ, Gizela: Niekoľko poznámok k Bajanovej kazateľskej tvorbe. In: P. Pavlín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. Bratislava: Vydavateľstvo Serafin 1992, s. 65–72.

²⁰ KAČIČ, Ladislav (Ed.): P. Pavlín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. Bratislava: Vydavateľstvo Serafin 1992.

„kompendium“ k Bajanovmu životu a dielu v podobe príspevkov všeobecných historikov, cirkevných historikov, hudobných a literárnych historikov, jazykovedcov i etnomuzikológov, obsahuje vlastne dodnes platné poznatky o autorovi z jednotlivých vedných disciplín. Štúdia Život a hudobná tvorba P. Paulína Bajana OFM²¹ uvádza nielen najaktuálnejší životopis, ale aj „summu“ Bajanovho hudobného a literárneho odkazu: tvorí ho 15 hudobných zborníkov (z toho jeden nezachovaný²²), 4 zväzky slovenských kázni a navyše sa spomína prvýkrát aj Bajanov traktát z morálnej teológie, ktorý obsahuje v závere jeho vlastný stručný latinský životopis (*Memoriale*).

Ďakujeme Slovenskej národnej knižnici v Martine za vyhotovenie digitálnej kópie rukopisu.

Poznámka prekladateľa

Preklad historického textu je *historická* práca. Adekvátnosť prekladu je preto nielen priamoúmerná prekladateľovej znalosti dobového jazykového úzu, ale závisí aj od toho, nakoľko je schopný správne interpretovať historické, dnes už nejestvujúce skutočnosti, v kontexte ktorých sa autor toho-ktorého diela pohybuje. Dobrý preklad novolatinskej literárnej pamiatky si od interpretátora vyžaduje jednak bohatú čitateľskú skúsenosť s novolatinskými textami, jednak ochotu popasovať sa s výkladom historických reálií. V prípade vlastného životopisu P. Paulína Bajana OFM sa ťažkosti vyskytujú na oboch stranách – aj čo sa týka jazyka, aj čo sa týka obsahu interpretovaného textu.

Bajanova latinčina je živým jazykom, verne sa v nej odráža dobový uhorský jazykový úzus. Keď napríklad Bajan hovorí, že svojím nerozvážnym počínaním bol by nevinným spolubratom „magnum lappam appegisse[t]“ (poriadne zavaril), cítime v tom dokonca bežnú hovorovú reč či študentský žargón. Podobne na nás pôsobia aj niektoré iné vyjadrenia: Bajan spomína, že potom, čo ho spolužiaci v obci Kísvác vytiahli z Dunaja a tak zachránili pred utopením, zo špásu ho „chordis per dorsum squalificabant“ (mastili cingulami po chrbte). Keď sa v Skalici lúčil s rodinou a so známymi pred nástupom do františkánskeho noviciátu, prišiel mu dať zbohom aj akýsi luterán, ktorý sa s jeho otcom veľmi „fratruelizabat“ (bratal). Keď v noviciáte provinciála žiadal, aby mu prideliť kvalitného učiteľa hry na organe, „bonum capitulum accepi[t]“ (dostal hubovú polievku). Keď bol jeden rok zastrčený v beckovskom kláštore, ťažkal si, že „in smucido deserto Beczkoviensi ex parte majori smucidi homines inhabitant“ (na nekultúrnej beckovskej pustatitne žijú z väčšej časti nekultúrni ľudia). Keď mu jeho spolubratia-kazatelia v Skalici závideli úspechy na kazateľnici vo farskom kostole, „varia habuere de [eo] calendaria“ (všeličo mu [pred svojím preriedeným poslušáctvom] vyčítavali). A keď šťavnato opisuje prípad istého výtečníka, ktorý oklamal predstavených skalického kláštora a ukrýval sa u nich ako údajný azylant, prezrádza o ňom aj to, že potom čo na sviatok sv. Františka Xaverského vnikol do cely rektora jezuitského kolégia a ulúpil v nej dvetisíc zlatých, na predmestí „conducta occasione“ (si najal koč a) zdúchol. Každému latinčinárovi-odborníkovi je zrejmé, že ekvivalenty k týmto Bajanovým výrazom v slovníkoch len tak ľahko nenájde. Ostatní vidia, že pri čítaní Bajanovho životopisu sa nudiť určite nebudú.

Niektoré iné osobitosti Bajanovho jazyka rozlúskneme pomerne ľahko, pretože sú ovplyvnené jeho slovenským jazykovým vedomím – tak je to v prípade používania zámena „solus“ vo

²¹ KAČIC, Ladislav: Život a hudobná tvorba P. Paulína Bajana OFM.

²² Pokus o čiastočnú rekonštrukciu tohto nezachovaného najstaršieho Bajanovho hudobného zborníka (*Jubilus Cordis III*, 1749) pozri KAČIC, Ladislav: K „rekonštrukcii“ Bajanovho zborníka *Jubilus Cordis III* (Piesne z repertoáru P. Paulína Bajana OFM v zbierke Andreja Kmet'a *Prostonárodné vianočné piesne*). In: Vianoce a hudba (ed. Hana Urbancová). Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV – Ister Science 2002, s. 75-94.

význame „ipse“ (obidve sa do slovenčiny prekladajú ako „sám“) ako aj v prípade slovného spojenia „accepit mihi“, čo je dosť prekvapivý, no veselý kalk slovenského „vzal mi“. Registrujeme aj výskyt lexém, ktoré Bajan vzhľadom na lexikograficky ustálený tvar používa v modifikovanej podobe: „terebrum“ namiesto „terebra“ (nebožiec), „vespilio“ namiesto „vespillo“ (hrobár), „petagium“ namiesto „patagium“ (plášť) či „coneus“ namiesto „cuneus“ (kamenný výčnelok). Mnohé osobitosti sa nájdu aj v syntaxi, tieto však nespôsobujú také ťažkosti pri porozumení ako lexikálne špecifiká.

V kontexte Bajanovho františkánskeho života sa takmer symbolickým javí spôsob, akým autor narába s latinským adjektívom „pauper“. V Bajanovom sémantickom poli lexémy „pauper“ nájdeme celú škálu pestrých „kvietkov“. Keď sa toto adjektívum spája s menom „plebs“, znamená „jednoduchých“ ľudí; keď sa ako „pauper“ označuje starý františkánsky páter, Bajan nám hovorí, že išlo o „skromného“ človeka; keď zas prívlastkom „paupercula“ poláskal svoju mamu, bolo treba preložiť „dobrá duša“ atď. Zdrojom Bajanovho vnímania „chudoby“ (pozor, nie „biedy“!) je jazyk Biblie. Inak páter Paulín bol „nasiaknutý“ biblickým jazykom, čo sa na viacerých miestach jasne odzrkadľuje aj v jeho autobiografii. Niet divu, veď v prípade vášnivého a nadaného kazateľa to hádam ani nemohlo byť inakšie.

Osobitnú poznámku si zasluhuje Bajanovo používanie pomenovania „Hungaria“, ktoré nebolo možné vždy preložiť ako „Uhorsko“. Názov „Hungaria“ uňho totiž veľmi prekvapujúco figuruje najmä v tých kontextoch, kde autor potrebuje zdôrazniť cudzosť, vzdialenosť alebo neslovenskosť prostredia. S takýmto vnímaním pojmu „Hungaria“ som sa dosiaľ v domácej novolatinskej literatúre nestretol. Azda to bol u Bajana dôsledok jeho tristných skúseností s maďarským šovinistickým postojom gvardiána v jágerskom kláštore (ako ich zaznamenáva sám autor v edovanej autobiografii). Pomenovanie „Hungaria“ teda prekladám aj ako „maďarské kraje“ a spojenie „in Hungaria“ spojením „u Maďarov“. Čo spomenutý gvardián v Jágrí nášmu autorovi vyhodil na oči – „ne gratis vore[t] panem *Hungaricum*“ – bolo treba preložiť „aby zadarmo nežral *maďarský* chlieb“. Hoci by sa azda mohlo povedať aj „uhorský chlieb“, no zároveň by bolo treba vysvetliť, že Bajan sa v tomto prípade cítil byť z kategórie „uhorský“ vylúčený.

Zvláštnosťou Bajanovho zápisu je konfúzne používanie geminát: nájdeme „ocasio“ miesto „occasio“, „rippa“ miesto „ripa“ či „reffere“ namiesto „referre“. Zdá sa, že autor jednoducho nevedel, kam zdvojený konsonant patrí a kam nie. Avšak pozor, za touto popletenou grafikou sa môže skrývať cenný doklad o výslovnosti latinského jazyka na Slovensku – ak Bajan nemal istotu pri zápise geminát, je pravdepodobné, že zdvojené konsonanty sa u nás vo výslovnosti nijako nezdôrazňovali. Ďalším špecifikom Bajanovho písomného prejavu je občasná zámena znелých a neznelých spoluhlások: namiesto „contignatio“ čítame „condignatio“ (vo význame „poschodie“) a miesto „vendito“ nájdeme „ventito“, pričom autor má očividne na mysli „ponúkanie na predaj“ a v prenesenom význame „vychvaľovanie vlastných zásluh“. Takéto drobné zámeny dokážu prekladateľa poriadne potrápiť. Podobne priezvisko Buzinkay zapísal Bajan na jednom mieste ako „Buzingay“ a nám sa prirodzene núka myšlienka, či tieto znелostné zámeny nesúvisia azda s prípadnou rečovou chybou autora. Zápis „labsibus“ namiesto „lapsibus“ však môžeme hodnotiť aj ako hyperkorektný tvar (keďže ide o derivát zo slovesa labor, -i). Rovnako „gramaticky uvedomelým“ tvarom je Bajanov zápis „inpetus“ miesto „impetus“.

Latinský jazykový prejav Paulína Bajana si zasluhuje detailnú lingvistickú analýzu. Štýl a obsah jeho autobiografie zaručuje, že takýto rozbor by priniesol veľmi cenné poznatky o novolatinskom jazykovom úze na Slovensku. Autobiografia pátra Paulína, verného syna Skalice a uvedomelého Slováka, je ďalším nepochybným potvrdením toho, že latinčinu treba vnímať ako jeden z našich spisovných jazykov (ako to už r. 1948 vyjadril E. Paulíny).

Nakoniec ešte jedna dôležitá poznámka k obsahovej stránke. Preklad takého textu, akým je Bajanov vlastný životopis, nemôže vznikáť iba „v hlave“. Bajan bol skvelý rozprávač a svoj životný príbeh nenapísal ako akademický slohový útvar. A tak sa mi často stávalo, že ten najvyššijší ekvivalent mi prišiel na um vtedy, keď som Bajanove príbehy rozoberal, t. j. pre-rozprával, v rozhovore s manželkou Barborou, ktorá, mimochodom, má tiež diplom z klasickej filológie. Viaceré ekvivalenty prišli na jazyk práve jej. Okrem toho na niektorých miestach sa Bajanov rozprávačský štýl pohybuje na pokraji zrozumiteľnosti, len ťažko dokážeme rekonštruovať priebeh udalostí, ktoré autor opisuje. Je to tak určite preto, lebo si jednoducho nedokážeme predstaviť dobové reálie, ktoré boli Bajanovým súčasníkom úplne zrejmé. Manželka Barbora mi veľmi pomohla najmä svojou prísne logickou rekonštrukciou ošemetnej situácie, v ktorej sa Bajan ocitol pri vystupovaní z člňa na rieke Morave, keď sa s kázňou o sv. Bartolomejovi, po ktorú si zašiel do skalického kláštora, vracal na faru v Hodoníne, kde dočasne zastupoval kaplána. Bez vizualizácie a postupného vylúčenia všetkých nepravdepodobných priebehov udalosti je Bajanov latinský text na tomto mieste nepreložiteľný (hoci všetko je zrazu úplne jasné, keď nájdeme to správne riešenie). Touto cestou vyjadrujem Barbore vďaka oceňujúc a priznávajúc jej podiel na uverejňovanom preklade. Nevenoval by som tejto veci toľko pozornosti, keby som ju nepovažoval za dôležitú aj z metodologického hľadiska. Preklad historického textu vždy pracuje s hypotézami a jeho úspešnosť zďaleka nezávisí len od *jazykovej* kompetencie prekladateľa. Ide vždy o viac či menej vydatenú rekonštrukciu toho, čo mal autor na mysli. Potešujúce však je, že s každou takouto historickou rekonštrukciou rastie aj naše poznanie domáceho novolatinského úzu, čo vytvára predpoklady pre stále lepšie a lepšie porozumenie staršej slovenskej literatúry napísanej v latinskom jazyku. V tejto súvislosti žiada sa mi dodať ešte to, že dobré preklady novolatinských textov sú potenciálne najlepším základom pre zostavenie prekladového slovníka. Veď odkiaľ inokadiaľ môžeme čerpať kvalitné lexikálne ekvivalenty, ak nie z riešení prekladateľov, ktorý sa s nimi najviac potrápili?

Z uvedeného vyplýva, že tu uverejnený preklad vlastného životopisu P. Paulína Bajana OFM treba vnímať ako výsledok jednej fázy práce s touto pamiatkou. Zámerne nepíšem *literárnou* pamiatkou, pretože Bajanov text má potenciál stať sa prameňom nielen pre literárnovedný výskum, ale aj pre jazykovedu, históriu, etnológiu atď. Práve to je zámerom našej edície, v rámci ktorej ponúkame aj verný prepis latinského originálu tak, aby sa nič neubralo na autenticite a výpovednej hodnote prameňa. Boli by sme veľmi radi, keby sa naša edícia stala pracovným nástrojom pre ďalších bádateľov.

Počas práce na preklade som zámerne vôbec nepoužíval už jestvujúci preklad, ktorý v roku 1974 vyhotovil Věslav J. Gajdoš a ktorého strojopis sa nachádza v prekladateľovej pozostalosti v Štátnom archíve v Bratislave na Križkovej ulici. Až keď som mal vlastný preklad hotový, zaujímalo ma, ako si Gajdoš poradil s niektorými ťažšími miestami v texte. Treba povedať, že Gajdoš prekladá pútavo a používa šťavnatý jazyk, i keď na viacerých miestach sa nepridíža verne originálu. Svoj preklad som nekorigoval podľa Gajdošových riešení – hoci mnohé sú nepochybne zaujímavé – priklonil som sa jedine ku Gajdošovmu prekladu lat. „currus“ ako „koč“ namiesto „voz“. Na niekoľkých miestach v poznámkach k prekladu uvádzam paralelne aj Gajdošovu interpretáciu, pretože v danom prípade sa nedokážem rozhodnúť, ktorý z prekladov sa viac približuje k pôvodnému zámeru autora.

Pri hľadaní vhodných lexikálnych ekvivalentov som sa opieral najmä o tieto slovníky:

- BAIER, T.–DÄNZER, T.: Der Neue Georges. Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. Hannover–Leipzig 2013.
- BARTAL, A.: Glossarium mediae et infimae Latinitatis Regni Hungariae. Teubner: Lipsiae, 1901.
- BEL, M.: Christophori Cellarii Latinitatis probatae et exercitatae liber memorialis. Posonii 1777.
- BERNOLÁK, A.: Repertorium Lexici Slavici Bohemico-Latino-Germanico-Ungarici. Budae 1827.
- BLAISE, A.: Dictionaire latin-français des auteurs chrétiens. Brepols: Turnhout 1954.
- DU CANGE, C. du Fresne: Glossarium mediae et infimae Latinitatis. Internetová edícia <http://ducange.enc.sorbonne.fr/>.
- GLARE, P. G. W.: Oxford Latin Dictionary. Druhé vydanie. Oxford University Press 2012.
- KIRSCH, A. F.: Cornucopiae linguae Latinae et Germanicae selectum. Lipsiae 1774.
- NIERMEYER, J. F.–VAN DE KIEFT, C.–BURGERS, J. W. J.: Mediae Latinitatis lexicon minus. Brill: Leiden–Boston, 2002.
- PÁRIZ-PÁPAI, F.: Dictionarium Latino-Hungaricum. Posonii-Cibinii 1801.
- WAGNER, F.: Universae phraseologiae Latinae corpus. Pragae 1762.

Edičné zásady

Naša edícia latinského textu zachováva pôvodnú ortografiu, interpunkciu a diakritiku; môže preto slúžiť ako prameň aj pre lingvistický výskum. Zmeny sme urobili len v prípade zjavných autorských chýb a tiež v prípade nesprávneho zápisu geminát v rukopise. Všetky zmeny sú zaznačené v kritickom aparáte pod textom.

Skrátenú časť resp. skrátené časti slov rozpisujeme do hranatých zátvoriek. Niektoré skratky (sigly), ktoré sa ešte aj dnes bežne používajú, nerozpisujeme. Sú to tieto: P. (Pater); PP. (Patres); F. (Frater); S. (Sanctus, Sacer); SS. (Sancti); B. V. (Beata Virgo); A. R. P. (Admodum Reverendus Pater); R. P. (Reverendus Pater); M. V. P. (Multum Venerandus Pater); S. J. (Societatis Jesu).

Osobitne upozorňujeme na Bajanovu novolatinskú interpunkciu, ktorá sa na mnohých miestach môže dnešnému čitateľovi, najmä ak nemá skúsenosť s novolatinskými textami, javiť ako neobvyklá, ba niekedy by azda mohol dokonca pochybovať o správnosti nášho prepisu. Bajan v texte používa tzv. *punctum minus*, za ktorým, na rozdiel od *punctum majus* (tieto dve bodky sa graficky nijako nelíšia), nenasleduje majuskulná, ale minuskulná litera. Malé písmeno bežne nasleduje aj za otáznikom alebo výkričníkom. Ak Bajan na konci vety bodku nenapísal, nechali sme vetu bez bodky aj v našom prepise.

Nakoľko okružle a hranaté zátvorky používame v našej edícii v rámci textovokritického aparátu, pôvodné Bajanove zátvorky prepisujeme znakmi /: ... :/.

Na zvláštne tvary resp. slovné spojenia, ktoré by tiež mohli u čitateľa vzbudiť pochybnosť o správnosti prepisu, poukazujeme pridaním značky (sic!).

Znakom || označujeme zlom strán. Na ľavom margu sa nachádza číslovanie riadkov edície a trojčiferné kurzívne číslo, ktoré zodpovedá pôvodnej paginácii rukopisu, signalizuje začiatok novej strany. Na pravý okraj sme umiestili číslované odkazy na komentár.

Autobiografia P. Paulína Bajana OFM

- Scire cupis quis, et qualis?
tuus Frater Corrivallis
convasavit tanta Scripta
et quæ manus fecit picta?
- 5 Hoc Exemplar et imago
quæ Series et propago
relegenti demonstrabit
clarâ luce ostentabit.
- 10 Qvod fuerit operator
Librorum verus amator,
Inimicus Otiorum
et deceptor vitiorum.
- 15 Scivit Noctes usurpare
vigilijs decorare
non curavit Sanitatem
sed consequi Sanctitatem.
- 20 Hoc habebat in intento
ut sit semper in Memento
apud Fratres qui amabunt
et hæc Scripta usuabunt.
- Qvod sint quædam viliora
et aliqua meliora
Charta hic culpanda venit,
et maximè is qui dedit,
- 25 Bitumen hic non habuit
vel forsitan avarus fuit
quia Charta grossa valde
promovebat manu[m] tarde.
- Atramentum valde bibit
- 30 et calamum impedivit
ne libere Notas figat
sed passim mœstè impingat.
- Nam litere quæ majores
duplices dabant labores,
35 ut calamo ducam lumen
et penicillo adumbrem.
- O quoties dolorosè
ingemui quæculosè!
qvod hoc opus inchoatum
40 Smucidum det apparatus.
- Sed quid? Sancta paupertas,
quæ nil curat chryses vexas,
ad scribendum stimulavit
ut sit solers animavit.
- 45 Ut videant Chari Fratres
quos secutus fuit Vates
quos Codices Paulinus
huc intorsit pulvis limus.
- 50 Jesuitam Fabrum trivit,
altiores non quæsivit
fontem eum apellando
verè Fabrum vocitando.
- Qvia Novi Authores
ejus miscent in se flores
55 imò quasi ejus natj
in quibusdam sunt notati.
- Pius, Claus, et recentes
ostentantur Sapientes,

PREDSLOV

pre milovníka a čitateľa týchto mravoučných kázní¹

Zvedavý si, ktorý z bratov
získal priazeň poslucháčov?
Ktože zbúchal toľké zväzky,
nezabudol na obrázky?

Z týchto hárkov, z rodostromu
spoznáš jeho otca, mamu,
deda, bratov, celý príbeh –
je to rozprávanie živé.

Bol on vždycky veľký pracant,
s láskou čítal každý bachant,
nenávidel dlhú chvíľu,
zlozvyk naňho nemal vplyvu.

Vedel noci zužitkovať,
bdením, prácou ozdobovať,
o zdravie sa nestrachoval,
iba svätosť v úcte choval.

Také boli jeho plány,
aby naň vždy pamätali
bratia, ktorí s láskou budú
čítať jeho knižku hrubú.

A že text raz plynie hladšie,
inde zasa je to slabšie,
na tom vinu nesie papier,
ale najmä dodávateľ.

Azda nemal škrobu v dielni,
alebo bol skúpy veľmi,
lebo papier strašne drsný
pri písaní ruku brzdil.

Vypil množstvo atramentu,

a tak môjmu inštrumentu
nedalo sa zľahka písať,
bolo treba silu pridať.

Ozdobnejšie kapitály
dvojnásobnú prácu dali:
obrysy som perom ťahal,
vnútro štetcom vymaľoval.

Ako často prebolestne
zaúpel som, prežalostne,
že tento môj podnik, pliaga,
babračka je veru riadna!

Ale čože? Svätá skromnosť,
nehľadiac na neprijemnosť,
v písaní ma vzpružovala,
k pilnej práci nadechýnala.

Nech len vidia bratia drahí,
ktoré mená autor chváli,
ktoré knižky užil na to
páter Paulín, prach a blato.

Preňho Faber jezuita²
bol najvyššia autorita.
Bol on preňho zriedlom často,
nazýval ho pravým majstrom.

Lebo dnešné autority
z neho vyberajú hity.
Občas zdá sa, že sú ony
Faberove verné klony.

Pius,³ Claus⁴ a mladší páni
dnes sú veľmi uznávaní.

¹ Z obsahu veršovaného predslovu je zrejmé, že sa vzťahuje tak na Bajanove kázne ako aj na jeho životopis. Zo štruktúry predslovu je rovnako zrejmé, že Bajan ho mienil ako text bezprostredne predchádzajúci práve jeho autobiografii.

² Matej Faber SJ (1586, Neumarkt–1653, Trnava), jezuita bavorského pôvodu, pôsobil ako kazateľ v Banskej Bystrici a Štiavici.

³ Pius Salisburgensis OFMCap. (1623/24–1701), autor kázni *Pius concionator seu piae ac devotae conciones* (viaceré vydania).

⁴ Jozeph Ignatz Claus (1691–1775), farár vo Švábsku, kazateľ a teoretik kazateľského umenia.

60 sed qvid Fabrum mastȳcarunt
Salem inde Confiscarunt.

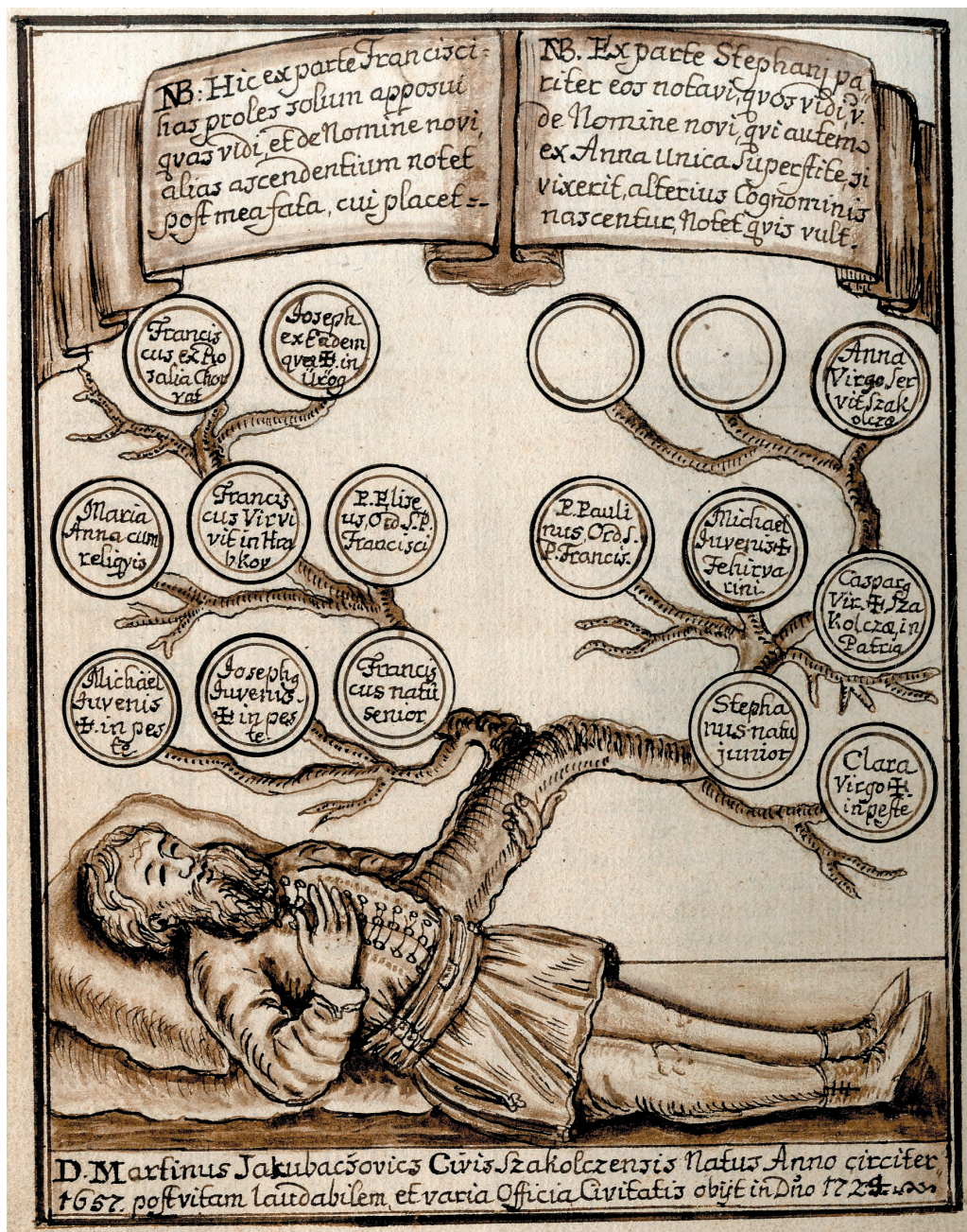
Ut qvid ergo ad Cisternas
proruissē alias
q̄vando fontem ipsum trivi
ejus rivos Sanctos vidi,

65 Hunc dilecte Frater tere
q̄vi cupis plebem docere
dat substratum diligenti
et salutem inqvirenti.

No a čo? Veď, pána Fera,
rozum brali od Fabera!

Načo teda kade-tade
čerpať vodu z cudzej kade,
keď mám priamo od prameňa
nápoj, ktorý páru nemá?

Z tohto, bratku, pijaj smelo,
ak sa chceš stať kazateľom.
Dá ti dobrý základ k práci,
hľadájúce duše spasí.



Pozor! Tu na strane Františka som dal iba tie deti, ktoré som videl a o ktorých viem, ako sa volajú. Ďalších potomkov môže po mojej smrti zaznamenať niekto iný, ak bude chcieť.

Pozor! Na strane Štefana som takisto zaznačil tých, ktorých som videl alebo ktorých poznám podľa mena. Anna je (okrem mňa) jediným žijúcim potomkom (v Štefanovej línii). Jej deti – ak sa táto dožije dospelosti – budú už nosiť iné priezvisko. Tie nech zaznačí, kto chce.

Pán Martin Jakubačovič, skalický mešťan, narodený okolo roku 1657, viedol chvályhodný život, zastával rozličné úrady v mestskej správe, usnul v Pánovi roku 1724. ←1

Originis, Nativitatis, educationis, Studiorum,
Vocationis, Religionis, et totius Vitæ decursus,
P. F. Paulini Bajan Ord[inis] Minor[um] S. P. Francisci.

- 5 Annô circiter 1657. hunc Avum Martinum Jakubacsovics, Altissimus creavit, et ←2
probabiliûs nasci fecit in Pago Radimov vocitato, qvi est medius inter Sascsinium,
et Civitatem Szakolczam /: qvia adhuc inibi hujus cognominis Consangvineum
Anno 1740. ego ego habui /: ex parentibus Catholicis, qvi crescens ætate, devotio- ←3
ne, et virtute tantum in literis profecit, qvôd in Philosophica Scientia Universitatis ←4
10 Tyrnaviensis multos antecesserit, et finito Trienniô plausum reportaverit, prout hoc
Testimonium Annô 1769. à me repertum luculenter declarat Tenoris Sequentis:

Sigismundus Madocsanij è Soc[ietate] JESU A[rtium] L[iberalium] et
Phil[osophi]æ Doctor, Th[eo]l[og]iæ Moralis in hac Alma Universitate Tyrnaviensi
Professor Ordinarius, Nec non facultatis Philosophiæ et Lingvarum Decanus.

- 15 Postqvam in pulvere Peripatetico per triennium constanter pro adipiscendo Sa-
pientiæ fructu, superatis omnibus difficultatum, et laborum, qvæ in hac Severio-
rum Scientiarum Palestra occurrere solent obstaculis perdurasset, studiorum suo-
rum publicum à Nobis Testimonium expetijt Eruditus D[omi]nus Martinus Jaku-
basovics (sic!), cujus justæ petitionj ex Officio annuentes, testamur eum in hac
20 Archiep[iscop]alj Nostra Universitate Cæsareo Regiâq[ue] Autoritate confirma-
ta, Philosophicum studium per Trienniu[m] feliciter decurrisse, eosqve in Sapieniæ
studio fecisse progressus, ut rigorosô priûs exploratus examine dignus fuerit judi-
catus, qvi primam Philosophiæ Lauream publicô in Theatro A[rtium] L[iberalium]
et Philo[sophi]æ Baccalaureus Solemnj ritu pronuntiatus capesseret, omniaqve
25 privilegia qvæ hunc honoris Gradu[m] comitantur consequeretur. Ob qvorum fi-
dem præsentis ei pro patente Testimonio Literas Sigillo consveto munitas, et manu
Nostra subscriptas elargimur. Datum Tyrnaviæ dje 20. Julij. Annô 1676.

L: S:

Idem qvi Supra m[anu] p[ro]p[ri]a ||

- 722 Maturus, ubi in Virtute et Literis adæqvâtè ex cultus fuisset, venit Szakolczam ←5
30 et gessit Officium Scribæ Tricesimalis, in domo Familiæ Tajnay antiqvissima, ex
qva nunc Scholæ humaniores Societatis Jesu cernuntur. Post hoc ad Officia Civita-
tis Varia ap[p]licatus duxit Uxorem ex Familia Nobili Vraniana, valde cognata cum
Familia Bajan, circa Holicsium et Radimov multiplicata, ex qva Uxore legitima
suscepit filios Franciscum, Stephanum, Michaellem, Josephum, et filiam Claram,
35 qvos etiam educavit ad statum suum in angustia temporum p[ro]pter varias bellicas

16 difficultatum] in ms. legitur difficultatum

33 multiplicata] in ms. perperam legitur multiplicatam

34 et] in ms. perperam legitur e

PRÍBEH
celého života pátra frátra Paulína Bajana
z Rádu menších bratov svätého otca Františka –
jeho pôvod, narodenie, výchova, štúdiá, povolanie a rehoľný stav

Okolo roku 1657 Najvyšší stvoril tohto môjho deda Martina Jakubačoviča. Na ←2 svet ho priviedol cez katolíckych rodičov, s veľkou pravdepodobnosťou v obci Radimov, ktorá sa nachádza uprostred medzi Šaštínom a mestom Skalicom (pretože ešte aj roku 1740 som mal v Radimove príbuzného s rovnakým priezviskom). S pribúdajúcimi rokmi chlapec rástol v zbožnosti i vo všetkom dobrom správaní, ←3 ba v učení dosiahol také úspechy, že na Trnavskej univerzite mnohých predčil vo ←4 vedomostiach z filozofie a trojročné štúdium ukončil s vyznamenaním. Jasne o tom hovorí osvedčenie, ktoré som objavil roku 1769 a ktorého znenie je nasledovné:

Žigmund Madočáni zo Spoločnosti Ježišovej, doktor slobodných umení a filozofie, riadny profesor morálnej teológie na tejto slávnej Trnavskej univerzite a zároveň dekan filozofickej fakulty a dekan jazykov.⁵

Potom čo tri roky pevne vytrval v peripatetickej aréne v úsilí dosiahnuť ovocie múdrosti, zdolajúc všetky ťažkosti a námahy, s ktorými sa zvyčajne stretáva bojovník na kolbisku exaktných vied, učený pán Martin Jakubačovič si od nás vyžiadal verejné svedectvo o svojom štúdiu. Jeho oprávnenej žiadosti z moci nášho úradu vychádzame v ústrety a dosvedčujeme, že úspešne absolvoval trojročné štúdium filozofie na tejto našej arcibiskupskej univerzite potvrdenej cisársko-kráľovskou autoritou. V štúdiu múdrosti pokročil natoľko, že po predchádzajúcej rigoróznnej skúške bol uznaný za hodného získať prvý vavrínový veniec filozofie a pred zrakmi verejnosti⁶ bol slávnostne menovaný za bakalára slobodných umení a filozofie, dosiahnuc tak všetky výsady sprevádzajúce tento stupeň hodnosti. Na dôkaz čoho vystavujeme túto listinu ako verejné svedectvo a potvrdzujeme ju zvyčajnou pečatou a vlastnoručným podpisom. V Trnave dňa 20. júla roku 1676.

Miesto pečate

Horeuvedený v. r.

V dospelom veku, keď dozrel na duchu a dosiahol primerané vzdelanie, prišiel môj deda do Skalice a zamestnal sa ako pisár na tridsiatkovom úrade. Ten ←5 sídlil v dome starobylej tajnajovskej rodiny, kde sa dnes nachádza gymnázium Spoločnosti Ježišovej. Neskôr zastával rozličné funkcie v mestskej správe a oženil sa s dievčaťom z urodzenej rodiny vrániovskej, úzko spríbuznenej s Bajanovcami, ktorí sú hojne rozšírení v okolí Holíča a Radimova. Táto zákonitá manželka mu dala synov Františka, Štefana, Michala, Jozefa a dcéru Kláru. Deti vychoval primerane svojmu postaveniu, nakoľko mu to umožnili vtedajšie pomery, lebo každú

⁵ *Decanus linguarum*: ide o predstaveného nižších tried (*scholae inferiores*), ktoré súhrnne nazývame gymnázium, ale zvykli sa označovať aj ako artistická fakulta. Por. KAZY, F.: *Historia Universitatis Tyrnaviensis* (Trnava 1737), s. 136; SENTIVÁNI, M.: *Dissertatio de scientiis in genere*. In: *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* III, 2 (Trnava 1709), s. 2.

⁶ V lat. origináli čítame „in publico theatro“, t. j. v spoločenskej sále univerzity, kde sa konali tak divadelné predstavenia ako aj iné slávnostné podujatia.

turbationes Curuconicas, et quidem Primogenitum Franciscum in literis et prudentia ut solus erat expolivit Stephanum verò similem efficere haud potuit, bellona varijs incursionibus Urbem qvatiente, et pacem communem turbante.

- His in angustijs ambo hi Seniores filij militiæ Nomen dedere, Franciscus circa Scepusium Patriam defendendo, et Stephanus cum Familia Havor Stipendia merendo contentj, donec Anno circiter 1715. finem pacificu[m] ostentare cepit Clausum Janj templum. Hic autem bellum secuta est magna pestilentia, qvæ Natu ←6 Minores duos filios Michaellem Josephum, et Claram jam Maturam Virginem sepelivit. De hac Virgine Clara narrari a Senioribus audiui: Charissime Georgi! Ubi Avus tuus ante illam pestem fatalem tuam Aviam, et Suam Conthoralem sepelivisset, et jam Senior post varia Officia qvietam Teloniatura[m] suscepisset, civitate infectâ, et domibus clausis, Clara Virgo amita tua sola in domo pariter clausa et peste infecta diu jacuit Patre per Vespiliones eidem, ex loco Officij Cibaria submittente, et esto tuus Parens Stephanus jam Exmiles in suo Eqvo latenter Civitatem intrabat, et Suffitibus Varijs Claram Sororem adjuvabat, nihil tamen effecit, qvia extincta est, et in plaustro mortualj ad montem Calvariae luctuosè evecta, Capillis ejus ad terram dependentibus.

- De Michaelle vero et Josepho fratribus eadem peste extinctis sic loqvebantur: Hi duo cum pluribus ex juventute foras se receperunt, et in Vineis laborando latitabant vivendo in lachrymis et mensura, qvia verò et ibi pestilentia plures sepelivit, hi quoq[ue] duo Fratres eandem contraxerunt; Mira res in juvenibus, et plena in Divinam Voluntatem resignatio id effecit in animis eorum, quod sibi solj Sepulchrum inibi effoderint, et peste consumpti unus alterum lachrymosè sepeliverit, Videntibus a procul et collachrymantibus Vinicolis, Vineæ illæ sunt magis distantes a Civitate Szkolczensi, et vocitantur: *Wisoke pole*, in qvarum promontorio Vineæ 25 illa Sepulturae tam || Avo Martino qvam Parenti Stephano diu servivit, donec anno 723 Circiter 1750. distracta in alienas manus devenit.

- Amissis prolibus, et præfatâ peste cessante redivit Stephanus Natu junior, et militiæ vale dedit, adjungendo se Parentj Suo Martino Jakubasovics (sic!) senescentj. Franciscus verò Senior amplius non redivit, qvia per Scientiam ad Varia Officia promovebatur in Comitatu Liptoviensi, Scepusiensi, praesertim *KribsComissarij* (sic!) ad disponendos Milites, uti etiam ultimatim in Sarossiensi possessione pagi Hrabkov se illocavit, et ducta Uxore ex Familia Pecsý genuit filios et Filias, ex qvibus tamen ego nisi duos novi, unum Franciscum Agriæ Studentem Anno 1743. 35 in Specie, alterum maximum Natu saltem de Nomine qvia factus est Franciscanus Almæ Provinciæ hujus Salvatorianæ, benè doctus, altus, ruffus, Elyseus Ložický ←7 vocitatus, qvali casu ignoro. Vixit hic Franciscus Parens prolium præfatarum usque ad annum Christj 1767. et mortuus est, relictis filijs et Filiabus

2 efficere] in ms. legitur eficere

6 cepit] scribendum erat cæpit

24 illæ] in ms. legitur ille

31 KribsComissarij] recte scribendum erat Kriegscomissarij

chvíľu vyčíňali kurucké ozbrojené nepokoje. Prvorodenému synovi Františkovi dal humanitné a filozofické vzdelanie, aké mal on sám, no syna Štefana už nemohol podobne zabezpečiť, lebo časté vpády Bojnice⁷ otriasali mestom a narúšali verejný pokoj.

V týchto ťažkých časoch sa obidvaja starší synovia dali k vojsku – František bránil vlasť na Spiši, Štefan slúžil u Hávorovcov. Tak sa obišli až do času, keď okolo roku 1715 zavretý chrám Jána⁸ začal naznačovať definitívny mier. Hneď po vojne však prišiel veľký mor a ten aj vykopal hrob dvom mladším synom, Michalovi a Jozefovi, a pochoval aj Kláru, ktorá v tom čase bola už dospelým dievčaťom. O Kláre mi starší ľudia rozprávali: „Milý Jurko! Ešte pred tou tragickou epidémiou pochoval tvoj dedo svoju ženu a tvoju starú mať a na starobu, potom čo prešiel rôznymi funkciami, vzal pokojné miesto na mýtnici. Vtedy mesto zasiahol mor a domy pozatvárali. Tvoja teta Klára sa tiež nakazila a dlho ležala sama zavretá v dome. Tvoj dedo, jej otec, posielal Kláre z úradu po hrobároch jedlo a hoci jej brat a tvoj otec Štefan, ktorý už nebol vojakom a potajomky sa na koni vrátil do mesta, usiloval sa jej pomôcť vydymovaním, nič nedocielil a ona skonala. A na smrtnom voze ju žalostne vyviezli na kalvárske vršky a vlasy jej viseli až po zem.“ ←6

O bratoch Michalovi a Jozefovi, ktorých tiež skosil mor, zas hovorili takto: „Tito dvaja sa spolu s ďalšími mladými utiahli mimo mesta, pracovali vo viniči, skrývali sa a žili v slzách, ktorých mali hojnosť.“⁹ A keďže epidémia aj na tom mieste viacerých pochovala, nakazili sa aj spomenutí bratia. Čo je vec u mladých ľudí nezvyčajná, úplne sa odovzdali do Božej vôle a sami si tam vykopal hrob. Chorobou strávení, jeden druhého s nárekom pochovali. A vinohradníci sa na to zobďaleč so slzami v očiach dívali.“ Tieto vinice sa nachádzajú ďalej od mesta Skalice a nazývajú sa Vysoké Pole. Na ich úpätí leží ten vinohrad, kde sa bratia pochovali a ktorý slúžil môjmu dedovi Martinovi aj otcovi Štefanovi až do času, keď ho okolo roku 1750 rozdelili a vinohrad zmenil majiteľa.

Keď sa takto synovia a dcéra pominuli a mor ustúpil, mladší syn Štefan dal zbohom vojenskej službe a prišiel nazad k svojmu starnúcemu otcovi Martinovi Jakubačovičovi. Starší František sa však už domov nevrátil; pretože mal školy, urobil úradnícku kariéru v Liptovskej a Spišskej stolici – najmä ako *kriegscommissarius*,¹⁰ keď mal na starosti rozmiestňovanie vojsk – až sa napokon usadil na šarišskom majetku v obci Hrabkov, vzal si za ženu dievča z rodiny Pěčiovcov a mal s ňou synov a dcéry. Z týchto ja ale poznám iba dvoch: Jeden sa volá František a roku 1743 študoval v Jágri, jeho som aj videl. Druhého poznám len podľa mena, pretože sa stal františkánom našej milej salvatoriánskej provincie. Je vzdelaný, má vysokú postavu, ryšavé vlasy a volá sa Elizeus Ložický; ako k tomu menu prišiel, ←7 netuším. Tento František, otec spomenutých synov, bol nažive do roku 1767, kým neumrel, zanechajúc po sebe synov a dcéry.

⁷ Slovenské meno antickej rímskej bohyně vojny Bellony (podľa Slowára A. Bernoláka).

⁸ Jánus: rímsky boh začiatku; jemu zasvätený chrám v Ríme bol v čase vojny otvorený, v čase mieru zavretý.

⁹ V lat. origináli čítame „in lacrimis et mensura“, čo je žalmický spôsob vyjadrenia; por. Ž 80(79), 6.

¹⁰ Úradník pri vojsku, ktorý má na starosti inšpekciu oddielov, výber vojnovnej dane, zabezpečovanie stravy pre vojsko a pod. (Por. J. Ch. Adelung: Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart, Band 3. Leipzig 1796, s. 1787.)

Stephanus igitur unicus Filius Szakolczæ cum senescente Patre manendo, Vineam, et Agrum, pratum quoque laborando circuibat, ut vel sic ex oeconomia panem providere possit, sed quid? labor durus tedium ei fecit, ut non asveto, quare durò labore in nauseam versò, et literatura ei non suffragante, Opificiu[m] Lanionum arripuit, et ut honeste in ætate virilj vitam sustentare posset, jam Maturus juvenis Tyrocinium triennio arripuit, et subivit apud Honoratum Civem et Lanionum Magistrum Franciscum Silhacsek, factus vero Sodalis, mox ut assolet Peregrinationem triennalem suscepit, et pervenit ad Croatiam, ubi etiam gravissimè infirmatus per annum substantiolam pecuniæ, imò ipsas honestas vestes in medicos absumpsit, et ultimam deficientem pecunia ab omnibus desertus fuit, et victima proxima mortis ut incurabilis proclamatus. Altissimus tamen qvi colligit elisos suscitavit eidem aliquam Senem fæminam Militarem, quæ eidem abjecto servivit, Emplastra paravit, et ventri apposuit, potiones dosium præbuit, ex Seminibus pomorum aculeatorum herbæ vulgo: *Maslak*. Unde et factu[m] quod per Vomitus mucidas et crudas micas piscium egresserit, et ad pristinam Sanitatem cum omnium admiratione reductus Szakolczam ad lares paternos redierit.

Gratum habuit hunc filium Suum Stephanum reducem Parens Martinus, quia erat Unicus baculus Senectutis ejus et lenimen dolorum quos sustinebat in pede /: adhuc enim in vivis Seniculo calx pedis tabe scatente decidit et avulsa est :/ Cui 724 compatiens filius, ne omnia æconomica (sic!) pessum eant duxit || Uxorem honestam Pokornj Annam vocitatum, ex loco Lib[eræ] Regiæq[ue] Civitatis Szakolczensis Concivem Suam, parvam statura, sed verè magnam in providentia, Virtute, et patientia, nam sedule et fideliter ea quæ Viri erant exequerebatur, et insuper Seniculo Martino ut nurus ministrabat, pedis avulsi tabem mundando, linteolis circumvolvendo, et emplastra applicando, Cui ipse Seniculus Sæpè compatiebatur, quod tantum fætorem et molestias secum pati cogeretur; Nil tamen sibi parcebat, imo magis corroborabatur in Spiritu gestiundo: Se habere Lazarum, cujus mediò meritorum cumulos, et viam Regnj Cælestis securiorem sibi sternere possit.

Origo autem prælatæ Annæ Pokornj talis erat: Nata est ex honestis Civibus hujus Cognominis in Reg[ia] Lib[eræ]q[ue] Civitate Szakolcza et fuit minima natu 30 inter Fr[at]res suos Anno circiter 1697. qui fratres Andreas et Georgius Pokornj ambo secutj Parentem suum fuere in arte sedulj Textores, quia autem parens maturè decessit, hi duo cum matre Vidua laborabant, aliquo tempore. Ut mihi Mater taliter retulit: Dilecte Fili! Ecce Matercula mea me trimulam et balbucientem (sic!) 35 dereliquit, ita quod de hæreditate nihil acceperim, quia fratres jam puberes omnia post ejus fatum sibi diviserunt, et dum Mater mortua jacebat contentationem exercuerunt, qualiter sepelietur? hæc ego audiens dixi balbutiendo ut parvula: Heu fratres mej, nolite contendere et ejulare nam Matercula mihi com[m]emorabat, et latenter dicebat: Anna filiola mea! bene observa, si ego quo casu te Orphanam fatò 40 derelinquam, Nam hic post portam in olla plummam pecuniam pro te necessariam, invenies! hanc ergo pecuniam fratres accipite, et matrem sepelite ego enim pecunia

7 Peregrinationem] in ms. Peregrinatem sine signo contractionis legitur

8 Croatiam] in ms. perperam legitur Craotiam

11 colligit] in ms. legitur coligit

12 eidem] in ms. legitur idem

23 quæ] in ms. legitur qve

Syn Štefan bol teda jediný, ktorý so starnúcim otcom zostal v Skalici, pracujúc raz vo vinici, raz na poli, raz na lúke, aby si aspoň takto z hospodárstva zabezpečil požíveň. Nuž ale čo? Keďže nebol navyknutý, ťažká práca sa mu znepáčila. A keď mal tej hrdlačiny po krk, dal sa na mäsiarske remeslo, lebo o vedomosti sa oprieť nemohol. A tak už ako zrelý mládenec nastúpil do trojročného učenia u váženého mešťana a mäsiarskeho majstra Františka Silháčka a keď sa stal tovarišom, ako to už býva, vydal sa hneď na trojročnú vandrovku a došiel až do Chorvátska. Tam však veľmi vážne ochorel a za rok minul na lekárov tú trochu peňazí, čo mal, ba prišiel aj o slušné šaty, a napokon, keď už nemal ani groš, všetci ho opustili, a tak s dušou na jazyku bol pokladaný za nevyliciteľne chorého. Avšak Najvyšší, ktorý dvíha skľúčených,¹¹ poslal mu akúsi starenu od vojska, čo sa oň o chudáka starala, náplaste pripravovala a prikladala na brucho a dávala mu piť odvar zo semien pichľavých plodov byliny ľudovo nazývanej maslák.¹² Tým dosiahla, že vyvrátil nestrávené zvyšky rýb zmiešané s hlienom. Za údivu všetkých sa mu teda prina-
vrátilo pôvodné zdravie a pobral sa späť do otcovského domu v Skalici.

Tešil sa otec Martin, že sa mu vrátil tento jeho syn Štefan. Bol mu jedinou oporou v starobe a úľavou v utrpení, ktoré mu spôsobovala boľavá noha (lebo ešte kým chudák starký žil, päta, celá zahnisaná, sa mu uvoľnila a odpadla). Synovi bolo otcu ľúto a pretože nechcel, aby domácnosť celkom upadla, oženil sa s počestnou ←8
dievčinou Annou Pokornou, svojou spolumešťankou zo slobodného kráľovského mesta Skalice. Anna bola síce drobnej postavy, no múdrosť, odvahu a trezlivosť mala veľkú, veď nielen že usilovne a verne vykonávala aj mužské práce, ale ako dobrá nevesta opatrovala starkého Martina, čistila mu hnis v otvorenej päte, nohu mu obväzovala a prikladala náplaste. Aj sám starký ju často ľutoval, že s ním musí znášať toľký smrad a takto sa lopotiť, ale ona nič na seba nedbala, ba ešte väčšmi sa zapierala v duchu sa radujúc, že má v dome Lazára, vďaka ktorému si môže nazbierať zásluhy a pripraviť istejšiu cestu do nebeského kráľovstva.

Pôvod spomenutej Anny Pokornej bol takýto: Narodila sa počestným mešťanom rovnakého priezviska v slobodnom kráľovskom meste Skalici okolo roku 1697 a bola najmladšou zo súrodencov. Jej bratia Andrej a Juraj Pokorní sa po vzore svojho otca usilovne venovali tkáčskemu remeslu a pretože im otec predčasne umrel, nejaký čas pracovali so svojou ovdovenou matkou. Moja mama mi takto o tom rozprávala: „Milý synku! Predstav si, mamička ma opustila, keď som mala tri roky a ešte som nevedela ani riadne rozprávať. Takže z dedičstva som nič nedostala, lebo bratia, už mládenci, si po jej smrti všetko rozdelili. A keď už mama ležala mŕtva na posteli, začali sa medzi sebou škriepiť o tom, ako ju pochovávajú. Ja keď som to počula, hovorím im svojím detským jazyčkom: Ej, bratia moji, prestaňte sa už hádať a bedákať, lebo mamička mi často kládla na srdce, keď sme boli osamote: „Anička, dcérenka, dávaj dobrý pozor, keby som ja azda umrela a teba tu ako sirotu nechala, tu za dverami v hrnci na perie nájdeš peniaze, ktoré budeš potrebovať.“ Tieto si, bratia moji, vezmite a mamu pochovajte, veď ja peniaze nepotrebujem,

¹¹ Por. Ž 146, 7.

¹² Durman obyčajný.

non indigeo, sufficit mihi Sacculus cum Nucibus pro lusu! ô quam hic libenter mihi parvulæ Nuces projecerunt, Soli autem cum olla plum[m]arj ita disputarunt, qvôd vacua relicta sit, et Matercula honestâ Sepulturâ donata.

Post sepulturam et omnium divisionem, dum me lugentem et Matrem vocitantem in domo ferre non possent, deportaverunt ad satis potentem Mercatorem Szkolczensem Cognomine Hrebicsek, ubi vel Consagvinitas, vel aliquod debitum defunctæ Matris erat, vel titulus adoptionis perennalis in defectu prolium; trimula igitur et adpotiva in hac domo mansi potissimum Sub cura ancillarum domûs, qvia Tutores p[ro]pter fornicem forj nisi Vesperi, et in prandio domi videbantur. Quid 725 hic factum? Ecce Custodes et Ancillæ in absentia Dominorum ut plurimum petulciebant, me hinc inde ad angulum proiciendo, unde et semel ad tantum periculum et me et semetipsas, et totam Civitatem exposuerunt, qvôd per Campanas turris publicus tumultus excitatus sit, purgantes enim pulverem pirium ex Commissione hospitum super mensam, et me in medio mensæ sedere jubentes, una eo[rum] 15 petulantior fecit in margine mensæ parvulos cumulos de præfatis pulveribus, et accepto carbone ex culina probavit utrum flammos daturi? ast experta est, qvôd non solum illi parvuli Marginales cumulj sed omnes in mensa accensi, me tota[m] ardere fecerunt, et insuper fornicem domus disruperunt, non tamen tectum accenderunt, hic nisi per homines, liberata, interissem,

20 Bone Deus /: mihi loquebatur Mater :/ qvale hoc periculum! Nam si tectum domûs accensum fuisset, ignis per rimas fornicis disruptæ in cubiculu[m] decidisset, et vasculum plenum pulveribus pirijs unius centenarij super armarium certè incendisset, sed impeditiv Deus. me tamen parvulam in hoc igne et vesticulis, et pelle Carnis ita ex integro spoliavit, qvôd Massa sanguinea ap[p]arebam, curata 25 tamen post longius tempus evasi. Majuscula his hospitibus sepultis servivi apud Perill[ustrem] D[omi]nam Vincianam penes S. Ædem PP. Paulinor[um], usque ad elocationem Matrimonij, qvôd anno ætatis physicæ circiter 24 inivi. hucusque Mater; jam ad Parentem! Stephanus Maritus ejus post nuptias, qvia erat annus magnæ Caristiæ cæpit exercere lanienam in pagis Marchionatus Moraviæ vulgo Mutenicz, 30 et Prussankÿ, qværendo fortunam ferè 3. annis, ubi etia[m] duas primas proles Emericum et Elyzabetham sepelivit, videns autem p[ro]pter debita se magis inibi damnificari, reversus est Szkolczam, et se Cætui Magistrorum illocando, in Civitatis Macellis exercitium artis stabilivit.

Abundantes et bonj annj inchoavêre post Caristiam, ideo etiam laniena fructum 35 non modicum cum gaudio afferebat, ast Deus ne in prosperitate ejus obliviscamur mox miscuit gaudia fletibus, nam Annô 1721. fœdum incendium Civitatem invasit, ←9 qvôd conflagrata domô, ad pagum proximum Vradiscs dictum inter Consangvineos Valetudinarius et Seniculus Martinus Jakubasovics (sic!) evehi debuerit, cum a[p]pertinentijs domesticis, qvæ fuerant ab incendio vindicatæ, et inibi figere incolatum donec restauretur domus in Civitate, laboravit sedulè Stephanus filius ejus cum consorte sua Anna, in domo per diem, et vesperi ad pagum præfatum Vradiscs 40 redi || bant refectionis, et quietis Nocturnæ gratiâ. Aprilis jam Annj 1721. dies Un-

14 Commissione] in ms. legitur Comissione

28 qvia] in ms. perperam legitur qvie

41 in] superscriptum et substitutum loco et

42 refectionis] in ms. legitur refectionis

stačí mi na hranie vrecúško s orieškami. Ó, s akou ochotou mi bratia hodili orechy – hraj sa, drobec! A oni nad hrncom toľko dišputovali, až ostal prázdny. Ale ma-mičke sa ušiel pekný pohreb.

Po pohrebe, keď si všetko podelili, nemohli ma v dome zniest', lebo som usta-vične za mamou plakala a ju vyvolávala, a tak ma odniesli k jednému dost' zámož-nému skalickému kramárovi, ktorý sa volal Hrebíček. Neviem, či preto, že bol príbuzný, či vari mala uňho nebohá mama nejakú podlžnosť, alebo si ma osvojil len tak, keďže nemal vlastných detí. Ako také trojročné pastorča varovali ma v tom dome zväčša slúžky, lebo moji noví rodičia boli cez deň zamestnaní v obchode a doma ich bolo vídať iba na obed a večer. Nuž ale čo sa nestalo! Slúžky-opatrov-ničky v neprítomnosti domácich pánov robili zväčša nezbedu a mňa ti len kde-tu po kútoch odstfkali. A tak sa raz veru prihodilo, že nielen mňa, ale i seba a celé mesto vystavili takému nebezpečenstvu, že zvony na veži zburcovali všeobecný poplach. Lebo z poverenia domácich čistili raz na stole pušný prach a mne priká-zali sedieť naprostred. Jedna zo slúžok, pojašenejšia než ostatné, urobila na kraji stola malé kôpky, vzala z kuchyne uhlík, že skúsi, či bude prach horieť. A veru skúsila, že sa chytili nielen tie malé kôpky na kraji, ale všetok prach, čo bol na stole – a ja som celá vzbĺkla. Strelný prach navyše rozbil strop, strechu však nezapálil. Keby ma ľudia neboli z ohňa vyslobodili, bola by som tam prišla o život.

Dobrý Bože – rozprávala mi mama – aké len to bolo nebezpečné! Lebo keby sa bola chytila strecha, cez trhliny v strope by sa oheň dostal do izby a istotne by zapálil súdok naplnený metrákom strelného prachu, čo bol odložený na skrini. Ale Pán Boh to nedopustil. Zato na mne malinkej šatočky zhoreli a koža sa mi načisto zoškvarila, takže som bola jedna skrvavená masa. Ale ma liečili a po dlhšom čase som sa z toho vystrábila. Keď som bola o čosi väčšia – to už boli moji domáci v hrobe – slúžila som u vysokourodzenej pani Vinciovej pri paulínskom kostole, a to až do toho času, kým ma nevydali. Bola som vtedy asi dvadsaťštyriročná.“ Toľko mama. A teraz niečo o otcovi Štefanovi. V tom roku, keď sa moji rodičia zo-sobášili, bola veľká dražoba. Preto začal otec vykonávať mäsiarske remeslo v ob-ciach Prušánky a Mutěnice v Moravskom markgrófstve, kde skúšal šťastie takmer tri roky. Tam aj pochoval svoje prvé deti, Imricha a Alžbetu. Keď však videl, že pre dlžobu má stále väčšiu stratu, vrátil sa do Skalice, vstúpil do majstrovského cechu a zriadil si živnosť na mestskom bitúnku.

Po dražobe prišli hojné a dobré roky, preto aj mäsiarstvo na potechu slušne vynášalo. Ale Pán Boh nám čo nevidieť k radosti primiešal aj slzy, aby sme v bla-hobyte naňho nezabudli. Roku 1721 zachvátil mesto veľikánsky požiar, v ktorom ←9 zhorel aj náš dom. Chudáka nevládneho deda Martina Jakubačoviča sme museli aj s domácim príslušenstvom, ktoré sa podarilo zachrániť, odviezť k príbuzným do blízkej obce Vrádište. Tam ostal bývať, až kým dom v meste neopravili. Jeho syn Štefan s manželkou Annou cez deň usilovne pracovali na dome a večer sa vracali do Vrádišťa, aby sa občerstvili a cez noc si oddýchli. Apríl roku 1721 odbavil už

decim absolvit, et tamen Anna Pokornj admodum prœgnans, adhuc Szakolczam, ad labores solitos et lanificij ex Vradiscs, qvasi sine onere iter attentavit, imò et die 12. in qva Deus Benignissimus me Miserum, et maximum peccatorem ad lucem ←10 evocavit. talj Serie et modo_

- 5 Verba hæc non mea, sed præfatæ Matris sic mihi communicata sunt jam maturiori et Sensato: Dilecte filij! binos partus ante te dolorosos experta sum, et habui ad illos plures Coadjutrices me animantes, sed in tuj partu nullus adfuit præter Deum! dum enim Szakolczæ 12. Aprilis circa Structuram domus laboratores solerter juvissem, sensi adesse signum et tempus proximum ortus tuj, ideoqve nulli quidquam manifestando me proripui, et ad pagum Vradiscs remeavi, ut autem cubiculum intravi, sine Mora natus es, et ego post modicam mei reflexionem surrexi, sana, te lavi ligavj, et ut assolet fascijs involvi, cum maximo tui Avi Seniculj Martinj Jakubasovics (sic!) solatio, et qvia vesper appropingvabat (!), leviter absoluta à partu Deo agendo gratias Cœnam præparavi Parenti tuo, Stephano, et his qvi cum eodem 15 in Civitate laborabant, qvi dum versperi advenissent, et cœna confortatj te Natu[m] vidissent: Deo grates agentes mirabantur tam parvulæ Matris solidum animum, nec periculò incendij læsum, nec laboribus immutatum.

- Hæc ergo dies me indignissimum lumen Cœlj videre fecit et mox sequentj die in lavacro Sacramentj Baptismj S. Georgij Martyris Nomine insignivit, Levantibus 20 DD. Patrinis Perill[ustribus] Francisco Zaruba, et Conthoralj ejus Anna Policzký, ←11 et mox Sanctæ Custodiæ jugò Seniculj Avi Martinj subjecit, qvi in gaudio Cunas agitabat, fovebat, custodiebat, basiabat usque dum in Civitate domus exustæ structurâ culmen aspexit, ferè per integrum annum, et semj, hic hic seniculus pauper uti a Matre hausit, me Deum noscere, manus in Cælum levare, balbutientem orare 25 instruxit triennio, et qvia semper aliquid malleò, securi, Serrâ, Terebrò fabricabat in domo, hoc fatalè flere, et videre debuit, qvòd semel fabricando pro Clausura hortj Viminaceam portam ventò repertinò inversam, ego infra serpens et ea coopertus pro mortuo credebar; Sed Angelo Tutelarj custodiente, dum nil in me Nocumenti vidisset, gavisus est, et deinceps custodivit ut pupillam oculj. ||

- 727 Anno [Chris]tj 1723. circa finem ubi domus in Civitate consummata fuisset, devectus seniculus Avus Martinus ex Vradiscs, graviùs ægrotare cepit, et lecto continuo affixus me balbutientem pro Solatio habuit, præsertim qvanto Mater Anna pedem illius fasciabat, et ego eundem tangendo aderam compassivè dicendo: Dolet senicule Parens pes tuus? O pauperculus! ille ridendo respondebat Matri in his 35 Verbis infantilibus et compassivis se doloris lenimen magnum sentire. Qvia autem Senectus ipsa est morbus placuit Altissimo post tantam patientiam eundem è vivis

4 _] (sic!)

5 communicata] *in ms. legitur* comunicata

30 consummata] *in ms. legitur* consummata

31 cepit] *scribendum erat* cœpit

jedenásť dní, a Anna Pokorná v pokročilom štádiu ťarchavosti, stále akoby nič, púšťala sa na cestu z Vrádišťa do Skalice za obvyklými povinnosťami a za prácou v mäsiarstve. Tak to bolo ešte aj dvanásteho, keď mňa, úbožiaka a najväčšieho ←10 hriešnika, najláskavejší Pán Boh povolal na svetlo. Zbehlo sa to takto:

Slová, ktoré budú nasledovať, nie sú odo mňa, ale od mamy, o ktorej som hovoril, a boli mi, už ako zrelšiemu a chápacejšiemu, odovzdané takto: „Milý synu! Pred tebou som skúsila dva bolestivé pôrody a mala som pri nich viaceré pomocnice, ktoré ma povzbudzovali, ale keď si sa ty narodil, nemala som pri sebe okrem Boha nikoho! Lebo keď som dvanásteho apríla usilovne pomáhala robotníkom na stavbe domu v Skalici, pocítila som, že už čoskoro prídeš na svet, a tak som sa bez slova vychytila naspäť do Vrádišťa a len čo som vošla do izby, v momente si sa narodil. Keď som sa dala trochu do poriadku,¹³ vstala som, umyla som ťa, zaviazala¹⁴ a, ako sa to robieva, zavinula do plienok. Pre tvojho staručkého deda Martina Jakubačoviča to bola nesmierna útecha v útrapách. Ale pretože sa zvečerievalo – a mne, chvalabohu, pôrod ľahko prešiel – nachystala som večeru pre tvojho otca Štefana a pre tých, čo s ním v meste pracovali. Večer prišli, najedli sa a keď potom uvideli, že už si na svete, d'akovali Bohu a čudovali sa, ako taká útlá matka môže mať ducha takého pevného, že ani hrôzy požiaru mu neublížili, ani námahy na sile nič neubrali.“

Toho dňa som teda ja, najnehodnejší, uzrel svetlo sveta a hneď na druhý deň som v kúpeli sviatostného krstu dostal meno svätého mučenika Juraja. Pri krstnom prameni ma na rukách držali krstní rodičia vysokourodený pán František Zaruba ←11 a jeho manželka Anna Polická. Vzápätí ma vložili pod jarmo čnostnej výchovy môjho staručkého deda Martina, ktorý ma takmer poldruha roka radostne hojdal v kolíske, pestoval, opatroval a hýčkal, až kým v meste stavba zhoreného domu nebola pod strechou. Dobrák¹⁵ starček, ako viem od mamy, tri roky mi vštepoval pravdy o Pánu Bohu, ukazoval, ako ruky dvíhať k nebu, a učil ma prvé slová modlitby, keď som začínal hovoriť. A pretože ustavične okolo domu čosi majstroval s kladivom, sekerou, pílkou či nebožiecom, pritrafila sa mu i tá žalostná nehoda, keď raz vyrábal prútenú bránu na záhradu, aby sa dala zavrieť, že sa náhle zdvihol vietor, brána sa prevrhla a mňa, čo som sa pod ňou tmolil, privalila. Mal ma za mŕtveho, ale anjel strážny ma ochránil a keď starký videl, že sa mi nič zlého nestalo, zaradoval sa a od tej chvíle ma strážil ako zrenicu oka.

Koncom roka 1723, keď bol už dom v meste hotový a staručkého deda Martina odviezli z Vrádišťa, choroba ho ešte väčšmi prikvačila a zostal natrvalo pripútaný k lôžku. Ja som ho svojimi detskými rečami potešoval, hlavne keď mu matka Anna fačovala nohu, vtedy som sa ho dotýkal súcitne hovoriac: „Bolí ťa, starečku, nožička? Ó, chudáčku!“ A on sa na to smial a mame vravel, že tieto súcitné detské slová mu prinášajú veľkú úľavu od bolesti. Že je ale staroba hotová choroba, zapáchilo sa Najvyššiemu po dlhom a trpezlivo znášanom utrpení povolať deda zo života

¹³ V lat. origináli čítame: „post modicam mei reflexionem“. Slovné spojenie „reflexionem alcis rei habere“ sa v novolatinском jazykovom úze používa vo význame „brať ohľad na niečo“.

¹⁴ Pravdepodobne sa myslí „zaviazala pupočník“. V dobovej latinskej pôrodníckej literatúre sa tento úkon označuje slovným spojením „umbilicum ligare“.

¹⁵ V lat. origináli je „seniculus pauper“. Atribút „pauper“ používa Bajan v celom texte najmä v jeho biblickom význame (por. Iz 49, 13; Ž 9, 10; 10, 17; 73, 19; Mt 5, 3) a tomu sme prispôbili aj preklad príslušných miest.

evocare, nam Anno 1724. disposite defunctus est, et sepultus in Cripta Parochialis ←12
Ecclesiæ, ad Aram Lanionum, ibique reqviescit in pace. Dicebant Consagvinej me
ejusdem physonomiæ, et patientiæ recordaturum, sed ego trimulus ejusdem Nullo
modo recordor qvalis erat. sed recordor qvotidie ad aras.

5

PARS II.

De Educatione et Studijs.

Anno 1724. post pia fata Avi defunctj natus est Frater natu minor Michael, post
eum Frater Casparus, qvi mecum solj crevere sub: Parentis Stephanij, et Matris
Annæ disciplina, reliqvi omnes post nos Natj parvulj occubuerunt in In[n]ocentia,
10 utpote: Anna, Agnes, Mathias, Joannes, Josephus, Szakolczæ. Ego igitur natu ma-
ximus anno ætatis Septimo, ad disciplinam Literarum applicatus Alphabeto et Syl-
labis operam dedi præprimis in Schola Civica apud Ludirectorem Cognomine Fol-
tin, hic autem qvia crudelior fuit, transivi ad alium Seniculum et benè Catechizan- ←13
tem Stephanu[m] Humora vocitatum, apud qvem et legere et Scribere competenter
15 percepi per unum annum, post hoc ad elementa Principiorum ap[p]licatus domj per
Solertem præceptorem Joannem Urbancsik, in Declinationibus, Comparisonibus,
et conjugationibus in tantum profecj qvod in Julio Annj 1729. ad Scholas Parvista- ←14
rum deductus fuerim.

Bone Deus! Octennis puer! qvales Metamorphoses faciebam, hic cum Coeta-
neis simul mecum ad Scholas introductis, Sub Magistro Georgio Foltinovics S. J.
20 et hoc Senatorum Filijs videlicet Ignatio et Francisco Tarnoczy, Josepho et Franci-
sco Blaskovicz, et alijs promiscuæ Nationis Scholæ parvæ, diceret ille Magister si
728 viveret, Nam Qvæstio || nes parvisticæ in disputando ita contra eos ex ore fluebant,
qvod illi ore hi ante auscultantes libentissimè primi locum cedebant, sed qvid pig-
25 mea et ignita præceptorum Virgis magis stimulata Natura in risum convertebatur,
usque ad Septembrem, in qvo Solus Deus Scholarum Szakolczensium faciem ex
domo Taynaiana immutavit, nam ante Festum Nativitatis B. V. tam fatale incen-
dium ex domo fabri Serrarij tempore prandij exortum est, qvod non Solum Scholæ, ←15
et major pars Civitatis cum toto foro conflagraverit, sed etiam ultra triginta homi-
30 nes miserabiliter extinctj sint.

Gestiebam Puer me Scholis conflagratis amplius Nunquam easdem frequenta-
turum, sed qvid Vacationibus finitis, qvia dom[us] Taynaianæ jam Jesuitis cessæ
inferior Contignatio mansit, Svavi Modò iteratò Scholæ inibi inchoatæ et parvam,
et Syntaxim exorsæ sunt, Rhetorica in Collegio Cellæ portæ proximæ permissâ,
35 debui ergo iteratò Parvam subintrare, et solerter studium inchoare Sub Magistro
Francisco Esteraicher, qvia autem adhuc Præceptorem habui, ex Studio et Cate-

11 applicatus] in ms. legitur aplicatus

24 cedebant] in ms. legitur cædebant

33 Contignatio] in ms. legitur Condignatio

a keď roku 1724 zaopatrený skonal, uložili ho v krypte farského kostola k oltáru ←12
mäsiarskeho cechu, kde odpočíva v pokoji. Rodina vravela, že jeho tvár¹⁶ a trpez-
livá povaha sa mi vryjú do pamäti, ale keďže som mal vtedy iba tri roky, vôbec si
nepamätám, aký bol. Zato naňho pamätám pri oltári, deň čo deň.

Druhá časť Výchova a štúdiá

Roku 1724, potom čo dedo usnul v Pánovi, narodil sa môj mladší brat Michal
a po ňom ešte brat Gašpar. Títo dvaja so mnou rástli v poslušnosti voči otcovi
Štefanovi a matke Anne, lebo ďalší, ktorí prišli po nás – Anna, Agneša, Matej, Ján
a Jozef – umreli, neviniatka, v útlom veku, všetci v Skalici. A tak mňa, najstaršie-
ho, keď som mal sedem rokov, poslali do mestskej školy k rektorovi Foltínovi,
kde som sa venoval abecede a šlabikáru. Ale keďže rektor Foltín bol dosť surový
človek, preložili ma k staručkému pánu učiteľovi, ktorý sa volal Štefan Humora ←13
a vedel dobre vysvetľovať katechizmus. Uňho som sa za rok naučil obstojne čítať
a písať. Keď ma potom doma s nasadením učil základy gramatiky pán učiteľ Ján
Urbančík, v skloňovaní, stupňovaní a časovaní robil som také pokroky, že v júli ←14
1729 ma zaviedli do školy medzi parvistov.

Dobrý Bože! Aké len zmeny sa to so mnou diali v mojich ôsmich rokoch pod
vedením pána magistra Juraja Foltinoviča SJ a v spoločnosti mojich rovesníkov,
čo tiež nastúpili do školy! Okrem iných parvistov rozličnej národnosti chodili so
mnou synovia radných pánov Ignác a František Tarnóciovci a Jozef a František
Blažkovičovci. Vedel by veru o tom rozprávať pán učiteľ, keby bol ešte medzi
živými! Lebo parvistická látka sa mi v súbojoch¹⁷ s nimi tak rinula z jazyka, že len
počúvali s otvorenými ústami a bez všetkého sa prví vzdávali. Nuž ale čo, môj ní-
zky vzrast a zápalistá povaha, vyhecovaná trstenicou, obracali sa na smiech. A tak
to šlo až do septembra, keď sám Pán Boh na nepoznanie preonačil skalickú školu
v tajnajovskom dome,¹⁸ lebo pred sviatkom Narodenia Panny Márie, v čase obeda,
vznietil sa v zámočníkovom dome taký silný požiar, že zhorela nielen škola a väč- ←15
šia časť mesta s celým námestím, ale biedne prišlo o život vyše tridsať ľudí.

Ja ako taký chlapec bol som celý natešený, že keď škola zhorela, už nikdy
viac do nej nebudem musieť chodiť. Nuž ale čo? Prázdniny sa skončili a pretože
prízemie tajnajovského domu, ktorý už patril jezuitom, sa zachovalo, pekne-krás-
ne sa tam s vyučovaním začalo opäť a otvorili sa triedy parvistov a syntaxistov,
pričom rétorika dostala miestnosť v kolégiu hneď pri bráne. A tak som musel zno-
vu nastúpiť do parvy a s vervou sa pustiť do učenia pod vedením pána magistra
Františka Esterachera. Ale pretože som ešte stále mal aj domáceho učiteľa, v gra-

¹⁶ Bajan má na tomto mieste tvar „physonomia“, čo je skomolený tvar od gr. „fyzio gnómia“. Latham (*Revised Medieval Latin Word-List*) zaznamenáva tvar „physonomia“ z r. 1440 vo význame „appearance“, t. j. „výzor“.

¹⁷ Ide o tzv. *concertatio*, v rámci ktorej sa žiaci vo dvojiciach navzájom skúšali z prebratej látky. Por. Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu, deviate pravidlo v časti pre učiteľov najnižšej grama-
tickej triedy (*Regulae professoris infimae classis grammaticae*).

¹⁸ Pôvodné lat. znenie „Scholarum Szkoloczensium faciem ex domo Taynaiana immutavit“ je kvôli
predložke „ex“ ťažko zrozumiteľné.

- chismo Neminem timuj. Clamantes unicè me parvulum omni die Virgabant, cum alijs prænominatis parvis Condiscipulis, maximè cum Ignatio Taynaÿ Kécsény Ungaricè à Magistris vocitato. Ubi autem Annus [Chris]tj 1730. inchoasset Parentes novam aliam Scholam Secundam mihj addiderunt, observantes enim me plurimùm ←16
- 5 Cantu delectarj pactarunt cum famoso Organista Parochialj D. Laurentio Istvanfÿ 30. florenos, ut me figurali Cantûi (sic!) exercean.
- Duplex ergo Schola per Triennium mihi fuit, Literalis una consvetis horis in Gymnasio, alia Musicæ per diem duarum horar[um], sed Divinô adjutoriô hæc omnia ad amussim ita percepi, qvod Anno 1732. pro Discantista Parochialis Ec- ←17
- 10 clesiae Szakolczensis Susceptus sim, rectè Ubi Thaumaturga Ssasciniensis (sic!) ←18 revelata est, et Musici pro primâ vice illuc invitatj præconia Magnæ Matris Choro Solemnj producere debuerunt, Mansi, et alligatus fui illi Choro usque ad decimum Sextum ætatis annum, pro Salario panem et vestes à Civitate habendo, et studia simul usque ad Poesim continuando, in multis Paragrafis (sic!) tam Musicalibus
- 729 qvam Scholasticis, et continuo, jugo, in his autem vicissitudi || nibus disciplinæ nihil me magis cruciabat, qvam ætas pigmea, p[ro]pter qvod et Deum rogavi, ut accrescentia justæ staturæ dotaret me, qvod et factum, ubi ex domo Paterna ad Collegium Societatis Jesu pro Tenorista acceptus sum, et inibi duobus annis Rhe- ←19
- toricæ studendo tempus consumpsi.
- 20 Mediocriter satisficiendo omnibus Scholis, pulsabat animum Vocatio, ut qvan- totius ex jugo mundi, ad jugum Christi me accingam, et media reqviram, Spiritua- les à Consilijs qvidem varia projectabant, et qvidem, ad Ordinem S. Pauli primj Eremitæ stimulabat R. P[ate]r Augustinus Ficsur Prior Residentiæ Szakolczensis, et omnimodum Patronatum spondebat, Secundus A. R. P[ate]r Paulus Sztankay ←20
- 25 Rector Collegij S. J. me pro Laico vocabat vel ex eo qvod à Natura lineaturæ picto- ricæ addictus fuerim, et insimul spondebat se pictori Brunensi famoso expensas Soluturum si ad sum[m]um trienniô Tyrocinium apud eundem exerceam, Qvoad statu[m] Clericalem nullum animum habui, qvia statim parvistæ in hoc displicuit mihj, qvod dum objisset Szakolczæ Re[vere]ndissimus Abbas Emericus Mesza- ←21
- 30 rovicz, et ego Seqventi die ad eundem videndum accurrissem, Neminem invenj præter Pictorem ejus Contrfe pingentem, et eum in stramine jacentem, et paro- chiam vacuam, verè ex divite factam pauperem, *nebo tu zadluhy ý žide sy platily*

matike a katechizme som ani teraz nemal súpera.¹⁹ Špeciálne ja, najmenší, deň čo deň musel som si ísť po výprask trstenicou²⁰ a takisto aj ďalší vyššie menovaní spoluparvisti, hlavne Ignác Tajnajú, ktorého učiteľa po maďarsky prezývali *kécsényi*.²¹ Začiatkom roka 1730 mi rodičia pridali ešte druhú školu, lebo spozorovali, že veľmi rád spievam, a tak sa zjednali s vychýreným farským organistom, pánom Vavrincom Ištvánfím, aby ma za tridsať florénov cvičil vo figurálnom speve. ←16

Po tri roky som mal teda školy dve – jednu gramatickú v gymnáziu vo zvyčajnom vyučovacom čase, druhú hudobnú dve hodiny denne – ale s Božou pomocou som všetko zvládol tak dokonale, že roku 1732 ma v skalickom farskom kostole prijali za diskantistu. Práve vtedy vystavili k verejnej účte zázračnú sochu Panny Márie v Šaštine a po prvý raz pozvali hudobníkov, aby tam v slávnostnom zbere prednášali chvály na počesť Bohorodičky. So skalickým zborom som ostal spätý až do šestnásteho roku svojho života, pričom od mesta som ako plácu dostával chlieb a ošatenie. Zároveň som ďalej študoval až do poetiky, pohrúžený do hudobnej teórie a gymnaziálnej látky a bez prestania som drel. Uprostred tohto študijného vypätia ma však nič nemučilo viac ako môj nízky vzrast. Prosil som teda Pána Boha, aby mi dal dorásť do normálnej výšky, čo sa aj stalo, keď som odišiel z rodičovského domu a zobrali ma za tenoristu do kolégia Spoločnosti Ježišovej. Tam som strávil dva roky ako študent rétoriky. ←17
←18
←19

Keď už som ako-tak zadostučinil všetkej výučbe, na srdce mi začalo klopať volanie, aby som sa čím skôr pobral hľadať cestu spod jarma sveta pod jarmo Kristovo. Tí, ktorých som žiadal o duchovnú radu, kládli mi pred oči rozličné cesty. A síce k vstupu do Rádu prvého pustovníka sv. Pavla ma nabádal prior skalickej rezidencie R. P. Augustín Fičúr, sľubujúc mi všemožnú podporu. Rektor jezuitského kolégia A. R. P. Pavol Stankaj SJ ma zasa volal k nim za laického brata, azda preto, že som od prirodzenosti veľmi rád kreslil, a zároveň mi sľuboval, že zaplatí istému slávnemu brnianskemu maliarovi, ak uňho zo tri roky vydržím ako žiak.²² Čo sa týka možnosti stať sa svetským kňazom, na to som vôbec nepomýšľal, lebo už ako parvistovi sa mi nepáčilo, že keď v Skalici umrel najctihodnejší pán opát Imrich Mesarovič a ja som na druhý deň pribehol pozrieť sa naň, nebolo tam nikoho, len maliar, čo kreslil jeho kontrfé, a sám pán opát vystretý na slamníku; a fara bola prázdna – predtým bohatá, teraz chudobná – *nebo tu za dlhuhy i židé si platili* ←20
←21

¹⁹ V lat. pôvodine čítame: „quia autem adhuc Præceptorem habui, ex studio et Catechismo Neminem timui“. Vyššie Bajan hovorí o domácom učiteľovi Urbančíkovi, ktorého v lat. pôvodine nazýva „præceptor“. Na tomto mieste azda ešte stále hovorí o tom istom učiteľovi. Záver vety – „Neminem timui“, t. j. „nikoho som sa nebál“ – prekladáme vzhľadom na predchádzajúci kontext školských „súbojov“ (*concertationes*) ako „nemal som súpera“.

²⁰ Text na tomto mieste ako keby logicky nenadväzoval. Buď Bajanovi niečo vypadlo, alebo náš preklad nie je správny. Ťažkosť je v slovnom spojení „clamantes unicè me parvulum omni die virgabant“. Sloveso „clamare“ znamená nielen „kričať, volať“, ale aj „(vy)volať po mene“, a participium „clamantes“ môže byť v nominative alebo v akuzative plurálu. Azda je možné tomuto miestu rozumieť aj tak, že Bajan vynechal interpunkciu. Potom by bolo treba čítať: „clamantes, unicè me parvulum, omni die virgabant“, a museli by sme preložiť: „tých, čo kričali, a najmä mňa najmenšieho, každý deň bili trstenicou“, podobne ako vo svojom preklade tomuto miestu rozumie V. J. Gajdoš. Tu je však problémom zasa to, že tejto vete chýba podmet a prísudok v množnom čísle sa nevzťahuje na nič v predchádzajúcom texte.

²¹ V súčasnej maďarčine „kicsiny“ znamená „malý“, „drobec“.

²² V lat. pôvodine čítame: „si ad summum triennio Tyrocinium apud eundem exerceam“. Spojenie „ad summum“ (najvyšš) si v tomto kontexte dokážeme vysvetliť len tak, že rektor Sztankaj Bajana ubezpečoval, že štúdium v Brne nebude trvať dlhšie ako tri roky.

gak chtelyj. et Consagvinej de Nocte asportarunt qvæ poterant latenter sine Cruce sine luce.

- O! qvam hic pugnabat insons Natura! qvam viam eligere debeat ignorans! qvia autem statim à teneris amor Religionis Seraphicæ in corde bulliebat ad hanc plurimum inclinatus obtinendam nullam neglexi moram. Decurrebat jam annus ætatis Physicæ 19. et pestis sævissima circa Galgoczium et Tyrnaviam grassabatur, p[ro]pter qvam passus limitares clausi, Scholæ dimissæ, et omnia in Hungaria consternata, exceptâ Szakolczâ, qvid hic agendum? mecum ipso hoc modo discurrebam lamentando: Ecce annus ætatis 20. proximus est, studia humaniora ex toto finita? Scholæ Aristotelis Tyrnaviæ cum Clero dispersæ? Mactus esto animo Georgi! ut tempus 20. Annorum Virtutibus et Studijs impensum cum Sæculo pessumdes! Altiora à te esto mediocri studioso pro Gloria Dej tentanda sunt: pulsa igitur S. Ordinem Seraphicum! qvis enim Novit, utrum etiam pro te, et salute animæ tuæ non habeat locum? Conclusi igitur non alium præter hunc S. Ordinem intrandi (sic!), patefaciendo animum Parentibus, et Consangvineis meis ex integro. qvod etiam gratum asserebat Mater, sed dissentiebat Pater clanculariè, qvem tamen Mater dovotissima modo Svavissimo maritalj ne pium intentum impediat, composuit. ||

730

PARS III.

De Vocatione et Religione.

- 20 Annus 1739. declinabat, et Festa Natalitia illuxerunt, qvorum titulo aggratulationem simulavi, et initiavi ad R. P. Ludovicum Danicsek Difinitorem Szakolczæ, et simul Vocationis intentum sup[p]liciter detexi, qvi etiam Nomine Notatô A. R. P. Provincialj Urbano Svesztka in proximo me recommendatur[um] spopondit. Hic ego lætabundus dietim venturam resolutionem expectabam, ac ut jugiter in oculis ejusdem R[everen]dj Patris existam frequentissimè eidem ministrabam, sed qvid? ille Senex erat, et labilis memoriæ, nam Nomen scriptum meum in Cella ejus latebat usqve ad pascha, et recom[m]endationis nec mentio. O! quantum hic discutiabar, et deflebam Sortem! ubi præsertim duos Condiscipulos me Juniores Paulum Figner, et Josephum Stein in Aprilj ad S. Ordinis hujus Novitiatum ingredi conspexi, et mei fieri nullam mentionem, mirum quod Vocationem non deseruerim! Sic mecum dissertando: Georgi! Organum discere agressus es? Rhetoricam in tertium annum repetere te pudet? PP. Paulinos sprevisti? Jesuitas abjecisti? quid ages? qvo te vertes? Ecce jam Condiscipulj Status, et Religiones intrarunt, et tu heres? Aperi iterato os tuum, et accedens Seniculum pulsa Secundò, Ecce Paschalia Festa præ foribus sunt, et Titulus aggratulandj Eidem.

Hic ad Votum succedere omnia! Nam ubi aggratulationem finivissem, et denuò petitionem refricassem, Indoluit Senex super oblivionem, et Negligentiam Suam /: si non Constantiam meam :/ et qvasi somnò ereptus me proximè Suscepturum spondebat, sed et hic judicet Deus qvaliter egit, nam iteratò mei juniores 4. Con-

23 recommendatur[um]] in ms. *legitur* recomendatur[um]

33 heres] *scribendum erat* hæres

jak chteli a príbuzní v noci, aby ich nik nevidel, pobrali, čo sa dalo, bez všetkej úcty k zosnulému.²³

Ó, aký vnútorný boj som vtedy zvädzal sám so sebou nevediac, ktorú z ciest si vyvoliť! No pretože od detstva mi v srdci prekypovala láska k serafínskemu rádu, nezanedbal som jedinú príležitosť dosiahnuť to, po čom som najviac túžil. To mi už minul devätnásť rok života a v okolí Hlohovca a Trnavy vyčíňal ukrutánsky mor, pre ktorý zavreli hraničné priechody, rozpustili školy a celé Uhorsko, okrem Skalice, premkla hrôza. Čo som mohol robiť? Takto som sa v duchu sám so sebou zhováral bedákajúc: „Pozri, čo nevidieť máš dvadsať rokov, gymnaziálne štúdiá za sebou, filozofiu v Trnave rozpustili a seminaristov tiež. Odvahu, Juraj! Nezahodíš predsa len tak „vo svete“ tých dvadsať rokov, počas ktorých si si ducha i rozum pestoval. Pre Božiu slávu treba sa ti pokúsiť o viac, hoc aj si bol študent iba priemerný. Nože zaklop na bránu svätého rádu serafínskeho, ktohovie, či aj pre teba a pre spásu tvojej duše tam nemajú miesto.“ A tak som sa rozhodol, že do iného rádu okrem františkánskeho nevstúpim. Svoj zámer som úprimne vyjaval rodičom a príbuzným. Mama tvrdila, že sa jej to pozdáva, no otec potichu nesúhlasil. Tá zbožná duša ho však veľmi citlivo, ako to len ženy vedia, presvedčila, aby nehatil bohumilý úmysel.

Tretia časť Povolanie a rehoľný stav

Rok 1739 sa chýlil ku koncu a svitol čas Vianoc. Navštívil som skalického definítora R. P. Ľudovíta Danička – akože mu prichádzam zapriať požehnané sviatky – a pri tej príležitosti som mu prosebné vyjaval svoj zámer nasledovať duchovné povolanie. Zapísal si moje meno a sľúbil, že len čo to bude možné, odporučí ma A. R. P. provinciálovi Urbanovi Švestkovi. Naradostený som deň čo deň očakával príchod rozhodnutia a horlivo som pátrovi definítorovi ministroval, len aby som mu bol neprestajne na očiach. Nuž ale čo? Páter bol už starý a pamäť mu nevelmi slúžila; moje meno, čo si bol zapísal, trčalo v jeho cele až do Veľkej noci – a o rekomendácii ani slovo. Ó, čo som si pretrpel nervov a nabadákal sa nad svojou smolou; hlavne keď som videl, že dvaja z mojich spolužiakov, mladších odo mňa – totiž Pavol Figner a Jozef Stein – v apríli nastúpili k františkánom do noviciátu, a o mne ani zmienky. Zázrak, že som vtedy na svoje povolanie nezanevrel! V duchu som viedol takýto monológ: „Juraj! Začal si sa učiť hre na organe? Tretí rok opakovať rétoriku sa hanbíš? Pátrov paulínov si ohrdol? Jezuitov zavrhol? Čo si počneš? Kam sa podeješ? Len sa pozri, tvoji spolužiaci si už našli miesto v spoločnosti alebo vstúpili do rehole, a ty stále nič! Nechaj sa znova počuť, choď za starkým a zaklop druhý raz – veď Veľká noc je pred dvermi a s ňou máš opäť príležitosť pátrovi zavinšovať.“

Všetko vyšlo, ako som si naplánoval: Keď som dokončil svoj vinš a znovu začal domfzať so žiadosťou, starký na to, vraj ako je mu ľúto, že na vec zabudol a že je taký neporiadny – ktovie, či ho skôr neomínala moja neodbytnosť – a akoby sa práve prebral zo sna, sľúbil, že najbližšie ma už vezmú. Ale nech súdi Boh, ako

²³ V lat. pôvodine čítame: „sine cruce, sine luce“, bez kríža a bez sviece, t. j. nezapálili pri mŕtvom sviece a nemodlili sa, ako by sa dalo očakávať.

- discipulj Pruszkam ad Novitiatum dispositj abitum paravêre, mei autem nec mentio: O qvântum angore dissecabar hæc videns! qvem ut tantisper leniam, institui peregrinationem cum Processione Szakolczensi annua ad Miraculosas Icones B. Virginis in Moravia circa Brunam, Deum ut me fluctuantem solus adjuvet flagitando; Nec incassum! nam vix limina Civitatis Brunensis attigi, jam Citatoriæ allatæ reditum pro Examine adurgebant, Mirabili dispositione Dej, qvia ex illis 4. Candidatis videlicet Stephano Martincsics, Michaelē Polonj, Francisco Krudj, qvartus Joannes Petrovics ubi jam ad Sacrum Religionem eundum fuisset vocationem amisit, et sic in locum ejus ego electus fui, qvare derelicta processione reversus sum, id adurgentibus, et mihi compatientibus omnibus peregrinis. ||
- 371 Hoc iter cum admiratione Divinæ providentiæ solus feliciter peregi, et seqventi die retrò Getingam advenj verè famelicus solicitando qvaliter in trajectu Moravæ Naulum persolvam, sed etiam hic in via Deus subtrusit mihi aliqva[m] benè vestitam Virginem /: qvæ me assecuta Lanionis Muteniczensis filiam se Nomina verat /: hæc titulô unium mediæ Cerevisiæ procurandæ porrexit mihi medium grossu[m] qvem ego non pro Cerevisia, sed pro Naulo mox expendi, adjungendo residuum meum qvi mihi adhuc in Sacco remanserat medium grossum. hora prandij diej Dominicæ fuerat, ubi pagum Katov transivi, in qvo homines a potiori foris comedebant et mihi famelico magnum appetitum causabant, sed qvia nullus invitabat, et ego petere erubescbam, vacuus pertransivi, donec horâ 2da post meridiem Szakolczam appuli, et matri ad Vesperas euntj famem patefeci, qvæ paupercula mox reversa me gratantissimè ultimatim ut potuit pavit, Consilia saluberrima dando, et peren[n]ali futuræ Spiritualj memoriæ se in vivis et post fata recom[m]endando
- 25 Satiatus et confortatus modicè qvievi, et somnô brevi discussô Manuale Rhetor[um] pro futuro Examine resolvi. Die autem Lunæ jam tribus Candidatis in itinere positus, ego inermis Al[umn]us comparui in Conspectum eorum qvibus discutiendus relictus sum in Venerab[ili] Conventu, omnes me videndo applaudebant, et Examen futurum die mercurij declarabant, qvò etiam illa assignatâ die mihi felicissimè successit ab hora octava, usqve ad mediam Undecimam. Post hoc Examen, ut me itineri Pruszkam versùs post Candidatos accingam Com[m]endatorias accepi: O! qvales hic cunctationes in Civitate svadebat Natura, ut his alijsqve Notis Valediaca[m]! sed frustra omnia, nam die Jovis Seqventj Ante Pentecostalj iter Sumptô prandio acceleravi, qvò inaudientes Consangvinej ad domum pro Vale convenere, Subsidia Crumenæ pro via latenter offerendo, et qvidem unus Stephanus Ursinj Lutheranus qvi se cum Parente fratrueлизabat flendo Vale dabat, comederunt, biberunt usqve ad horam prandij ferè Secundam, ego autem cum Matre, fratribus, et aliqvbis Vicinorum parvulis præmiola per studium comparata distribuendo me distraxi.

sa páter zachoval: opäť sa chystali na cestu štyria z mojich mladších spolužiakov, ktorých poslali do noviciátu v Pruskom, o mne však nepadlo jediné slovo. Ó, aké muky ma zožierali, keď som toto videl! S úmyslom aspoň nachvíľu ulaviť si v trápení vybral som sa s výročnou skalickou procesiou na púť k zázračným obrazom Panny Márie v okolí Brna a úpenlivo som vzýval Pána Boha, jedínú pomoc v mojom rozpoložení. A veru nie nadarmo! Lebo sotva som došiel na kraj Brna, už mi doručili predvolanie, aby som sa náhlil späť a dostavil sa na prijímací pohovor. Vskutku zázračne to Pán Boh zariadil, lebo z tých štyroch uchádzačov – boli nimi Štefan Martinčíč, Michal Polóni, František Krudi a Ján Petrovič – posledný stratil povolanie tesne pred nástupom do rehole, a tak miesto neho vybrali mňa. Opustiac sprievod dal som sa na spiatočnú cestu. Všetci pútnici ma k tomu vehementne nabádali, hoc aj mali som mnou súcit.

I keď sám, cestu som absolvoval šťastlivo, nevychádzajúc pritom z údivu nad Božou prozreteľnosťou. Na druhý deň som celkom vyhladovený došiel do Hodonína. Tam ma začalo trápiť, ako zaplatím prevoznému kompárovi na Morave, ale i tu sa Pán Boh postaral a poslal mi do cesty akúsi dievčinu v pekných šatách (ktorá ma odzadu dostihla a predstavila sa ako dcéra mutěnického mäsiara). Dala mi polgroš, nech si kúpim malé pivo. Pridal som k nemu aj môj, ktorý mi zvýšil v mešci, a hneď som peniaze minul – nie však na pivo, ale na prevoz. Keď som prechádzal cez Kátov, bola nedeľa, čas obeda. Ľudia jedli zväčša pred domami a mne s prázdnyim žalúdkom robili náramné chute. Ale nik ma nepozval, pýtať som sa hanbil, a tak som z Kátova odchádzal lačný. Až som napokon o druhej popoludní dorazil do Skalice. Tu som stretol mamu idúcu na nešpory a keď som sa jej s hladom zdo-veril, zaraz sa tá dobrá duša zvrtila a s veľkou radosťou ma, ako mohla, nachovala, a tak som sa konečne nasýtil. Pritom mi dávala dobré rady a seba do mojich budú-cich modlitieb porúčala za života i po smrti.

Keď som sa obedom posilnil, trochu som si zdiemol. No len čo som sa pre-bral, otvoril som učebnicu rétoriky, aby som si zopakoval látku na skúšky, ktoré ma čakali. V pondelok, keď už boli traja predošli uchádzači na ceste do noviciátu, dostavil som sa s malou dušičkou²⁴ i ja posledný do velebného konventu pred zra-ky tých, čo ma mali vyobracať. Všetci sa náramne radovali a oznámili mi, že skúš-ka bude v stredu. V určený deň, od ôsmej do pol jedenástej, darilo sa mi znamenite. Po skúške som dostal odporúčací list a povedali mi, aby som sa vychystal na cestu do Pruského za tými kandidátmi, čo odišli predomnou. Oj, veru ťažko som sa odo-beral, musel som sa v meste so všetkými známymi tu i tam rozlúčiť. Nič sa však nedalo robiť, nasledujúci štvrtok pred Turícami, len čo som sa naobedoval, hybaj na cestu. Keď sa to do počula rodina, zhŕkli sa k nám povedať mi zбоhom a dávali mi potajomky peniaze na cestu, nech si schovám do meštek, ba dokonca jeden luterán, Štefan Ursíny, ktorý sa s otcom veľmi bratal,²⁵ lúčil sa so mnou so slzami v očiach. A všetci jedli a pili skoro až do druhej. Ja som sa však stiahol a spolu s mamou som bratom a niektorým deťom od susedov porozdával drobné odmeny, čo sa mi nazbierali počas štúdia.

²⁴ V lat. pôvodine: „inermis Alumnus“, doslova „bezbranný chovaneč“ či lepšie „bezbranný kandidát noviciátu“.

²⁵ Hypotetický preklad slovesa „fratruelizare“, ktoré sa v dostupných slovníkoch nepodarilo nájsť.

- Tandem horâ Secundâ Domui Paternæ Valedicens cum omnibus illis hospitibus, et Patre ac Matre me comitante, Salutatis in Via Notis obviantib[us] ex Civitate exivi. Ventum est horâ mediâ tertiâ ad Suburbium extra Muros, hic bone Deus! qvalis fletus factus est omnium explicare non valeo. vix latenter non aufugi
- 5 similium impatiens, qvod et fecissem, sed hædera fecit melius obstaculum, nam hos lachrymantes infra se recepit pro ultimo poculo, cujus qvando fuit finis ignoro Ego qvidem citò illud absolvi, ut possim (sic!) cum Solis Parentibus ultima Verba
- 732 habere, || qvibus finitis qvia Parens usqve Pruszkam pro Viæ Comite se resolvit, Matri lugenti Vale indicans, latenter Omnes deserendo pedes cum præfatò Parente
- 10 iter arripui per Montes Szakolczenses pro Nocte ad pagum Verbocz Lutheranicum, ubi Noctem peragendo, Seqventi die Veneris pervenj usque Trencsinium ad pagum Zâbinecz, et tandem die Sabathi pro prandio Pruszkam. O! quantum hic jam in termino exultavi, ubi præsertim vidi tres Candidatos jam me expectantes, neqveo explicare.
- 15 Absolutò frugali prandiò, Parens Comes viæ mox reditum parabat, qvem ego detinere non valens, pecuniam latenter donatam ab amicis eidem totam restitui, neqvidem obellum apud me reservando, et datâ eidem comitivâ ad portam ultimòq[ue] manûs osculo solum abire permisi, et redux, jam in Clausura sic exultavi: Vale munde, vale Pater, vale mea Chara Mater, fratres Consangvinei! Jam me
- 20 lares Christi tenent, jam deinceps Patres regent, et in Christo Socij! adauctus igitur qvartus Candidatus ego præfatis tribus probam duabus Septimanis subivi, Deum in Choro laudando, et laborando, usqve dum die 15. Junij Anni 1740. Sac[rum] Religionis habitum cum alijs assumpsi ex manibus M. V. Patris Hieronymj Huliman tunc Novitior[um] Magistri, obtento Nomine S. Paulinj Ep[iscop]i Nolanj. Mansi
- 25 hic Pruszkæ constans, et à mundo semotus, in magna tranqvillitate animij, legendo, discendo, Scribendo et auscultando ea, qvæ à Novitijs requiruntur ad expoliendos mores et animos per totum annj decursum, et qvia Vocalista figuralis eram, etiam suis horis, alios Confratres Cantum instruere debui, in absentia Instructoris.
- Hoc annò magnæ mutationes et turbationes factæ sunt, Nam Capitulum inconsvetè celbratum est Galgoczij 2. Januarij, qvod præprimis Superiores Majores mutavit, et qvidem in locum A. R. P[at]ris Urbanj Svesztka successit in Provincialem A. R. P. Gerardus Patakÿ. in Conventu Pruszkensj M. V. P[ate]r Hieronymus Huliman Magister abijt pro Gvardiano Okolicsnam, et in locum ejus Magister mansit R. P[ate]r Antonius Schvab ExGvardianus locj, cui in officio successit M. V. P[ate]r
- 35 Florentius Vlcsek. 2da turbatio accessit, qvia literas doloras accepi Szakolcza, ubi Parens mihi Notificavit Magnum Nocturnum incendium totam Civitatem destruxisse, et qvia Nec ei pepercit, intimavit, ut si professus fuero cum Vestibus fratrum juniorum recorder ut verè pauperum, qvia amisere omnia, et vix vitam servavêre. 3ia Turbatio contigit, qvia in festis Pentecostalibus plagam Pruszkensem grando
- 40 ita conqvassavit, qvod propter defectum frumentj et frugum 5. Novitij Galgoczium transferri debuerint, et sic remansi ego solus cum duobus Senioribus Feliciano Frészaizen, et Bonifacio Duchon usqve ad professionem, qvâ peracta cessavit Novitiatus, et Clausuræ sunt ejectæ. ||

4 vix] ante vocabulum vix in ms. Sed deletum legitur

5 hædera] recte scribendum erat hedera

15 reditum] in ms. legitur redditum

25 tranquillitate] in ms. legitur tranquillitate

Konečne o druhej dal som zbohom rodičovskému domu a s otcom, mamou a celou tou perepúťou vyšiel som z mesta, zdraviac známych, čo nás po ceste stretali. O pol tretej došli sme na predmestie za hradby a tu, Bože môj!, aký nárek všetci spustili, to sa nedá ani vypovedať. Málo chýbalo a bol by som naskutku zdúchol, lebo také dačo nemohol som znieť. Našťastie viecha tomu urobila lepší koniec, lebo tých uplakancov k sebe pritúlila na posledný pohárik. Dokedy ten trval, netuším. Ja som svoj rýchlo vypil, lebo som ešte chcel byť s rodičmi. Keď sme si povedali posledné slová, otec sa rozhodol, že ma odprevadí až do Pruského, tak som sa rozlúčil s užialenou mamou a bez slova sme sa zo spoločnosti vytratil. S otcom sme sa vydali pešo cez skalické vŕšky a na noc sme prišli do luteránskej obce Vrbovce, kde sme prespali. Na ďalší deň, v piatok, došli sme až ku Trenčínu do dediny Žabinec a napokon, v sobotu, boli sme na obed v Pruskom. Oj, ani vypovedať sa nedá, aký som bol šťastný, že som konečne v celi, a hlavne že vidím tých troch kandidátov, ktorí ma už vyzerali.

Po striedmom obede sa otec, ktorý so mnou meral cestu, ihneď zberal na odchod. Nedal sa presvedčiť, aby ešte zostal, tak som mu nenápadne vrátil všetky peniaze, čo som dostal od rodiny a od známych. Ani halier som si nenechal. Odprevadil som ho k bráne, naposledy som mu ruku bozkal a samého som ho pustil domov. A už nazad v klauzúre takto som si prespevoval: Zbohom, svet, a zbohom, tata, zbohom, moja mama zlatá, zbohom bratia, rodina; ja už s Kristom bývam v dome, rozhodujú pátri o mne, sme Kristova družina. Pribudol som teda ako štvrtý kandidát k spomenutým trom a nastúpil som dvojtýždňovú skúšobnú lehotu, počas ktorej som chválil Boha v chóre a pracoval, a to až do 15. júna 1740, keď ←23 som spolu s ostatnými prijal rehoľný habit z rúk vtedajšieho novicmajstra M. V. P. Hieronyma Hulimana a dostal som meno sv. Paulína, biskupa z Noly. V Pruskom ←24 som zostal celý jeden rok, pevný vo svojom rozhodnutí, odlúčený od sveta a pociťujúc veľký pokoj v duši. Čítal som, študoval, písal a pozorne počúval o všetkom, čo novici potrebujú vedieť, ak sa má zušľachtiť ich charakter. A pretože som bol ←25 figurálny* spevák, pripadla mi tiež úloha v stanovených hodinách učiť spolubratov spievať, lebo iný inštruktor vtedy v Pruskom nebol.

Toho roku sa udiali veľké zmeny a nepríjemnosti, lebo kapitula, ktorá sa nezvyčajne konala 2. januára v Hlohovci, popremiesticovala najmä vyšších predstavených – provinciála A. R. P. Urbana Švestku vystriedal v úrade A. R. P. Gerard Pataky; z kláštora v Pruskom odišiel novicmajster M. V. P. Hieronym Huliman za gvardiána do Okoličného; na jeho miesto nastúpil dovtedajší gvardián R. P. Anton Šváb a jeho v úrade vystriedal nový predstavený M. V. P. Florentius Vlček. K tomu sa pridala i druhá nepríjemnosť, lebo zo Skalice mi prišiel zarmucujúci list, v ktorom mi otec oznamoval, že v noci veľký požiar zničil mesto, a pretože ani jeho neu- ←26 šetril, dôverne ma žiadal, aby som po sľuboch so šatami pamätal na mladších bratov, lebo sú oni úplní chudáci, prišli o všetko a ledva si zachránili holý život. A do tretice prihodila sa i tá nepríjemná vec, že na Ducha okolie Pruského tak dokmásal ľadovec, že pre nedostatok obilia a iných plodín museli piatich novicov preložiť do Hlohovca, a tak som až do sľubov ostal v Pruskom sám s dvoma staršími bratmi, Feliciánom Fréjzaizenom a Bonifácom Duchoňom. Ale keď som sľuby zložil, noviciátu bol koniec a – zbohom, klauzúra!

* alebo: školený

- 733 Ad Sacram Professionem quam emisi in Manibus M. V. Patris Concionatoris Actualis Paschalis Markovics, comparuit cum fratre Michael Szakolczâ Parens, et Vestes sæculares accepit. dein paulò post venit Novus Provincialis Gerardus, et visitatò Conventu me inibi pro discendo Organo relinquere paravit, impatiens ego
- 5 p[ro]pter defectum bonj Magistri, accessi ad Eundem, et Sup[p]lex petij, ut mihi pro hac arte discenda fundamentalem Organistam assignet, et non Usualement, prout tandem ibi fuit P[ate]r Mathæus Jancsek, *bezek* accepi pro Consolatione hic bonum Capitulum, et statim Obedientiales Agriam, sed ego libens acceptavi, et gratias Deo egi, Supponens ibi in Hungaria Magistrum aliquem præclar[um] me habiturum.
- 10 Cæpi illud iter Galgoczium versus, ratj vectus per Vagum cum R. P[at]re Antonio Schváb, et in festo S. Jacobi veni Galgoczium, inde festo S. Annæ per Nitrienses Nocte abreptus circa horam Secundam Noctis devector sum illuc ad Conventum et inde tertia die Levam. Hic videns Gvardian[us] Loci Josephus Lenard, et Vicarius Locj Petrus Baros, ac P[ate]r Lector Cornelius Rathpilay me inermem et viar[um]
- 15 idiotam detinuerunt me duabus Septimanis.
- Ubi autem M. V. P[ate]r Peregrinus Szocsay Conc[ionator] Organista Con- ←27
ventus per Obedientiales Varadinum mutatus esset, hic pauper et bonæ vitæ Pa-
ter misertus mej accepit et devexit usque Gyöngösinum. Inde facile pedes dua-
rum dierum Spacio Agriam appulj. Bone Deus! hic in Civitate Episcopali a me
- 20 Nunq[ua]m visa existimavi Musicam musica[m] Superare, et ideo Organistam optimum evasarum, Sed quid? utinam potius Pruszkæ mansissem, Nam Chorum ←28
intrando vidi parvum Positivum qvasi in Spelleo Turcico, et Eccle[si]am Nostram
totam sub asseribus et Scandulis officinæ Vitriariæ Similem. Musicam, cui præerat ←29
Conc[ionator] act[ualis] M. V. P[ate]r Franciscus Szombathely similem Choro Cam-
aldulensium, partes nullas, sed omnia memoriter, o quam obstupui! Steteruntque
25 comæ, et vox faucibus hæsit, verè ingemui illud tritum: Incidit in Scyllam, qui
vult vitare Charybdim! Sed quid omnia frustra! debui Nolle velle eligere Organj et
Junioratûs disciplinam. Magister P[ate]r Franciscus qvia usualiter Organo ludebat,
nil valebat adscribere, sed ego debu j memoriam ejus imitari, et ad Notas ponere
- 30 qvæ pro Choro Necessaria.
- Non multum post pro majori desolatione, accepit mihi P[ate]r Provincialis,
et mutavit Agriâ Rosnaviam et hunc Patrem Franciscum, sicqve mansi integralis
Organista tredecim Mensibus, et quidem ab initio tam Virtualis qvòd seqvebatur

9 Supponens] in ms. Suppones sine linea nasali legitur

Na sľuby, ktoré som skladal do rúk vtedajšieho kazateľa M. V. P. Paschala Markoviča, prišli sa zo Skalice pozrieť otec s bratom Michalom a zobrali si moje svetské šaty. Krátko na to prišiel kláštor vizitovať nový provinciál Gerard a chystal sa ponechať ma v Pruskom, aby som sa učil hre na organe. Ale pretože tam kvalitného učiteľa nebolo, celý nespokojný zašiel som za pátrom provinciálom a pekne som ho poprosil, aby mi na tento účel pridelil nejakého poriadneho organistu, a nie len takého obyčajného, akým bol koniec koncov P. Matúš Janček v Pruskom. Bezzeg,²⁶ namiesto útechy ušlo sa mi hubovej polievky²⁷ a hneď som aj na písme dostal preloženie do Jágru,²⁸ čo som ja prijal s potešením a bol som vďačný Pánu Bohu, lebo som si myslel, že tam v Uhorsku* budem mať ktovie akého úžasného učiteľa. A tak som vyrazil smerom k Hlohovcu. Dolu Váhom som sa viezol na plti spolu s R. P. Antonom Švábom a na sv. Jakuba prišiel som do hlohovského kláštora. Odtiaľ ma na Annu zobrali so sebou bratia z Nitry. Išli sme nocou a do ich kláštora sme dorazili asi o druhej nad ránom. Na tretí deň bol som v Leviciach. Tu keď miestny gvardián Jozef Lenárd, vikár Peter Baroš a páter lektor Kornel Rathpilay videli, aký som ja neskúsený cestovateľ, ďalej ma nepustili a dva týždne som zostal u nich v kláštore.

Keď však M. V. P. Peregrín Szocsay, kláštorný kazateľ a organista, dostal ←27 preloženie do Varadína, zľutoval sa tento skromný a čnostný páter²⁹ nado mnou a zviezol ma až po Gyöngyös. Odtiaľ to už pešo išlo ľahko a za dva dni som dorazil do Jágru. Bože! Ja som si myslel, že tu v biskupskom sídle – jakživ som tam predtým neboli – musia robiť hudbu s veľkým „H“ a že organista bude dozaista špičkový. Máš ho vidieť! Radšej som ja mohol pekne-krásne ostať v Pruskom. Vstúpim do chóru, a tu taký malý pozitív ako v dajakom v tureckom dúpätí, a v ←28 kostole samé dosky, šindle, akoby si vošiel do sklenárskeho verštatu.³⁰ Hudbu ←29 viedol M. V. P. František Szombathely, ktorý v tom čase vykonával službu kazateľa. To akoby si počul kamaldulský chór – noty žiadne, všetko len tak spamäti. Od úžasu som stĺpol, vlasy sa mi zježili a stratil som reč. Zaúpel som, lebo sa na mne vskutku vyplnilo ono príslovené – z kaluže do blata. Ale všetko darmo, inej možnosti nebolo, chtiac-nechtiac musel som sa podrobiť juniorátnemu poriadku a začal som sa cvičiť v hre na organe. Môj učiteľ páter František, keďže hral len tak podľa sluchu, nič nevedel zapísať,³¹ a tak som sa musel držať toho, ako on popamäti hral, a znotovať, čo bolo treba pre zbor.

Onedlho moje zúfalstvo ešte narástlo, lebo páter provinciál mi vzal aj tohto pátra Františka – preložil ho z Jágru do Rožňavy – a zo mňa bol zrazu hotový organista. Túto funkciu som vykonával trinásť mesiacov, no hneď od začiatku

* Pozri Poznámku prekladateľa.

²⁶ Maď. ale, avšak. Silným maďarským výrazom uvádza Bajan svoju zlú skúsenosť v jágerskom kláštore.

²⁷ V lat. origináli čítame: „accepi pro Consolatione hic bonum Capitulum“. Podľa F. Wagnera (*Index diffusior vocum barbararum*, in *Universae phrasaeologiae Latinae corpus*) „capitulum dare“ znamená „objurgare“ (karhať, hrešiť). Vo františkánskom kontexte je Bajanovo vyjadrenie zrejme ešte expresívnejšie, pretože to boli práve provinciálne kapituly, na ktorých sa rozhodovalo o zaradení jednotlivých bratov do toho-ktorého kláštora.

²⁸ V lat. „(accepi) Obedientiales“, t. j. litteras obedientiales, dekrét o preložení.

²⁹ *pauper et bonae vitae pater*: o význame adj. „pauper“ pozri pozn. 15.

³⁰ Jágerský františkánsky kostol bol vtedy vo výstavbe. Počas Bajanovho pobytu stálo ešte len sanktuarium s chórom.

³¹ Wagner, *adscribere in charta = in codicem, commentarium referre* (zapísať).

Confusio Confusionem, et sic semper mera afflictio et poenæ, quando enim altius
 734 Lytanas vel Cantum Hungaricum incepti omnes præter Clericos ex Choro fuge-
 runt, quando autem lusi demissius omnes murmuraverunt]. || fuit hic igitur ferè
 mediò anno alter qvam Pruszkæ Novitiatus. Sed ubi perfecte industriâ p[ro]priâ
 5 Modum pulsandj Hungaricum, post annum circiter medium percepissem omnes
 qvietatj sunt, et modice meliorem oculum habui. Erat tunc Loci Superior M. V.
 P[ate]r Antonius Farkass purus Hungarus, et tam aversæ a Slavis Naturæ, qvòd
 non Nomine Religionis, sed Cognominibus Nebulo, Mardocheæ! et alijs hunga-
 ricis compellabat, cui ego dum in ambitu obviare debuisssem retrofugi, ne ansam
 10 similium multiplicem.

Anno 1742. aperta sunt Philosophica plura studia propter multos Neoprofessos,
 qvorum aliqui etiam mediò Secundò Annò pro Choro disjecti erant, hic certe mu-
 tationem Agriâ suspirabam, sed frustra! mansi cum Sex Condiscipulis Szécsiniò et
 Gyöngyösinò advenis in Philo[sophi]a, sub Lectore M. V. P[at]re Jacobo Farkass
 15 in primo cursu Viro verè bono et docto, qvi ex Nobis mercurios certe efformare
 volebat, sed qvid duo annj a Rhetorica absoluta sine Studio pro Choro elapsi om-
 nia obscura in Philo[sophi]a effecere, Correpetitor nullus, Lector in Circulo rarò,
 modus studendi hiulcus, et continua pœnar[um] vexatio, qvid effecit, Imu[m] Se-
 niozem Apostatam, tres Moralistas, et tres Speculativos, propter respectum lingvæ
 20 hungaricæ, et sic gratis consumpti duo annj, qvivi enim citiùs finem miseriar[um]
 q[ua]m Philosophiæ in Conventu hoc se eruderante ex Condiscipulis expectabat,
 præsertim autem ego ferè amplius non valens pugnare et pugnare morales, qvos
 M. V. P[at]er Lector Jacobus nos defendendo sufferre debuit, à qvibus /: non pono
 Nomina /: sed prudens horum lector ab experientia concludere potest, qvi sunt
 25 in studijs Supra Lectores, et qvòd nocivum sit aucupium Gratiae propriæ falsum,
 apud Majores.

Feliciora tamen illuxère tempora dum post Philo[sophi]am ego Vacziu[m] alij
 duo Szegedinum pro Morali dispositj sumus, Nam hic Vaczj Maturi Superiores, et
 Fraternalj Vini Oleum scientes temperare, Neglecta Vulnura animor[um] Sauciator-
 30 um optimè curabant, stimulabant Paternè, et cum omni gravitate Lector R. P[at]er
 Michaël Spány, Gvardianus M. V. P[at]er Emericus Szentkirálj, et post eum Annò
 Secundò M. V. P[at]er Jeremias Várkonj, Unde magna studij æmulatio, diligens
 Chori, et labor[um] executio, svavissimam faciebat Harmoniam (sic!), ita qvòd illi
 annj duo respectu Agriensium trium, mihi duo menses videbantur. Optabat præfa-
 35 tus R. P[at]er Michaël Spány Lector, ut omnes Ordinati et Jurisdictionati ex hoc
 ejus Studio Morali exeamus, sed Ep[iscopu]s loci Michael Althan Viennæ ut Con-

8 Mardocheæ!] recte scribendum erat Mardocheæ!

16 elapsi] in ms. legitur elabsi

23 sufferre] in ms. legitur suferre

30 stimulabant] in ms. stimulabat sine linea nasali legitur

bol som taký „šikovný“, že jedna katastrofa striedala druhú, všetko samá neprijemnosť. Lebo keď som litanie alebo maďarskú pieseň začal vyššie, všetci okrem klerikov z chóru utiekli, keď som zas zanôtil nižšie, všetci šomrali. Mal som tu ja veru bezmála pol roka onakvejší noviciát ako v Pruskom! Ale keď som sa asi po pol roku vlastnými silami vypracoval a vedel som dokonale sprevádzať maďarský spev, všetci sa uspokojili a začali sa na mňa krajšie dívať. V tom čase bol v Jágri predstaveným M. V. P. Anton Farkaš, čistý Maďar, a voči Slovákom mal takú averziu, že ma oslovoval nie mojím rehoľným menom, ale prezývkami ako trkvas, mardochej a dával mi ešte všelijaké iné maďarské mená. Keď mi prišlo stretnúť sa s ním v ambite, radšej som sa rýchlo stiahol, aby som mu nedával príležitosť na ďalšie a ďalšie podobné výpady.

Roku 1742 sa na viacerých miestach otvorili filozofické štúdiá, pretože bolo mnoho neoprofesoŧ, z ktorých niektorí aj poldruha roka strávili na rôznych miestach v chórovej službe. Dúfal som, že ma teraz istotne preložia. Žiaľ, ostal som v Jágri v prvom kurze filozofie pod vedením lektora M. V. P. Jakuba Farkaša vedno so šiestimi spolužiakmi, ktorí k nám prišli zo Sečian a Gyöngyösu. Náš lektor bol skutočný dobrák a vzdelanec a chcel z nás nepochybne vykresáť lúmenov.³² Nuž ale čo, dva roky v chóre, ktoré mi ubehli bez štúdia odvtedy, čo som skončil rétoriku, urobili svoje a vo filozofii som tápal. Korepetitóra nebolo, lektor sa zriedka ukázal medzi nami, výučba bola nesúvislá a ustavične nás morili nejakými trestami – čo z toho mohlo vzísť? Jeden, ktorý bol z nás najstarší, odišiel z rehole; traja sme mohli ďalej študovať morálku a ďalší traja špekulatívnu teológiu, aj to len preto, že sme nezanedbávali maďarský jazyk.³³ A tak naprázdno minuli dva roky. Každý z nás spolužiakov túžobne očakával skôr koniec týchto útrap ako to, že v tomto kláštore, kde nám „zušľachťovali“ ducha, ukončíme štúdium filozofie. Najmä ja som sa už dlhšie nedokázal dívať na tie zápasy a morálne buchnáty, čo musel znášať náš lektor M. V. P. Jakub, keď sa nás zastával. Od koho tie buchnáty? Mená neprežradím. Ale súdny čitateľ sa sám zo skúsenosti dovtipí, kto sú tí, čo v štúdiách stoja nad lektormi, a že sa nevypláca podlizovať sa vrchnosti.

Predsa len svitlo na lepšie časy, keď nás poslali na štúdium morálnej teológie – mňa do Vacova a ďalších dvoch do Segedína. Vo Vacove boli predstavení duchovne na výške a správali sa bratsky, vedeli miešať olej s vínom³⁴ a blahodárne liečiť zanedbané rany na rozorvanej duši. Otcovsky a so všetkou vážnosťou nás povzbudzoval lektor R. P. Michal Špáni i gvardián M. V. P. Imrich Szentkirály, ktorého na druhý rok vystriedal M. V. P. Jeremiáš Várkonyi. A tak veľká usilovnosť pri štúdiu a zodpovedné vykonávanie prác i chórovej služby vytvárali lahodný súlad. Tie dva roky vo Vacove, v porovnaní s tromi strávenými v Jágri, videli sa mi veru ako dva mesiace. Náš lektor R. P. Michal Špáni si želal, aby sme jeho kurz morálnej teológie všetci zavŧili vysviackou a pridelením jurisdikcie,³⁵ ale miestny

³² *ex Nobis certe mercurios efformare volebat*: Merkúr (Hermes) bol najšikovnejší z olympských bohov.

³³ V lat. origináli je toto miesto pre úsečný spôsob vyjadrenia celkom nejasné. Od miesta „traja sme mohli“ až do konca vety je náš preklad iba hypotézou. Významovo však zapadá do kontextu Bajanovho rozprávania.

³⁴ Luk 10, 34. Alúzia na podobenstvo o milosrdnom samaritánovi.

³⁵ Oprávnenie spovedať. Podľa predpisov Tridentského koncilu vysvätený kňaz nemohol automaticky udeľovať rozhréšenie, pred získaním oprávnenia (jurisdikcie) mohol novokňaz spovedať jedine v nebezpečenstve smrti.

siliarius à potiori residebat, Bellum enim cum Borusso duobus illis annis acriter sæviebat, ideoque vix 4. Ordines Minores Vaczij accipere poteramus. ||

735

PARS IV.

De Ordinatione, Primitijs, et Jurisdictione.

- 5 Necessaria fuit ex hoc Vacienti studio aliquibus mutatio, qvia in annis phisicis (sic!) excessimus, et collationes Ordinum difficulter acqviabantur, Ep[isco]pi enim ad Latus Reginæ Mariæ Theresiæ p[ro]pter danda Consilia Viennæ latitabant Borussô belli terrore nimium insolescente, qvare ego Paulinus cum Collega Cy- ←31
prianus Mrazik Levam mutatus sum, ut qvantotius Tyrnaviæ S. Ordinibus Majoribus insigniamur. qvod et factum est in Adventu Anni 1746. ubi Galgoczij ferè trib[us] Septimanis herere, et examina pro qvolibet ordine debuimus subire. Ominabantur hic R. P. Modestus Trubeczky, et R. P. Stephanus Mazurka, qvod ambo acceptis Ordinib[us] in Conventu hoc Galgocziensi simus Primitias celebraturi, et ideo etiam ceperunt examinare alias Materias pro Jurisdictione, ubi autem adverte-
10 runt me Paulinum Szakolczæ, et Cyprianum in Oppido Kosztolan Patriæ suæ velle celebrare, omiserunt Examen et dixerunt, ut deinceps examinemur et ap[p]robemur ab illis, qvi Moderatores fuère. Ordinati ergo tamen sumus, a R[ever]endissimo ←32
Suffraganeo Domino Frivaisz.

- Post hanc Ordinationem P[ate]r Cyprianus Mrazik Tyrnaviâ directè descendit
20 ad Patriam suam Kosztolan, et Primitias absolvit, ego autem redivj Levam, et expectare debui qvoad Primitias dispositionem A. R. P[at]ris Ministri Provincialis Ludovici Danicsek, qvam etiam accepi per Patentes submissas mediô fratris mei Michael Szakolczâ, ante Festum Epiphaniæ Anni 1747. Genitores enim hanc gratiam sibi expetiêre. Leva igitur movi, et felicissimè partim pedes, partim Curru
25 tardè de Nocte per 4. dies Szakolczam devenj, et Præfatas Primitias D[omi]nica infra Octavam Epiphaniæ Solemniter absolvi in Conventu ad B. V. Dolorosam, in qvibus Cæremoniarius fuit R. P. Marcus Richter, Diaconus M. V. P. Lector Justus Fridrichovszky, Subdiacon[us] M. V. P. Adjutus Kvecsala cum reliqvis Acolithis (sic!) de Clero Studij. Insigniter dictionem habente M.V. P[at]re Concionatore
30 Adalberto Prokess. et Prandium Solemne accurante Parente Stephano Bajan in Conventu, Matre verô Anna Pokornj pro plebis in domo.

- Juvit de vario meliori grano hoc prandium Primitiale Perill[ustris] D[omi]nus Mathias Zaruba, Conventûs Szakolczensis Syndicus Apostolicus et Senator, Si- ←33
mulqve Patrinus reliqvorum post me natorum, et convocavit totum Amplissimum
35 Senatum; omnes læti fuerunt, et de me Sexenniô non viso gratulabantur. Gvardianus tamen locj M. V. P. Batolomæus Marada non extiterat domj, sed Viennæ
736 p[ro]pter devehendum ad Provinciam Commissariu[m] Cypria || num Knauer. et ideò nisi triduô Szakolczæ manere admissus sum, qvia p[ro]pter me Commissarius

6 difficulter] in ms. legitur difficulter

6 acqviabantur] in ms. legitur aqvirebantur

9 quantotius] textus eius ætatis communiter usurpant quantocyus

11 herere] recte scribendum erat hære

14 ceperunt] scribendum erat cæperunt

15 Oppido] in ms. legitur Opido

38 Commissarius] in ms. legitur Comissarius

biskup Michal Althan sa ako radca väčšinou zdržiaval vo Viedni, pretože v tom čase po dva roky nemilosrdne zúrila vojna s Pruskom, a tak sa nám vo Vacove horko-ťažko podarilo získať štyri nižšie svätenia. ←30

Štvrtá časť

Vysviacka, primície a pridelenie jurisdikcie

Po štúdiu vo Vacove museli niektorých z nás preložiť, lebo sme už prekročili zvyčajný vek a vysviacku bolo ťažko získať. Biskupi neboli dostupní, zdržiavali sa totiž vo Viedni po boku kráľovnej Márie Terézie, lebo pruský vojnový teror neslýchane vzrástol a oni museli pôsobiť v poradnom zbore. Preto mňa, Paulína, a môjho kolegu Cypriána Mrázika preložili do Levíc, aby nám z Trnavy čím skôr udelili vyššie svätenia, čo sa aj stalo v advente roku 1746. Vtedy sme takmer tri týždne museli sedieť zavretí v Hlohovci a skladať skúšky, osobitne pre každý jeden stupeň kňazstva. R. P. Modest Trubecký a R. P. Ján Mazurka sa nazdávali, že po vysviacke budeme obidvaja sláviť primície v hlohovskom kláštore a preto nás aj začali skúšať ďalšiu látku, ktorá súvisela s jurisdikciou. Keď však zistili, že primície chceme mať každý doma, ja v Skalici a Cyprián v mestečku Kostol'any, upustili od skúšky s tým, že nás potom preskúšajú a aprobáciu nám udelia zodpovední na príslušných miestach. Tak sme teda prijali vysviacku od veľadôstojného pána pomocného biskupa Frivaisza. ←32

Po vysviacke P. Cyprián Mrázik odišiel rovno domov do Kostolian a odbavil si primície, ja som sa však vrátil do Levíc a musel som čakať, ako v mojom prípade rozhodne provinciál A. R. P. Ľudovít Daniček. Pisomné vyrozumenie mi pred sviatkom Zjavenia Pána roku 1747 zo Skalice doručil môj brat Michal – túto láskavosť si vyžiadali rodičia. Odišiel som teda z Levíc a sčasti peši, sčasti na voze som na štvrtý deň neskoro v noci šťastlivo dorazil do Skalice. Primície som slávil v nedeľu po Zjavení Pána v kláštornej kostole Sedembolestnej Panny Márie. Ceremoniárom bol R. P. Marek Richter, diakonom M. V. P. Justus Fridrichovský, lektor, subdiakonom M. V. P. Adjutus Kvíčala a v úlohe akolytov účinkoval študujúci klérus. Znameníťu homíliu predniesol kazateľ M. V. P. Vojtech Prokeš. O slávnostný obed v kláštore sa postaral môj otec Štefan Bajan, ostatných ľudí pohostila u nás doma matka Anna Pokorná.

Primičnú hostinu kvalitným vínom³⁶ pozdvihol vysokourodnený pán Matej Zá- ruba, apološtolský syndikus³⁷ skalického kláštora, člen mestskej rady a krstný otec mojich mladších súrodencov; on zavolať aj celú váženú mestskú radu. Všetci boli veselí a tešili sa, že ma zase po šiestich rokoch vidia. Miestny gvardián M. V. P. Bartolomej Marada však nebol doma, ale vo Viedni, lebo mal do provincie doviezť komisára Cypriána Knauera. V Skalici som preto mohol zostať iba tri dni, kým ←33

³⁶ *de vario meliori grano*: výraz *de meliori grano* sa v dobovej uhorskej literatúre viaže s vínom; Por. A. Szirmay, *Notitia historica, politica, oeconomica montium, et locorum viniferorum Comitatus Zempleniensis* (Košice 1798), s. 15: „...ad Sacrum Concilium delegatus Tállyense vinum de meliori grano secum attulerit.“ E. Hollók, *Nexus nationis Hungariae cum Polonica* (Košice 1831), s. 148: „Usque Tokay castra sua extendit, e cuius promontorio reservata pro suis suffectura boni Vini copia duo millia adhuc vasorum de meliori grano ad Poloniam expedit.“ Tiež F. Gázsik, *Congeries jovialium* (Košice 1818), s. 14.

³⁷ Apoštolský syndikus mal ako svetská osoba na starosti správu milodarov kláštora. Por. *Prompta bibliotheca canonica juridico-moralis theologica*, Tom. 7 (Bologna 1746), s. 393.

adveniens locum vix habuisset. Valedixi ergo ultimatim Parenti et post triduum illo Comitante usque ad Pagum Radimov versùs Sascsinium iter arripui /: quod etiam Parentis ultimum mecum iter fuit /: ibique Consangvineos Salutando, et Sasciniij Thaumaturgam visitando, per Galgoczium Levam ad locum habitationis redivi,
5 integerrimò anno Deum inibi laudando, Organistam agendo, et Scripta adhuc pro restante adipiscenda Jurisdictione cum Socio Patre Cypriano legendo, esto de Examine nec Occasio nec mentio usque ad Capitulum.

Advenit tandem Levam ad Penultimam Stationem A. R. P[ate]r Commissarius Cyprianus Knaur (sic!), qvi nobis compatiendo si Lectorem qvempiam in hoc Conventu habuisset Examen certè absolvisset, sed qvia nullus post Capitulum absolutum duos Difinitores R. P. Laurentium Rusvaj, et R. P. Paulum Siket, ad illud nobiscum absolvendum ordinavit, qvi etiam ambo, a D[omi]nica Pentecostes ter die omnj Materias omnes morales percribraverunt, et tandem post prandium Sabathi (sic!) SSS. Trinitatis nos ap[p]robarunt, et sic ad Suos Conventus discesserunt. in
15 hoc Capitulo Anni 1747. factus est Provincialis A. R. P. Stephanus Novak sub cujus visitatione prima accepi Szkolczâ literas quod meus Amanitissim[us] Genitor Stephanus Bajan obyerit (sic!) in Christo, Matre relictâ Viduâ, et Orphanis duobus Fratribus Michaële et Gasparo, è qvibus Michael Senior varias artes in Hungaria probando vagabatur, Casparus verò circa lanienam, parentis artem sectando cum
20 Matre degebat. et ultimatin domj herere nauseando erupit circâ Szeredinum, et alia loca Szkolczæ proximiora suam qværare fortuna[m].

Mater ubi vidisset proles adultas et absentes Szkolczam Spernere, et alibi domicilijs inhiare, varijs infirmitatibus debilitata, et prorsus valetudinaria ac Solitaria, Svasu P[er]illustri] D[omi]nj Joannis Salix Judicis Szkolczensis aliqvot Prolium
25 ejus Spiritualis Patrinj, meò qvoque per literas ad Amplissimu[m] Magistratum privato interventu, divenditâ domò suscepta est ad Xenodochiu[m] Civitatis honestæ foundationis Styborianæ, ibique mansit Deum laudando et manibus verè ab infirmitatibus contractis lanam operando fere 19. Annis in pace et sum[m]a tranquillitate. Ego autem Levæ finiendo duos annos incolatûs Annò 1748. mutatus sum Vaczium,
30 inde paulo post Obedientiales Szécsinium pro Instructore Novitiorum qvoad Cantum, qvia autem et hic vitæ otiosæ inassvetus, nauseam habitationis accepi, Scripsi ad Capitulum, et pulsavi pro habitatione ad partes Slavonicas, sed in cassum, qvia post Capitulum, Agriam iteratò mutatus sum, pro Organista et Instructore in Cantu Clericorum. ||

737 Fuit hic electus Patronus, et Pater Gvardianus Scilicet M. V. P[ate]r Antonius Utassÿ, qvi me p[ro]pter Organum et Chorum libenter habebat, sed qvia Slavus eram non respiciendo Præbiteratum (sic!) despoticè verbis tractabat, Nasum truen-
do ad musicalia et Choralia, ut asininè cum Clericis eidem subjaceam, et in aliquo Cantûs eorum defectu et ego poena plectar; O qvam murmurabat contra insensatum
40 meus jam maturior animus! ubi præsertim ad fallendum tempus Auctorem ac-

7 Occasio] in ms. legitur Ocasio

8 Commissarius] in ms. legitur Comissarius

20 herere] recte scribendum erat hære

24 aliqvot] in ms. legitur aliqvod

31 inassvetus] in ms. legitur inasvetus

neprišiel komisár, inak by už totiž v kláštore preňho nebolo miesto. Po troch dňoch som sa teda definitívne rozlúčil s otcom a vyrazil som smerom k Šaštínu. Otec ma odprevadil až po Radimov, a to bola aj jeho posledná cesta so mnou. V Šaštíne som pozdravil rodinu, navštívil zázračnú Pannu Máriu a cez Hlohovec som došiel nazad do Levíc, môjho bydliska. Tam som celučícký rok chválil Boha, organoval a so svojím spoločníkom pátrom Cypriánom študoval z knížiek, čo nám ešte bolo treba na dosiahnutie jurisdikcie, hoci do kapituly sa skúška neuskutočnila a nepadlo o nej ani slovo.

Napokon prišiel do Levíc na svoju predposlednú štáciu komisár A. R. P. Cyprián Knauer, ktorému nás prišlo ľúto. Keby bol našiel u nás v kláštore nejakého lektora, určite by bol tú skúšku odbavil. Ale pretože lektora nebolo, po skončení kapituly určil dvoch definítorov, R. P. Vavrince Rusvaja a R. P. Pavla Siketa, ktorí nás mali vyskúšať. Od svätodušnej nedele s nami obidvaja trikrát denne dôkladne preberali celé učivo z morálky, až nám napokon v sobotu Najsvätejšej Trojice po obede udelili aprobáciu a odišli každý do svojho kláštora. Na spomínanej kapitule v roku 1747 sa provinciálom stal A. R. P. Štefan Novák. Počas jeho prvej vizitácie som zo Skalice dostal list, že môj milovaný otec Štefan Bajan usnul v Kristu Pánovi, zostala po ňom ovdovená matka a dvaja osirelí bratia Michal a Gašpar. Starší Michal chodil krížom-krážom po Uhorsku a skúšal všelijakú robotu, ale Gašpar, verný otcovmu remeslu, ostal pri mame robiť mäsiarčinu, až napokon i jeho omrzelo trčať doma – a poď ho skúšať šťastie nielen k Sereďi, ale aj na iné bližšie miesta v okolí Skalice.

Mama videla, že odrasteným chlapcom vo svete Skalica už nie je dosť dobrá a silou-mocou sa chcu usadiť niekde inde. A pretože ju vyčerpali rozličné choroby a bola už načisto nevládna a opustená, na radu vysokourodzeného pána Jána Salixa, skalického richtára a krstného otca niekoľkých jej detí, predala dom a ubytovала sa v mestskom chudobinci, poctivej to základine Stiborovcov. V tejto veci som sa i ja súkromným listom prihovoril u ctihodného magistrátu. Tam, v chudobinci, chválila Boha a v pokoji a úplnej tichosti spriadala vlnu svojimi chorobou naskutku dokrivenými rukami takmer devätnásť rokov. Mňa po dvojročnom pobyte v Leviciach roku 1748 preložili do Vacova a krátko nato dostal som *obedientiales*³⁸ do Sečian, kde som novicom robil učiteľa spevu. Ale pretože som nebol navyknutý zaháľať, ani tu ma to dlho nebavilo, napísal som na kapitolu a domáhal sa miesta na Slovensku. Ale márne, lebo po kapitule ma opäť preložili do Jágru za organistu a inštruktora spevu pre klerikov.

M. V. P. Anta Utaši, ktorého kapitolu vybrala za ochrancu a pátra gvardiána do Jágru, bol síce kvôli organu a spevu rád, že som uňho v kláštore, ale pretože som bol Slovák, nehľadiac na moje kňazstvo hovoril so mnou panovačne a strkal nos do vecí súvisiacich s hudbou a s chórom. Ako taký somár musel som ho poslúchať rovnako ako klerici a keď im pri speve dačo nešlo, aj mne sa ušiel trest. Oj, ako len som sa vnútorne búril proti tomu neotesancovi, veď už som mal svoje roky! Najmä to mi bolo nepríjemné, že keď som si vo voľnom čase vzal nejakého autora³⁹ a začal

³⁸ *Litterae obedientiales*: dekrét o preložení.

³⁹ V preklade zámerne ponechávame pôvodné Bajanovo vyjadrenie „Auctorem accepi“. Myslí sa tu na zbierku kázní. Bajan sa neskôr sám stal „autorom“, keď v Skalici napísal svoje kázne a pripojil k nim aj svoj vlastný životopis (ktorý v tejto edícii ponúkame odbornej verejnosti).

cepi, et Conciunculas Slavonicas fabricare pro futuro cepi, Nam ille miser ubi me ←34
stimulare, et diligentiam laudare debuisset, os aperiebat dicendo: Ut quid tibi Pater
Conciones? tu es organista? et usque ad mortem pro Choro condemnatus! Imò
semel publicè coram tota Com[m]unitate incauta hæc effutivit Verba: Ne gratis vo-
5 rem panem Hungaricum. et hæc ipsissima Verba sunt, qvæ me hungaricis partibus
Valedicere fecerunt. Nam Solidam exaravi Instantiam, et per Postam ad Capitulum
Galgoczium misi, ubi etiam post eandem benè percribratam, datò Antonio Utassÿ
bonò Paragrapho Moralj Venerab[ile] Difinitorium me ad Slavos mutavit.

Fuit Eperjessiensis Conventus, tandem post novem annos in Conventibus Hun-
10 gariæ consumptos, porta ad Nostras partes Slavonicas, ad qvem dum devenissem
totus post tantos despectus et afflictiones revixi, et benedixi liberatore[m], A. R.
P[at]rem Antonium Schvab, nam prout Pruskæ in Novitiatu qva Magister me Sa-
cræ Religionj nasci fecit, sic qva Provincialis hic hic Unicus laboribus ejus fecit me
renasci, liberè enim Vernaculâ lingvâ Cantu et Solemnj Organo Deum laudabam, ←35
15 et pro Majori Gloria Cantus musicales componebam, qvæ omnia in Conventibus
Hungariæ mihi Vetabantur. et esto hic ob carentiam Clericor[um] suis dieb[us]
Choros scopare, et viliora etiam officia supplere debui, exultabam tamen in Spiritu,
qvia Patrum Seniorum accessit me juvando Charitativa Compassio. habui in Cho-
ro pro juvamine Cantus loco Clericorum M. V. P. Lectorem Jacobum Vaxmanskj,
20 P[at]rem Medardum Buzingay, et P[at]rem Bernardum Uninsky, qvi solerter me
adjuvabant, fovebant, et Consilijs Salutaribus fulciebant, pariformiter excursus ad
mendicationem opportunis temporibus hic mihi concedebatur.

Oblitus sum hic omnium præteritarum miseriarum, et desideravi inibi Eperjes-
sini etiam si ad mortem habitare, Sed placuit Altissimo adhuc Majus mihi dare
25 Solatium; Nam ante festum Omnium SS. accepi Obedientiales, ut quantotius
ad Conventum Galgocziensem pro Organista me transferam! O quam hic M. V.
P[ate]r Gvardianus Justus Fridrichovszky, et alij Patres mutationj huic condole-
bant, imo impedire obstabant, vel ex eo, qvia A. R. P. Minister Prov[incia]lis An-
tonius Schvab, qvi obedientiales miserat fatis cessit, qvia autem et Organista ||
738 Novus, et cum eo Sex Clerici jam in via fuerant Eperjessinum properantes, ego
pariter Festo S. Emericj itineri per Cassoviam me accinxi. viâ Nivosâ et luridâ,
sed benè et fortunatè! nam Ubi Cassoviam devenissem, rectè RR. PP. Definitores
ad particulare Capitulum Szecsiniûm parabant, et sic vix partem panis et modicum
jusculi comedi, cum illis peregrinari debui, Reculas ad currum R. P. Definitoris
35 Laurentij Rusvay deponendo, et ipsemet in alio curru cum R. P. Definitore Franci-
sco Vrancsics sedendo. verè hæc amœna cum talibus fuit via!

Octava die omnes feliciter devenimus per Szendroviam, Fülökinum Szecsé-
nium, ubi triduo com[m]orando, resignatus sum Neo-electo Vicario Provinciali
A. R. P[at]ri Modesto Trubeczky, cum qvo iteratò devectus sum usque Galgoc-
40 zium, Ubi statim alia mihi illuxêre tempora, Nam ubi Conventus hic illis diebus
Gvardianum fatò amisisset M. V. P[at]rem Paulum Szaloky, Venit pro Præsidente
M. V. P. Donat[us] Ottka, qvi videndo Novitios Organistas haud fuit contentus ut

1 cepi] scribendum erat cæpi

22 opportunis] in ms. legitur oportunis

25 quantotius] textus eius ætatis communiter usurpant quantocyus

32 Definitores] in ms. legitur Deffinitores

som si *pro futuro* písať drobné slovenské kázne, on miesto toho, aby ma v úsilí po- ←34
vzbudil a pochválil, otváral si na mňa ústa hovoriac: „Načo sú tebe, páter, kázne? Ty
si organista a chór je tvojím biednym údelom až do smrti!“ Raz sa dokonca nechal
uniieť a pred celou komunitou na mňa vyblákol, vraj aby som „zadarmo maďarský
chlieb nezral,“ a práve pre tieto slová dal som navždy zbohom maďarským krajom.
Spísal som totiž ráznu žiadosť a poštou som ju poslal na kapitolu do Hlohovca. Po
dôkladnom preskúmaní dostal Anton Utaši prísne pokarhanie a mňa ctihodné defi-
nítórium preložilo do slovenskej časti provincie.

Po deviatich rokoch strávených v maďarských konventoch prešovský kláštor
bol mi konečne bránou k nášmu Slovensku. Lebo keď som po toľkých príkoriach
a ústrkoch prišiel do Prešova, celý som ožil a blahorečil som svojmu vyslobodi-
teľovi A. R. P. Antonovi Švábovi. Bol to on, čo ma v Pruskom ako novicmajster
zrodil pre rehoľný život, a teraz, keď sa stal provinciálom, bol to zas len on, čo ma
znovuzrodil pre rehoľnú činnosť. Slobodne som po slovensky chválil Boha spe- ←35
vom i organom a na jeho väčšiu slávu som komponoval. Všetko toto mi u Maďa-
rov zakazovali. A hoci pre nedostatok klerikov som musel v stanovené dni zametať
chór a zaskakovať aj v iných podradnejších prácach, predsa len mi duša plesala,
lebo veľkou oporou mi bola láskavá súcitnosť starších pátrov. V chóre mi pri spe-
ve namiesto klerikov vypomáhali M. V. P. lektor Jakub Vaxmanský, P. Medard
Buzinkay a P. Bernard Unínsky, ktorí ma všemožne podporovali, hýčkali a dobrý-
mi radami podopierali. Taktiež sa mi dovoľovalo v príhodnom čase vychádzať do
okolía kvôli milodarom.

Zabudol som tu na všetky predošlé príkoria a zatúžil som zostať v Prešove bárs
aj do smrti. No Najvyššiemu sa páčilo poskytnúť mi ešte väčšiu útechu, lebo pred
sviatkom Všetkých svätých dostal som dekrét o preložení, že sa mám čím prv
presťahovať do kláštora v Hlohovci, kde potrebovali organistu. Ojój, ako len toto
preloženie zarmútilo M. V. P. gvardiána Justa Fridrichovského i ďalších pátrov!
Veru sa tomu pokúšali aj zabrániť, čo i len z toho dôvodu, že A. R. P. provinciál
Anton Šváb, ktorý rozhodnutie poslal, medzičasom umrel. Ale pretože do Prešova
sa už ponáhlal nový organista so šiestimi klerikmi, na sv. Imricha pobral som sa
i ja, zamieriac na Košice. Bola síce snehová pľušť, ale i tak mi cesta dobre ubehla.
Mal som šťastie, lebo keď som prišiel do Košíc, ctihodní pátri definítori sa práve
chystali na partikulárnu kapitolu do Sečian. Ledva som s kúskom chleba zjedol
trochu polievky a už aj som s nimi musel opäť vyraziť na cestu. Osobné veci som
si zložil do koča k R. P. definítorovi Vavrincovi Rusvayovi a sám som sa viezol
v inom koči spolu s R. P. definítorom Františkom Vrančícom. Ej veru, s takými
spoločníkmi mi cesta príjemne ubehla!

Cez Szendrő a Filákovu sme na ôsmy deň všetci šťastne došli do Sečian. Tu
ma po troch dňoch zverili novozvolenému viceprovinciálovi A. R. P. Modestovi
Trubeckému, s ktorým som sa opäť zviezol až do Hlohovca. A tu mi hneď svitli
inakšie časy! Lebo v tých dňoch umrel v kláštore gvardián M. V. P. Pavol Szaloky
a za predstaveného prišiel M. V. P. Donát Ottka. Ten keď zistil, že medzi novicmi
sú organisti, nebolo mu po vôli, aby som aj ja s nimi doma vysedával, ale že keď si

- cum eis domi sedeam, sed ut mihi dictiunculas faciendo etiam foris D[omi]nis Parochis serviam, et mendicationi Eleemosynæ assvescam, hic igitur cum magna aviditate aperui oculos, et ne quidem Noctibus peperci in Scribendo, et quia Verbum Dei prædicare complacuit mihi, Non Neglexi Conciones audiendas, et ex eis
5 flores figurarum, nam quid quid Charu[m] audivi, id totum post Concionem Calamo Notavi, sicque imitando modos Seniorum accepi audaciam dicendi, et ita foris in Pagis dictionibus assvevi, quod desiderium etiam suò tempore in Conventibus Concionatorem agere mihi desideravi, octo annis hic Galgoczij Solerter munus Procuratorum subivi, cum magna hilaritate.
- 10 Ubi autem Beczkoviæ mortuus fuisset Organista M. V. P[ate]r Bernardus Lorenz, et Galgoczij translatus Novitiatus Cremniczum, p[ro]pter Ingressum Studij G[enera]lis Speculativi Theologicij, dispositus sum Beczkoviam Galgoczio pro Organista, O quam Industriæ assvetæ Collectioni Sacræ Eleemosynæ contraria mihi obtigit hæc mutatio. Beczkoviæ enim veluti in Carcere clausus mansi, et nesciens
15 aliam occupationem arripui Chartam, et tum componendo, tum describendo varias res Chorales duo Cantionalia ad modum Missalium mihi convasavi, et munificentia Benefactorum Trencsinij compingi curavi, sicque annum illum fructuosè consumpsi, et ubi A. R. P. Provincialis Bartholomæus Marada pro Visitatione advenisset amotionem ad majorem aliquem Conventum petij, uti etiam factum quod iterato
20 Galgoczium rediderim, omnibus Studiosis me cum gaudio præstantibus, quasi Parentem, et non pridem in Novitiatu sum Instructorem. Iterato ergo munus Procuratoris passim et gaudenter egi, quia Eleemosina (sic!) Sacra currebat mihi copiosissimè, circa Szokolocz, Radosnam, Ssarfia, Bodot (sic!), Csermend, Lakacs, Ujlak, in quo loco etiam A. R. Parocho Alexandro Tajnaý plurimum servivi. ||
- 739 Consum[m]atis in incolatu Galgocziensi Novem integris annis per Tabularem dispositionem mutatus sum Szakolczam, ad locum Patriæ cujus mutationis ominor
causam fuisse Senescentem Matrem meam, et R[everen]du[m] P[at]rem Definitorum Justum Fridrichovszky, ego quidem ex una parte id libenter habui ex parte
30 verò alia murmuravi considerans Patriæ pericula potissimum Religiosis nocere, ubi etiam præ dolore amissionis bonorum Patrum et Fratrum Cantum Valedictorium hic insertum composui, et ante abitum sub mensa actualj Solus cecinij verè omnibus
collachrymantibus, ubi autem mensam hanc flebilem finivissem, ab omnibus velut alter Paulus comitatus, currum ascendj, et datò fraternò osculo iter aggressus sum Szakolczam, plenus timore et tremore, quæ inibi in me ventura ignorans, et ubi ad
35 Conventum devenj, latitavi gemebundus, cogitando, quid nam laboris in Otiosa Vita Organistica constanter assumam. foras exitum non ap[p]etij, quia ab ingressu S. Religionis jam 20. absens, a rumoribus Sæcularium Civicorum et Societate valde desvevi, utpotè prius in pagis circa Galgoczium potissimu[m] conversando.

2 assvescam] in ms. legitur asvescam

3 aperui] in ms. legitur ap[p]erui

7 assvevi] in ms. legitur asvevi

13 assvetæ] in ms. legitur asvetæ

23 Ssarfia] in ms. correctum, primo scriptum erat Starfia vel Scarfia

28 Fridrichovszky] in ms. Legitur Fidrichovszky

30 amissionis] in ms. legitur am[m]issionis

36 assumam] in ms. legitur assum[m]am

37 quia ab ingressu S. Religionis jam 20. absens] subintellegitur annis, quæ vox in ms. deest

už píšem tie svoje kázne, nech poslúžim aj okolitým pánom farárom a privyknem kveštovaniu. Oči mi len tak zažiarili! I spánok som oželel a písal som aj v noci. A pretože sa mi zaľúbilo ohlasovať Božie slovo, nevynechal som ani jednu príležitosť a počúval som kázne, všimol si tie najkrajšie rečnícke zvraty a čo sa mi videlo pekné, celé som si po kázni zapísal. Napodobňoval som postupy skúsenejších kazateľov, až som nabral odvalu, a tak som si privykol kázať v okolitých dedinách, že som veľmi zatúžil⁴⁰ po tom, aby som raz, keď príde čas, mohol robiť kazateľa v kláštore. Osem rokov som tu v Hlohovci pilne vykonával funkciu prokurátora a mal som z toho veľkú radosť.

Keď však v Beckove umrel organista M. V. P. Bernard Lorenc a novícov z Hlohovca preložili do Kremnice, kde mali nastúpiť na generálne štúdium špekulatívnej teológie, poslali ma z Hlohovca do Beckova za organistu. Ech, ako len sa mi pričila táto zmena. Ja, čo som bol navyknutý usilovne zbierať svätú almužnu, tu v Beckove som zostal zavretý ako v žalári. Nevedel som si nájsť inej roboty, nuž som schytil papier, komponoval i odpisoval rôzne kusy pre chórus a dal som dokopy dva spevníky na spôsob omšových kníh, ktoré som aj nechal vziať vďaka štedrosti trenčianskych dobrodinco. A tak som užitočne strávil jeden rok. Keď však prišiel na vizitáciu A. R. P. provinciál Bartolomej Marada, požiadala som ho, aby som mohol odísť do nejakého väčšieho kláštora. Aj sa tak stalo, opäť som sa vrátil do Hlohovca, kde ma už všetci študenti s radosťou očakávali ako otca, lebo len nedávno som bol ich inštruktorom v noviciáte. Znova som radostne na rôznych miestach robil prokurátora, lebo v okolí Hlohovca, Radošiny, Blatnice, Obdokoviec, Čermian, Lukáčoviec a Zálužia sa mi almužna len tak sypala. V Záluží som aj hojne vypomáhal veľadôstojnému pánu farárovi Alexandrovi Tajnajovi.

V Hlohovci som býval celých deväť rokov. Potom ma v rámci hromadných presunov preložili do Skalice, mojej domoviny – mám tušenie, že to takto zariadil R. P. definitor Justus Fridrichovský kvôli mojej starnúcej mame. Mal som síce z toho rozhodnutia radosť, no predsa len som proti nemu aj šomral. Uvedomoval som si totiž, že nástrahy domova škodia najmä zasväteným osobám. Vtedy som aj zo žiaľu nad stratou skvelých pátrov a brátrov skomponoval sem vloženú⁴¹ rozlúčkovú pieseň, ktorú som pred odchodom pri stole sám zaspieval, pričom mali všetci slzy v očiach. Keď som toto slzavé stolovanie ukončil, všetci ma odprevádzali ako ďakeho druhého Pavla,⁴² vystúpil som na voz a rozlúčiac sa s nimi bratským bozkom, plný bázne a chvenia, dal som sa na cestu do Skalice netušiac, čo ma tam čaká. Keď už som bol v kláštore, sklúčený som sa ukrýval pred svetom a rozmýšľal, či by som si v tom fádnom živote organistu nenašiel nejaké sústavné zamestnanie. Von ma to veľmi neťahalo, lebo už dvadsať rokov, teda odkedy som vstúpil do rehole, som v meste nebol a celkom som si odvykol od svetských klebiet a od spoločnosti; v predchádzajúcom období som totiž prichádzal do styku väčšinou s dedinčanmi na okolí Hlohovca.

⁴⁰ V lat. origináli: *desiderium ... in Conventibus Concionatorem agere mihi desideravi*. Por. Lk 22, 15: *Desiderium desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*.

⁴¹ Pieseň sa nezachovala.

⁴² Sk 20, 37.

PARS V.

De mirabili, et inspiratè obtento Officio Concionatoris.

Anno 1760. factus est Szakolczæ Gvardianus M. V. P[ate]r Antonius Presl. ←39
 homo mirabilis naturæ, sed valdè Religiosus, qvi neqvaqvm contentus officiô
 5 meo organistico, præprimis ad Sacristiam me condemnavit, qvia P[ate]r Cælesti-
 nus Teszarik in hectica deficiebat, et post etiam mortuus Sacristiæ valedixit. Secun-
 dò: qvæ in Civitate domatim mendicari solent, pariformiter me fecit Collectorem.
 Tertiò: Mense Julio me Svavissimè Verbis circumvenit, si me etiam resolverem
 pro Concionibus in Eccle[si]a Parochiali per Festa et Dominicas cum Capellano
 10 alternatim dicendi, et hoc ex eo ut possit P[at]rem Godefridum Hubalik hoc munus
 exercentem Getingam ad Parochum trudere, qvòd ego audiens, id mihi gratissi-
 mum fore respondi, ad hæc Verba, statim primam Concionem S. Mariæ Magda-
 lenæ mihi suscipiendam præsentavit, et præfatum Patrem Getingam misit, igitur
 acui Calamu[m] et mirabiles dispositiones Divinas cogitans Nocturnis Vigilijs non
 15 pepercì Conciones scribendo, et præsertim illam primam S. Magdalenæ honestè
 expolij, et in ejus die assignata hilariter dixi, in qva pauci homines fuère.

Ubi autem 27. Julij, iteratò dixissem jam populus copiosior, imò D[omi]ni
 Senatores, ad me videndum et audiendum ventitare ceperunt, qvia autem passim
 res mihi succedebat jam in Augusto festo Transfigurationis D[omi]n[us] plenæ sedes
 20 erant et sic passim dum ego illuc pro Concione descendj, etiam populus Nostræ
 Conventûs Ecclesiæ assvetus post me illuc mutabat viam, qvòd dum observassent
 740 Concionatores || Conventûs in pauciori populo varia habuère de me Calendaria,
 et præsertim P[ate]r Castulus Brenner, qvi nescio, qvam ob causam *Kazitel slowa
 Božicho* me Nominavit, P[ate]r Verò Antonius Vancso rem dissimulavit, et latenter
 25 cum P[at]re Difinitore Justo F[r]idrichovszkÿ contulit, qvia autem Judex Civita-
 tis Perill[ustris] Dominus Ladislaus Szlovacsek et plures ex Amplissimo Magi-
 stratu me amabant, et libenter auscultabant, P[at]rem Definitorem informarunt, ut
 p[ro]pter Officium Organj Munus Concionaturæ mihi non impediât, sed qvam pro-
 ximè procuret, Concionatores Conventus mihi nocere non potuerunt. Traxi igitur
 30 hanc Parochialem Cathedram Deò me confortante usque ad Aprilem annj 1761.
 cum magno populi Solatio.

Per istud tempus qvales Chryses inter Concionatores Conventus, et R. P. Di-
 finitorem de me fuerant ignoro, hoc unicum latenter olfecj, qvòd P[er]ill[ustris]
 D[omi]nus Ladislaus Szlovacsek Judex Civitatis timens futurâ mutatione mei ali-
 35 qvo abreptionem Scripserit P[at]ri Provinciali Suo valde condan Szakolczæ in
 Lectura familiari, Georgio Khernhoffer, ut me hic manere sinat, in Cathedra sive
 Conventu, sive in Parochia, Sed qvid alia sunt Judicia Dej, alia humana, mutavit
 Deus ipse, q[ui]d homines mutare constituerunt, et qvidem ante tempus, Nam fes-
 tis Paschalibus ubi Primitians P. Albertus Vagarics Filius Tricesimatoris Szudo-

18 ceperunt] *scribendum erat cæperunt*

21 assvetus] *in ms. legitur asvetus*

25 Fridrichovszkÿ] *in ms. legitur Fidirichovszkÿ*

Piata časť
Ako som sa nečakane dostal ku skvelej službe kazateľa

Roku 1760 sa v Skalici gvardiánom stal M. V. P. Anton Presl, skvelý človek, ←39 ibaže mal veľmi vysoké nároky.⁴³ Pramálo ho uspokojovalo moje organovanie, a tak mi prideliť aj iné povinnosti. Po prvé, zavesil mi na krk starosť o sakristiu, pretože P. Celestín Tesárik chradol pre suchoty a keď potom umrel, sakristii dal zbohom. Po druhé, urobil ma tiež výbercom milodarov, ktoré sa v meste zvyknú žobrať po domoch. Po tretie, v júli sa mi sladko zaliečal, či by som sa vraj nepoduľal kázať na striedačku s kaplánom vo farskom kostole v nedele a vo sviatky, pretože P. Godefrida Hubalíka, ktorý dovtedy vykonával túto prácu, chcel dostať k farárovi do Hodonína. Ja keď som to počul, reku nič mi nemôže byť milšie. Na to mi hneď povedal, že prvú kázeň nech si pripravím na sviatok sv. Márie Magdalény – a spomenutého pátra poslal do Hodonína. Tak som si teda naostřil pero a premýšľajúc o obdivuhodných Božích cestách nedbal som na prebdené noci a pripravoval som si kázne. Najmä na tej prvej o sv. Magdaléne dal som si poriadne záležať a v určenej sviatočný deň som ju celý naradostený predniesol. Poslucháčov ale bolo málo.

Keď som však 22. júla kázal znova, bolo už ľudí viac, ba postupne začali prichádzať aj páni z mestskej rady, aby ma videli a počuli. A pretože sa mi kázeň často dobre vydarila, už v auguste, na sviatok Premenenia Pána, boli lavice plné. A tak sa často stávalo, že keď som išiel kázať do farského kostola, aj ľudia, čo boli zvyknutí chodiť k nám do kláštorného, prišli radšej za mnou. Keď to spozorovali kazatelia v kláštore, začali mi pred svojím preriedeným poslucháčstvom všeličo vyčítavať,⁴⁴ hlavne P. Kastulus Brenner, ktorý neviem z akého dôvodu dal mi meno „Kazitel slova Božieho“. P. Anton Vančo sa zase navonok tváril akoby nič, ale medzi štyrmi očami to riešil s pátrom definítorom Justom Fridrichovským. Keďže však vysoko-urodzený pán richtár Ladislav Slováček ako aj viacerí členovia váženej mestskej rady mi boli priaznivo naklonení a radi ma počúvali, pátrovi definítorovi dali na vedomie, že ma kvôli povinnostiam organistu nemá obmedzovať vo funkcii kazateľa, ba že má radšej čím skôr dohliadnuť na to, aby som túto službu mohol nerušene vykonávať aj naďalej. A tak kláštorní kazatelia proti mne nič nezmohli a na veľké potešenie veriacich ťahal som to na farskej kazateľnici až do apríla 1761.

Neviem, ako sa v tom čase o mne rozhodovalo medzi kazateľmi kláštora a ctihodným pátrom definítorom. Zavetřil som jedine to, že skalický richtár, najosvietenejší pán Ladislav Slováček sa obával, že v rámci nastávajúcich presunov ma šibnú niekam inam, a tak napísal list pátrovi provinciálovi Jurajovi Kernhofferovi, s ktorým bol veľký kamarát zo študentských čias v Skalici,⁴⁵ aby ma ďalej nechal kázať v kláštornom alebo vo farskom kostole. Čo sa však nestalo? Človek mieni, Pán Boh mení, a tak aj teraz sám Pán Boh zmenil, čo si ľudia zaumienili zmeniť, a to prv než sme sa nazdali. Lebo cez Veľkú noc slávil u nás v skalickom kláštore

⁴³ *Religiosus*: podľa A. F. Kirscha (*Abundantissimum cornu copiae linguae Latinae*) „sehr delicat, so, daß einem nichts Gnüge thut, was nicht vollkommen schön ist“.

⁴⁴ *Varia habuere de me Calendaria*: Kirsch, *calendarium* = Schuld-Religster; v antickom Ríme sa do kalendárii zapisovali mesačné úroky pôžičiek (OLD).

⁴⁵ *Valde condam Szkolcae in Lectura familiari*: pri význame subst. *lectura* nemáme v tomto kontexte istotu; náš preklad je iba konjektúrou.

mericensis Szkolczæ in Conventu absolutâ Primâ Missâ P[at]rem Castulum Con-
cionatorem secum accepisset ad Moraviam Parentes et amicos visitandi gratiâ, uti
fit in talibus Circumstantijs qvôd a laxiori petagio, et frigido aere varia hominibus
contingant Contigit et hic, nam P[ate]r Conc[ionator] Castulus infirmus domum re-
divit, et gravissimè infirmat[us] post duas circiter Septimanas expiravit, Sicqve ego
5 insons et homo vilis omnium acclamatione in festo S. Adalbertj jam in Conventu
prædicare debui usqve ad Majum.

Circa Festa Pentecostalia qvia fuit consveta Mutatio, sine omni tergiversa-
tione Mansi Conventûs Szkolczensis Concionator, et omnibus pristinis officijs
10 spoliatus, qvôd ubi populus rescivisset iteratò Parochiale templum relinqvebat et
ad Conventum retrahebatur, unâ cum Magistratu. In hocce Szkolczensi incolatu,
nihil horum per Dei Gra[t]iam mihi accidit, qvôd timebam, et Galgocziô amotus
in Cantu occinebam, Consangvinei non me turbarunt, Coætanej Sæculares non
molestarunt, Nec ipsa jam Senicula Mater, hoc unicò et solo Solatio contentj, qvôd
15 hic in Patria habitem, et Verbo Dej eosdem exhilarem. hoc unicè me anno sequenti
Concionaturæ me conturbavit qvôd Szeredinò Frater meus Casparus natu mini-
mus totus Valetudinarius et hecticus Matrem Visitandi gratia Szkolczam advene-
rit, et com[m]orando apud eandem duabus Septimanis p[ro]pter curam Sanitatis
ultimatum mortuus sit 3. Martij 1762. relictâ in vivis Szeredinj Uxore Evâ, et filiâ
20 parvula Anna, hunc enim fratrem ego sepelire debui ex indultu Re[veren]dissimi
Abbatis et Parochi Szkolczensis Petri Vinczÿ, et sic illò annò etiâ[m] illo unico
fratre orbatus remansi. ||

741 Felix Mater Anna Pokorny qvæ Novem proles, una cum Parente Stephano
Bajan velut altera Felicitas ante se æternitali præmisit, me Unicu[m] a Deo exop-
tando futurum pro sua Sepultura Nicodemum, qvôd etiam ita factum nam Anno
25 Concionaturæ meæ actualis 8. et Anno [Chris]ti, 1769. 13. Januarij Sanctè dispo-
sita horâ 5. Matutina expiravit, sibi usqve ad mortem præsentissima, ultra annum
debilitata in lectulo herendo, qvam ego indignus filius prout in Vivis disposuerat,
obtentâ facultate ab A. R. D[omi]no Michaeli Zrubecz Parocho Szkolczensi, cum
30 Solemnibus exeqvijs, ad Cryptam Nostræ Ecclesiæ infra Cathedram sepelivi, in
habitu Sacri Tertij Ordinis, qvem inter primos Fratres et Sorores suscepit, reqvie-
scit Sola in Crypta hac, infra grandem lapidem Marmoris rubri, non tam cito ex
loco mobilem, in qvo et Superius cernuntur Insignia, et qvidem supra duo, infra
autem antiquissimum Unicum, qvôd mihi videtur fuisse loci fundatoris Kropacsÿ
35 Vocitatj esto Nomen et Cognomen absectum est, ob gratiam Orificij Criptæ, lapis
enim hic debuit fuisse alicubi in muro, qvia anno 1500. est fabrefactus.

Anno igitur 1769. nullum amplius ex Sangvine stipitis Martinj Jakubasovics
(sic!) in imagine præinserti ex parte filij ejus Stephanj Numeravi in vivis Sexus
Masculinj præter me filium Stephanj, et derelictam Orphana[m] Annam Caspari

3 aere] *alia quaedam vox latet hac voce aere in ms. cooperta, sed legi haud potest*

13 Coætanej] *in ms. legitur Coetanej; littera n operit aliam, quae legi non potest*

16 me] *dubium exoriri potest, an potius hic legendum sit meæ*

26 Sanctè] *in ms. legitur Sanctæ*

28 herendo] *recte scribendum erat hærendo*

svoju prvú svätú omšu páter primiciant Albert Vagarič, syn sudoměřického tricesimátora. Po primíciách sa vybral na Moravu navštíviť rodičov a príbuzných a vzal so sebou aj pátra kazateľa Kastula. Ako sa však v takých situáciách stáva, že slabší odev⁴⁶ a chladný vzduch všeličo človeku privodia, privodili aj teraz, lebo páter kazateľ Kastulus sa domov vrátil chorý a zhruba po dvoch týždňoch ťažkej choroby vydýchol naposledy. Takže už na sviatok sv. Vojtecha som s nadšeným súhlasom všetkých musel v kláštore kázať ja, taký niktoš – ale bol som v tom nevinne. Takýto stav trval až do mája.

Okolo svätodušných sviatkov sa konalo zvyčajné premiestňovanie. Bez akéhokoľvek vlastného pričinenia som aj naďalej zotrval ako kazateľ v skalickom kláštore, no odňali mi všetky predošlé funkcie. Keď sa to veriaci dozvedeli, začali odchádzať z farského chrámu, lebo ich to znova ťahalo za mnou do kláštora. Takisto za mnou prišla aj mestská rada. Chvalabohu, neprihodilo sa mi tu v Skalici nič z toho, čoho som sa obával a o čom som bratom spieval, keď som musel odísť z Hlohovca: príbuzní ma nevyrušovali, vrstovníci neobťažovali, ani so staručkou mamou som nemal žiadne trápenie. Všetkým k spokojnosti stačilo jedine to, že bývam doma a že ich obšťastňujem Božím slovom. V nasledujúcom roku kazateľskej služby ma rozrušila iba jedna vec: Zo Serede prišiel matku navštíviť môj najmladší brat Gašpar, celkom chorý a zgniavený suchotami. Zo zdravotných dôvodov ostal u nej dva týždne a napokon 3. marca 1762 umrel. Zostala po ňom v Seredi manželka Eva a maličká dcéra Anna. Mne pripadla úloha pochovať ho, čo som aj urobil s povolením najctihodnejšieho pána opáta a skalického farára Petra Vinczyho. Tak som toho roku prišiel aj o tohto môjho jediného brata.

Moja Bohom požehnaná matka Anna Pokorná, ktorú spolu s otcom Štefanom Bajanom predišlo do večnosti deväť detí sťaby druhú Felicitas,⁴⁷ priala si od Pána, aby mňa posledného ako Nikodéma⁴⁸ zachoval pre jej budúci pohreb. Aj sa tak stalo, lebo v ôsmom roku môjho kazateľstva, 13. januára 1769 o piatej hodine rannej zaopatrená sviatosťami vydýchla naposledy. Vyše roka nevládne ležala na lôžku a až do smrti bola pri plnom vedomí. Podľa jej želania som ju ja, nehodný jej syn, s povolením skalického farára, veľadôstojného pána Michala Zrubca, slávnostne pochoval do krypty nášho kostola pod kazateľnicu. Do hrobu sme ju uložili v terciárskom habite, ktorý medzi bratmi a sestrami tretieho rádu prijala ako jedna z prvých. V tejto krypte odpočíva sama, pod veľkým kameňom z červeného mramoru, ktorým sa nedá len tak ľahko pohnúť. V jeho vrchnej časti vidieť erby, hore dva a jeden veľmi starý nižšie. Vidí sa mi, že ide o náhrobník fundátora kláštora, ktorý sa volal Kropacsy, i keď meno a priezvisko sú odseknuté, aby kameň lepšie sedel do kryptového otvoru. Musel byť predtým umiestnený niekde v múre, lebo ho vytesali roku 1500.

V roku 1769 som teda z pokrvných príbuzných Martina Jakubačoviča, ktorí sú v rodokmeni na začiatku vyobrazení na strane jeho syna Štefana, zostal iba ja,

⁴⁶ *Laxiori petagio*: treba zrejme rozumieť *patagio* (*patagium*, *i n.*), čo znamená nielen *golier*, ale aj celý *plášť*. Nedá sa povedať, či ide o Bajanovu chybu (*petagium* miesto *patagium*), alebo o tvar, ktorý sa v Bajanovej dobe v Uhorsku skutočne používal. Na inom mieste zas Bajan sústavne používa subst. *coneus* namiesto lexikograficky zachyteného tvaru *cuneus*.

⁴⁷ Podľa legendy bola sv. Felicitas matkou siedmich mučeníkov, ktorých posmeľovala pri ich umieraní.

⁴⁸ Por. Jn 19, 39.

- fratris mei /: Michaël enim frater natus minor post me Juvenis Fehirvarinj mortuus est Anno 1749. pro quo suffragia Agriæ habitans absolvi /: huic Orphanæ quia Mater Suprafata Senicula Anna Pokornj ut Avia legavit florenos 50. coactus sum ego unicus relictus ejusdem orphanæ curam assumere, pecuniam legatam ad interesse
- 5 qvinque pro Centum, medio Perill[ustris] Dominj Emerici Véglessy Senatoris et Orphanorum Tutoris elocare, donec Anna Orphana excreverit, quæ quia ultima ex Sangvine Stephanj Bajan, quia in linea ascendentium desinet, et si vixerit Cognomen im[m]utabit sociata Thoro, Nolo amplius de eadem Sermonem texere. Deus eandem benedicat, evocavi eam ex Hungaria a Consangvineis Suæ Defunctæ Matris, et ad Servitium posui Szakolczæ Anno ut Supra, in Aprilj.
- 10 Requiescant ergo defunctj per decursum hunc Nominatj pauperculæ Familiæ meæ in Sancta pace, et qui ex parte dextera in arbore, ex parte Franciscj crescunt et ascendunt benedicantur a Domino. ego nihil aliud de eis amplius com[m]emorabo, quia mundo mortuus et eis ignotus sum. hoc unicum ap[p]ono de Matre dilecta
- 15 Anna Pokornj, quod esto fere 19. annis deficiens in Xenodochio Szakolczensi vixerit, tamen Conventui Nostro Szakolczensi Sexaginta florenos legaverit, 20. Confraternitatibus, et 50. Orphanæ, Mihi quoque pro Necessitate per decursum 28. Annor[um] Religionis varia Solverit. Unde concludo eandem Matre[m] valde fuisse a Superfluis consumptionibus in vita sua elongatam. ||

742

PARS VI.

De mirabilibus Dej, à periculis et morte qvoad me præservationib[us].

- Hæc mihi aliquoties Adolescenti narrabat Mater: Grates referes filj mi Deo pro beneficio Specialj, quia dum parvulus et jam ablactatus fuisses, incidisti in febres valde periculosas, in quibus, quia medicamina parum profuere, et tu deficiebas,
- 25 ego collachrymans hoc excogitavi remedium, ut te dietim B. Virginj in Laureto Szakolczensi præsentem, quod ubi praticare etiam cum tui tædio et fletu, aliquo tempore cepissem sanatus es. Item habuisti infortunium hoc adhuc parvulus quod Viminacea porta, quam Avus fabricaverat super te ceciderit, in quo casu omnes sup[p]osuiimus te esse mactatum, sed elevando eam, sanus inventus es, et illæsus.
- 30 Anno 1730, ubi jam nonum complebas annum, et Cantui instruebaris, fuit Vendemia Congellata, ubi cum Magister tuus D. Laurentius Istvanffy Organista te ad Vineas accepisset, et ignem excitando ut invigiles ad Cados constituisset, tu botros congelatos in igne calefaciebas, et sic semiliqvidos et semifrigidos ac fumo fætentes deglutiebas, ex quo tanta Dissenteria aliquot Septimanis te enervavit, quod
- 35 manseris ossa et pellis, imo proxima victima mortis.

- Et hujus dissenteriae jam solus recordabar: Item Anno circiter 1734. ubi jam Scholas parvæ frequentassem, et Discantistam in Ecclesia Parochialj Szakolczensi egissem pre totam Qvadragesimam gravissimè infirmatus, et in ratione turbatus jacui, et ubi in Paschate consurrexissem ob Surditatem vix tonum Organj distinxi Sanus tamen evasi. Item jam Adolescens et in Gramatica, Tyro B. V. Assumptæ dum
- 40

4 assumere] in ms. legitur assum[m]ere

22 referes] in ms. legitur refferes

27 cepissem] scribendum erat cæpissem

34 aliquot] in ms. legitur aliquod

Štefanov syn, a sirota Anna, dcéra môjho brata Gašpara. (Mladší brat Michal, ktorý sa narodil hneď po mne, umrel totiž roku 1749 v Stoličnom Belehrade. Vtedy som býval v Jágri, kde som aj zaňho odslúžil zádušnú omšu.) Keďže moja vyššie menovaná staručká matka Anna Pokorná tejto sirote, svojej vnučke, odkázala päťdesiat florénov, bol som nútený ako jediný pozostalý ujať sa jej. Odkázané peniaze som teda prostredníctvom vysokoosvieteného pána Imricha Véglessyho, člena mestskej rady a zástancu sirôt, vložil na päťpercentný úrok, kým sirota Anna nevyrastie. Viac sa ňou už nebudem zaoberať, pretože je poslednou pokrvnou príbuznou Štefana Bajana a keď sa toho dožije, raz sa vydá, zmení priezvisko a Štefanova lúnia sa skončí; nech ju Boh žehná. V apríli vyššie uvedeného roku som ju zavolať od príbuzných jej matky, ktorí bývali v maďarských krajochoch, a našiel som jej službu tu v Skalici.

Nech odpočívajú vo svätom pokoji zosnulí príbuzní z mojej skromnej rodiny, ktorých som menovite uviedol v tomto krátkom rozprávaní. Tých, čo na pravej strane rodokmeňa vychádzajú z Františka, nech žehná Pán. Ja ich už viac spomínať nebudem, pretože pre svet som umrel a pre nich som neznámy. Jedno ešte dodám o mojej milovanej matke Anne Pokornej, že hoci takmer devätnásť rokov žila v skalickom chudobinci a sily jej stále ubúdali, predsa odkázala šesťdesiat florénov nášmu skalickému kláštoru, dvadsať bratstvám a päťdesiat osirelej vnučke. Aj mne vždy, keď bolo treba, finančne pomáhala počas dvadsiatich ôsmich rokov môjho rehoľného života. Z toho usudzujem, že táto moja mama, kým žila, bola veľmi ďaleko od toho, aby trovila viac, ako potrebovala.

Šiesta časť

Ako ma Boh neraz zázračne zachránil od nebezpečenstva i od smrti

Keď som bol mládenec, mama mi viackrát rozprávala: „Syn môj, budeš Bohu ďakovať za neobyčajné dobrodzenie, lebo keď si bol maličký – to som ťa už nadojčila – upadol si do veľmi nebezpečnej horúčky a keďže lieky nevelmi pomáhali a s tebou bolo stále horšie, v žiali som vymyslela takú medicínu, že deň čo deň som ťa nosila k Panne Márii do skalickej loretánskej kaplnky. Hoci ti to nebolo po vôli a plakal si, takto som to robila nejaký čas – až si sa napokon uzdravil. Mal si aj inú nehodu, keď si bol ešte maličký: spadla na teba prútená brána, čo vyrobil dedo. Vtedy sme si všetci mysleli, že ťa zabilo, ale keď sme bránu zdvihli, našli sme ťa živého a zdravého. Roku 1730, keď ti už išlo na deviaty rok a chodil si na hodiny spevu, bola zamrznutá oberačka a tvoj učiteľ, pán organista Vavrínek Ištvánfi, zobral ťa do vinice, založil oheň a postavil ťa ku kadiam, aby si strážil. Ty si si zmrznuté strapce na ohni zohrieval a také napoly rozmrazené a dymom napáchnuté hltal. Z toho si dostal hnačku, ktorá ťa tak vyšťavila, že o niekoľko týždňov bol si iba kosť a koža, ba veru veľa nechýbalo a bola by ťa skosila smrť.“

Túto hnačku som si pamätal už i ja sám. A stalo sa aj toto: Asi roku 1734, keď som už chodil do školy k parvistom a spieval som vo farskom kostole ako diskantista, celý pôst som preležal vo veľmi ťažkej chorobe a blúznil som. A keď som na Veľkú noc vstal z postele, taký som bol hluchý, že som ledva rozoznal tón organa, ale vyviazol som z toho zdravý. A inokedy, už ako taký výrastok, keď som chodil do gramatiky a prijali ma za nového člena do kongregácie Nanebovzatej Panny

exivissem ad pagum vicinum Mokry Hag Vocitatum, ut ex Cæraso (sic!) fructus decerpam ad instrumentum, cum Socio, in horto cujusdam Amicj, altius arborem conscendi, et sedendo ad Ramum valde Cerasis onustum, hic ramus me petulciente ab arbore avulsus me ad terram cadere gravissimè fecit, et post moram cum magno
5 fragore decidit, hic jacui convulsus in terra, et vix respirium iterare valui, Nihil tamen in membris læsum sensi, verè Angelo me protegente, qvi si modice ad latus supra Sepes ruissem palo cuspidato infixus animam amissem. Sensi tamen in concussione Membrorum, aut unâ Septimana dolorem.

In Statu Religioso. Annò 1743. Agriæ in Philosophia, ubi exissem[us] Clericj
10 ad Recreationem cum P[at]re Antonio Groszman Germ[anici] Conc[ionatori] Coadjutore, intravimus Termas, et ad Unam nos claudendo balneare parabamus, ego primus statim ut vestes deposui ad aqvam saltavi, et fluitare cepi, ut in certo et mihj jam antea noto incusso coneo me sustentando laver, sed qvid factum? nullo modo, coneu[m] illum pedibus tangere potui, sed usque ad fundum termæ pavimentj descendj, aqvâ me obruente: ¶ qvia terma illa plena plena aqua fuit, habens clausum effluxûs ordinarij Suj orificium, ejeci tamen me ex fundo, et iteratò coneu[m] illum angularem pedibus qværitando me ad aqvam dimisi sed frustra, nam penes ip-sissimum coneu[m] ad fundum aqua me obruente descendj, et jam eandem bibere cepi, recollectus tamen, ubj jam Conclericus F[rate]r Thomas Porubszkÿ orificium
20 fluxus ejusdem aperiret, ejeci me ad Natandum, et tertio coneu[m] pro certo tacturus ad Aqvam tertio me dimisi, sed jam periculosissimè, nam et aqvam illam calidam benè bibj, et vix recollectus me tertio ejeci, qvòd si Clericus ille stans ad orificium Thermæ me Natantem fortiter usque ad gradus ingressus non trusisset, certè submersus fuisset.

25 Anno 1744. in Conventu Vacziensi, ubi tempore æstivo pariter cum Conclericis ad recreationem exissem, ad proximum suburbium KésVacz omnes ad balneandum in Danubio induxi, et illis in Margine balneantibus ego curiositate ductus procul ad danubium ibidem latè diffusum ab eis avulsus sum, hæc autem aqua, qvia naturæ meæ ultra mansionem mediæ horæ contraria est, dedit mihi signum in venis ne
30 ultroneè progrediar, cui et obtemperavi, retro ad Marginem accelerando, et ubi jam propior ad Clericos fuisset talis Spasmus contraxit venas pedum meorum, qvòd in aqua subsidere debuerim, et per eosdem Clericos ad ripam et aerem exportari, qvi neqvici in gramine partim contractos pedes attrahebant, et partim propter

4 cadere] *superscriptum voci dedere, quæ primo scripta erat*

6 qvi] *fortasse scribere voluit qvia*

12 cepi] *scribendum erat cæpi*

19 cepi] *scribendum erat cæpi*

30 obtemperavi] *in ms. legitur optemperavi*

Márie, vyšiel som si raz spolu s jedným chlapcom do susednej dediny, ktorá sa volá Mokrý Háj. Chcel som sa v záhrade istého kamaráta vystrojiť čerešňami⁴⁹ a vyšplhal som sa dosť vysoko na strom. Konár, na ktorom som sedel, bol obsypaný plodmi a pretože som tam hore robil nezbedy, zlomil sa a ja som tresol na zem. Po chvíli s rachotom dopadol za mnou aj ten konár. Ležal som tam v šoku s vyrazeným dychom, ale cítil som, že ruky ani nohy nemám dolámané. Anjel strážny ma vtedy naozaj ochránil, pretože keby som sa bol zrútil o kúsok ďalej na plot, bol by som sa napichol na špicatý kôl a bol by som tam vypustil dušu. Bol som však doudieraný a bolelo ma to ešte ale týždeň.

V roku 1743 – to už som bol v reholi a študoval som v Jágri filozofiu – vyšli sme si klerici s pátrom Antonom Groszmanom, koadjutorom nemeckého kazateľa, na výlet do kúpeľov. Keď sme tam prišli, zavreli sme sa do jedného oddelenia⁵⁰ a pripravovali sa na kúpanie. Len čo som sa zobliekol, prvý som skočil do vody a splývajúc som zamieril k výčnelku,⁵¹ ktorý už som poznal a na ktorý som sa chcel postaviť, aby som sa mohol poumývať. Ale čo sa nestalo? Nijako sa mi nedarilo nohami nahmatať ten kameň, ale ponoril som sa až na dno a voda ma zaliala, lebo bazén bol celkom plný a odtok zavretý. No mrštne som sa odrazil od dna a znova som sa spustil do vody nohami hľadáajúc ten stupienok.⁵² Opäť bezvýsledne. Klesol som ku dnu hneď vedľa hľadaného kameňa. A už som aj začal vodu piť, ale som sa pozviechal – to už môj spolužiak fráter Tomáš Porubský otváral odtok – vynoril som sa, začal som plávať a tretí raz som sa spustil do vody, že už teraz naisto dočiahnem ten kamenný výčnelok. Ale to už bolo ozaj nebezpečné, lebo som sa tej teplej vody poriadne naglgal a horko-ťažko som vládol vynoriť sa nad hladinu. Keby ma ten spolužiak, čo stál pri odtoku bazéna, nebol silno postrčil k prístupovému schodíkom, určite by som sa bol vtedy utopil.

Roku 1744 som býval vo vacovskom kláštore a v letných mesiacoch sme sa takisto so spolužiakmi vybrali na výlet. V prímestskej časti Kisvác som všetkých nahovoril, aby sme sa šli okúpať do Dunaja. Ostatní sa čľapkali pri brehu, mňa však zvedavosť ťahala ďalej do stredu rieky, ktorá je na tom mieste široko rozvodnená, a od spolužiakov som sa oddelil. Môjmu telu však nerobí dobre, keď vo vode zostanem dlhšie ako pol hodiny, a šľachy mi dávajú znamenie, aby som už ďalej nepostupoval. Poslúchol som a rýchlo som plával nazad k brehu. Od spolužiakov ma delila už iba krátka vzdialenosť, keď som zrazu do nôh dostal taký silný krč, že som nemohol pokračovať a klesol som ku dnu. Spolubratia ma museli vyniesť a až na brehu som sa opäť nadýchol. Tí nezbedníci mi na tráve natáhovali nohy v kŕči

⁴⁹ *Ut ex Ceraso fructus decerpam ad instrumentum*: nie je jasné, akú „výstroj“ či aký „nástroj“ mal Bajan na mysli, keď hovorí „ad instrumentum“. Je azda možné, že ako taký dvanásťročný chalan potreboval kôstky do praku. Alebo si chcel čerešne natrhať len tak do kapsy na cestu. Je však isté, ako potvrdili znalci z odboru muzikológie, že toto miesto nemá nič do činenia s hudobným nástrojom.

⁵⁰ Bajan tu použil termín „therma“ v singulári, čo je náprotivok pomnožného subst. „thermae“ (kúpele). Kúpele totiž pozostávali z niekoľkých uzavretých bazénov či kúpalísk.

⁵¹ V lat. origináli sa v celom odseku na pomenovanie tohto „výčnelku“ používa subst. „coneus“, ktoré sme nenašli v dostupných slovníkoch. Ide zrejme o variant obvyklého subst. „cuneus“.

⁵² *Coneum illum angularem*: nemali sme možnosť zisťovať, ako presne vyzerali kúpele v Bajanových časoch, no slovné spojenie s adj. *angularis* naznačuje, že išlo o kameň na rohu bazéna. Ak je to naozaj tak, nevieme si celkom dobre predstaviť, ako sa mohol Bajan topiť, mohol sa predsa azda zachytiť o okraj bazéna.

præsumptionem periculosam Chordis per dorsum jocosè Squalificabant, et meritò: quia si in profundiori aqua hic Spasmus me contraxisset certè interissem, et illis omnibus meâ submersione magnam lappam coram Superioritate appegissem.

- Anno 1747. In Conventu Levensi, die illa qva pro Defuncto Parente Stephano
- 5 Bajan post meas primitias octavo Mense Szakolczæ emortuo mane horâ Septimâ Requiem absolvissem, ut filijs statuta concedunt, exivi acceptis retibus cum Clericis, et duobus Patribus ad aquam vicinam Conventui Perecz vocitatum, ut ejus lacubus circa arcem aliquem pisciculum pro prandio jejuali A. R. Prov[inc]iæ Patri Stephano Novak capiam, qvò et factum est, nam pisciculos aliquot capiendò
- 10 circa horam nonam transmisi ad Culinam, lotis autem retibus et ad Solem expositis donec exsiccentur indulsi balneationem Clericis, in eodem fluvio Perecz qvi est valde præceps, ego autem solus infra modice emansi, et me lavi, quia autem venit mihi curiositas utrum tam impetuosam aquam transnatare possem ad Sex vel septem passus latam, immisi me et datis duobus vel tribus signis manibus ac pedibus
- 15 apprehendi Salicetum in alia parte quia autem ram[us] avulsus me in Voraginem misit ejeci me, et videns proximum Submersionis periculum, non deorsum sed contra aquam difficulter natando evasi ||

- 744 Annò 1755. Ubi Galgoczij habitassem, et semel in Vesperis mente solum modo instantaneè me ad Deum levando sic suspirassem: Bone Deus! ecce Fratres mei
- 20 passim infirmantur, et patientia suâ forsitan plus promerentur me ego autem semper sum Vigorositus et sanus, utrum tu Deus de me scias? qvò factu[m]? eadem die circa mediam 4tam, talis febris me invasit, qvò ferè 3 Septimanis jacuerim, et inter alias medicinas de pulvere Chyna Chynæ duodecim pulveres absumpserim, Nullo sanitatis secutò effectu, deinde aliquam Tincturam in fortissima Crematura,
- 25 postqvam aliquantulum ambulare cepi, et ubi Vindemia advenisset ad Promontoria Ujlakiensia me iturum pro Mendicatione Musti me resolvi, ast recidivam passus totum qvò duabus diebus comedi, tertia die Vivum egressi, p[ro]pter qvò impedimentum nisi mane mendicavi, tertia die, prandium usque ad Vesperum sup[p]lebat

9 aliquot] in ms. legitur aliquod

11 exsiccentur] in ms. legitur exsiccentur

17 difficulter] in ms. legitur dificulter

20 forsitan] in ms. legitur forsitam

25 cepi] scribendum erat cæpi

25 ad] in ms. perperam scriptum est a

a pre moju hlúpu odvahu ma zo špásu mastili⁵³ cingulami po chrbte. A dobre urobili, lebo keby ma ten krč bol chytil v hlbšej vode, bol by som istotne zahynul a tým mojím utopením bol by som im všetkým u predstavených poriadne zavaril.⁵⁴

Roku 1747 sa zasa v levickom kláštore prihodilo toto: V ten deň, keď som o siedmej ráno odslúžil zádušnú omšu za môjho otca Štefana Bajana, ktorý zomrel v Skalici v ôsmom mesiaci po mojich primíciách, spravil som si voľno, ako to v týchto prípadoch povoľujú stanovy. Vzal som si sieť a spolu s klerikmi a dvoma pátrami vybral som sa k blízkemu potoku Perec, že v jeho tóňach pod hradom ulovím pre A. R. P. provinciála Štefana Nováka nejakú ryбку na pôstny obed. Rybačka sa vydarila. Chytil som niekoľko kusov a okolo deviatej som ich doniesol do kuchyne. Umyli sme sieť, dali sme ich vyschnúť na slnko a klerikom som povolil kúpanie v Perci; treba povedať, že je to veľmi prudký tok. Sám som ostal bokom trochu nižšie a tam som sa umýval. Tu ma ale pochytila zvedavosť, či dokážem ten silný prúd preplávať – šírka tam mohla byť takých šesť až sedem krokov⁵⁵ – hodil som sa do vody, dva-tri razy som zabral rukami aj nohami a zachytil som sa o vrbinu na druhej strane. Ale prút sa odtrhol a ja som sa ocitol v hľbočine. Podarilo sa mi vynoriť, ale keď som videl, že nebezpečenstvo je veľké, plával som nie s prúdom, ale proti prúdu, a tak som s námahou vyviazol.

Roku 1755, keď som býval v Hlohovci, raz cez nešpory som sa v myšlienkach na okamih povzniesol k Pánu Bohu a takto som si povzdychol: „Dobrý Bože! Bratov bárskeďy prikvačí dajaká choroba a svojou trpezlivosťou si azda pripravujú väčšie zásluhy než ja. A ja som stále zdravý, plný sily – Bože, vari si ty na mňa zabudol?“ A čo sa nestalo! Ešte v ten deň okolo pol štvrtej na mňa doláhla taká horúčka, že takmer tri týždne som ostal v posteli a okrem iných liekov vybral som dvanásť dávok chinínu,⁵⁶ no zdravie mi to nevrátilo. Potom som bral nejakú tinktúru z veľmi silného liehu, po ktorej som začal trochu chodiť. A keď prišiel čas oberačky, povedal som si, že zájdem k záľužianskym vŕškom kvešтоваť mušt. Ale choroba sa mi vrátila a celý kapitál dvoch dní som na tretí deň zo žalúdka vyvrhol.⁵⁷ Pre túto obštrukciu kveštoval som v ten deň iba ráno a namiesto obeda mal

⁵³ Bajan použil sloveso „squalificare“, ktoré sa nám nepodarilo nájsť v žiadnom z dostupných slovníkov. Blaise registruje podobný tvar „squalificare“ vo význame „rendre sal, hideux“ (zašpiniť, zohyzdiť) a Bartal má zasa „squaliare“ vo význame „desquamar“ (zbaviť [rybu] šupín).

⁵⁴ *Illis... magnam lappam... appegissem*: doslova „bol by som im zasadil veľký lopúch“. Domnievame sa, že význam subst. „lappa“ v tomto spojení súvisí s dnešným slovenským „lapálie“ (drobná nepríjemnosť), čo pochádza z lat. „lappalia, -ium n.“, ktoré je u Mártona zachytené vo význame „haszontalanságok, tsekélységek“ (zbytočnosti, maličkosti). Krünitzova *Oekonomisch-technologische Encyclopaedie* (zv. 64, 1794, s. 740) v hesle „Lapperey“ poznamenáva: „im Niedersächsischen... es auch figurlich von einer unangenehmen verdrießlichen Sache gebraucht wird“ (v dolnosaskom nárečí sa používa aj obrazne na pomenovanie nepríjemnej, mrzutej záležitosti). „Lappa“ je navyše zvukovo veľmi blízke k lat. subst. „alapa“ (ľacka, zaucho). K etymológii slova lapálie sa Ľubor Králik (*Stručný etymologický slovník slovenčiny*, Veda 2015), vyjadruje nasledovne: „Výraz bol utvorený latinizujúcou príponou na základe nem. *Lappen*, handra, zdrať, franforec“.

⁵⁵ 4-5 m

⁵⁶ *De pulvere Chyna Chynae duodecim pulveres absumperim*: „Chyna Chynae“ je dobové označenie rozdrvenej kôry chininovníka lekárskeho (*cinchona officinalis*). Tento liek proti horúčke bol známy aj pod menom „jezuitská kôra“.

⁵⁷ *Totum quod duabus diebus comedi, tertia die Vivum egressi*: keďže slovo „Vivum“ napísal Bajan s veľkým písmenom, môžeme sa domnievať, že ho použil ako substantívum, čo veľmi dobre sedí aj do gramatickej štruktúry vety (zámeno „quod“ sa v takom prípade vzťahuje na subst. „vivum“). Kirsch zaznamenáva subst. „vivum“ vo význame „das Capital“. Vieme si dobre predstaviť, že pre žobravého františkána bola poživeň v žalúdku jeho jediným „kapitálom“.

febris, in qvâ finita Vindemia ad Conventum devectus, ubi porrectas medicinas Nil profecisse vidi instinctu fors Divino tertia die Paropsismj (sic!) jejunium Naturale arripui usque ad Vesperum, quod ubi 4. v[el] 5. fecissem febres amisi, et revixi.

- Annô circiter 1757. adhuc in Galgocziensi incolatu, dum occasione proximæ
5 Vindemiæ, ad Oppidum Ujlakiense Venissem, hæc Vindemia procrastinata fuit fere ad unam Septimanam, Ne igitur otiô torpescam, A. R. Domin[us] Alexander Tajnay Parochus locj, Vir Cordatus, et mihi valde addictus, paravit iter ad Possessionem Suam Nobilitarem Tajnam, hic igitur currûi Suô cum Uno Ecclesiastico Clerico me accivit, quid factum? statim ubi ex parochia exissemus eqvus lurco furere cepit, et
10 de pariete ad parietem alios ferociendo turbare, ubi autem descensus ex colliculo fuisset, et auriga helcias sustentare non valuisset, projectis helcijs Saltavit ex curru, qvi impetu raptationis statim eversus omnes ejecit et omnia, me solum in tectura percutiendo, et ultimam jam perdita a terrore Memoria ultimum, et pro mortuo ab aspicientibus habitum ad cumulum pulverum impetuose allisit, et repentinô circulô
15 cum corpore facto ibi jacere permisit, solus autem currus mox ad aliam partem inversus totaliter contractus est, ex hoc loco videbar mihi ob grande periculum vitæ, secundariô Natus.

- Annô 1759. Ubi Beczkovia iterato Galgoczium redivissem, et per Superiorem ad Mendicationem post Vagum Circâ Drahocz, et Madunicz exmissus fuisset,
20 hac finitâ Parochiâ, timens ad mane in Vago flumine glaciej resolutionem movi inermis et solus sub Vesperum, ex pago Madunicz ad Vicinu[m] pagellum cisVaganum Káplat, ubi autem ad Vagum ap[p]ulj, vidi super glaciem aqvam diffusam, et ex ipsis rimis glaciej bullientem, nullum autem hominu[m] jam transeuntem, excepta unica fæmina qvæ in ripa alterius partis Vestes lavabat, interrogavi eam de
25 spe transitûs, qvæ respondit, ante mediam horam unum cum timore transivisse, si
745 igitur et ego adhuc mihi fido, ut vestigia ejus lutosa seqvar! || præsumpsi miser, corde admodum palpitante, hæc vestigia lutosa, strictissimè imitari, qvæ ad vesperas cente jam die, et aqva desuper diffusa, vix dignoscere potui, felisicimè tamen vado ap[p]roximavi, in margine tamen alterius partis ubi maxima profunditas, stitit
30 me fæmina, et porrexit madidum linteam, et sic prout poterat juvit, ultima mea hæc transitio fuit, nam ad mane Vagus resolutus apparuit.

- Annô 1768. jam in Octavum annum Szakolczæ Concionator, Getingæ sup-
plens Capellanj vices, ferè 4. Septimanis ante Festum S. Bartholomæj exivj modicè Szakolczam ad Conventum cum Organista ejusdem op[p]idj, ut aliquam
35 Concione[m] pro eodem Festo mihi accipiam, sumptôqve in Conventu prandio reversus sum usq[ue] ad pagum Kátov, inde qvia fessum modicè pigebat me Ma-

2 Paropsismj] *recte scribendum erat Paroxysmi*

4 adhuc] *in ms. perperam scriptum est adhu*

4 occasione] *in ms. legitur occasione*

10 cepit] *scribendum erat cæpit*

24 ripa] *in ms. legitur rippa*

som až do večera horúčku. Po obaračke ma aj s horúčkou doviezli do kláštora, ale keď som horel už tretí deň a videl som, že lieky nezaberajú, rozhodol som sa držať hladovku až do večera. Bolo to vari Božie vnuknutie, lebo keď som pôst zopakoval aj na štvrtý alebo na piaty deň,⁵⁸ horúčka zmizla a ja som bola zasa fit.

Asi v roku 1757, ešte stále v čase hlohovského pobytu, prišiel som raz z príležitosti bližšie sa obaračky opäť do mestečka Zálužie. Zber sa však odložil takmer o týždeň. Miestny farár, veľadôstojný pán Alexander Tajnay – bol to inteligentný človek a mal ma veľmi rád – chystal sa odísť na svoj zemiansky majetok v Tajnej, a tak, aby som len tak podaromnici nezaháľal, zavolať mňa a ešte jednu cirkevnú osobu, aby sme sa zviezli spolu s ním. Ale čo sa nestalo? Len čo sme vyšli z fary, kôň potvora začal besnieť a ľudia museli na všetky strany uskakovať.⁵⁹ Keď potom zišiel z vrška, pohonič už nevládal udržať opraty, odhodil ich a zoskočil z koča. Koč sa od náhleho trhnutia zaraz prevrátil, vymrštil pasažierov i všetky veci. Iba ja som v ňom ostal a pod plachtou⁶⁰ ma hádzalo, až som napokon od strachu stratil vedomie a ostatní, čo sa na to dívali, pokladali ma za mŕtveho. Naostatok i mňa prudko hodilo do zvráteného prachu, koč urobil s telom náhlu otočku a nechal ma tam ležať.⁶¹ Vzápätí sa však prevrátil na druhý bok a celý sa dolámal. Videlo sa mi, že pre to veľké ohrozenie života som sa na tom mieste druhýkrát narodil.

Roku 1759 – to už som bol z Beckova zase nazad v Hlohovci – vyslal ma predstavený kvešťovať za Váh do okolia Drahoviec a Maduníc. Keď som v tej farnosti skončil, bál som sa, že do rána sa ľad na Váhu roztopí. Pobral som sa teda podvečer sám ako prst z Maduníc smerom k blízkej dedinke Koplotovce, ktorá bola za riekou. Prídem k Váhu a tu vidím – na ľade voda rozliata, zo špár vyteká a nikde nikoho, len jedna žena na opačnom brehu perie šatstvo. Pýtam sa jej, či sa dá prejsť, ona na to, vraj pred polhodinou ktosi bojzljivo prešiel, že ak si ešte i ja trúfam, aby som sledoval jeho zablatené šľapaje. Trúfol som si, ja neborák, srdce mi od strachu len tak skákalo a usiloval som sa ani o vlások neodkloniť od tých zablatených stôp. Ale pretože sa už zmrákal a na ľade bola vyliata voda, dali sa stopy len ťažko rozoznať. Predsa len sa mi podarilo úspešne zopakovať nebezpečný priechod. Keď už som bol pri brehu, kde je voda najhlbšia, žena ma zastavila a podala mi mokrú plachtu, a tak mi pomohla, ako najlepšie vedela. Bol som posledný, čo prešiel, lebo do rána sa ľad na Váhu roztopil.

Roku 1768, keď som bol už ôsmy rok kazateľom v Skalici, takmer štyri týždne som zastupoval kaplána v Hodoníne. Pred sviatkom sv. Bartolomeja som si aj s hodonínskym organistom urobil malý výlet do skalického kláštora, že si reku na ten sviatok vezmem nejakú kázeň. Keď som sa v kláštore naobedoval, pobral som sa

⁵⁸ *Tertia die... jejunium Naturale arripui... quod ubi 4. v 5. fecissem*: vyjadrenie nie je celkom jednoznačné, „4. v 5.“ môžeme totiž čítať buď „quarta vel quinta [die]“ alebo „quater vel quinquies“. V. J. Gajdoš vo svojom preklade čítal „quater vel quinquies“, a preto aj miesto preložil v tom zmysle, že Bajan pôst štyrikrát či päťkrát zopakoval.

⁵⁹ *Equus... cepit... de pariete ad parietem ferociendo alios turbare*: Bajan sa vyjadruje dosť nejasne, nevieme totiž, čo presne má na mysli, keď hovorí „de pariete ad parietem“ (od steny ku stene). Azda sa chce povedať, že kôň obťažoval ľudí, ktorí sa nachádzali na oboch stranách ulice.

⁶⁰ *In tectura*: dalo by sa preložiť aj „pod strechou“.

⁶¹ Na tomto mieste je preklad doslovný, ale nedáva zmysel. Nevieme si predstaviť situáciu, ktorú Bajan opisuje. Nie je nám jasné, ako mohol koč s telom urobiť náhlu otočku. Miesto si vyžaduje zvýšenú pozornosť budúcich interpretátorov.

- tutinam viam per siccum ut longiorem repetere, rogavi Joannem Jurkovics Aqvæ Moravæ Arendatorem, ut naviculâ meum iter accelerare faciat, qvòd et præstitit, vehebamur sub vesper[um] et cantabamus lentè ad B. Virginem Omni die &c. ubi ←40
autem Nauta Naviculam ripæ applicuisset, et exilijsset, puer, et Organista per partem anteriorem post eum ascenderunt, ego autem in parte posteriori navis sedendo
5 dum me elevassem, statim ad ripam me medium supinum posui, qvasi modice respirium Capiens, qvia autem pedes cum Corpore in Navicula stabant. hæc navicula à Ripa insensibiliter sedebat, hoc ego advertens elevavi me, et finem ripæ manibus Servando socijs supra stantibus dixj: hæc Navicula recedit! qvi ad hæc
10 verba attoniti et muti factj dum nil respondissent, inverti me facie ad Naviculam, et vel medius ruere volui Super illam, sed gratis in impetu repentinae inversionis Corporis, magno pondere decidj in aqvam deorsum Capite, voce grandj ingeminando Jesus, Maria, Joseph!
- Bone Deus! qvalis hic submersionis impetus, et qvale infortunium vitæ amittendæ sub crepusculo diei fuit? capilli surgebant, qvandò id mente revolvi, qvia supra maximam voraginem totum corpus deorsum capite mansit pendulum aliquvo instantj, qvia tamen firmissimè pedem sinistrum in Navicula retinui, et contraxi, dato statim manibus trinò vel qvaternò impetu me ex aqua erexi, et illos socios animavi: Ne timeatis! saltem juvetis! cepi qve etiam jam manus sinistra Naviculam,
20 accurrit Organista et por[r]igendo Navis batillum, dextera ut capia[m] ursit, sed ego videndo eum timentem, manicam habitus ut ap[p]rehendat jussi - qvòd dum fecisset pro fortuna duo piscatores in alia parte moravæ corbes piscium sub aqua latitantes incipiebant, hos igitur, qvia è regione fuerant vocari in adjutorium jussi, qvi ad vocem fulmine ocus transvadantes, a post unam Naviculam humero dextro
25 supposuere, et sic per Chordam à post capiendo corpus totum in Naviculam elevavère. in hoc fatali periculo certissimè perijssem, nisi divina Majestas hos piscatores subtrussisset, qvibus grates agendo me iteratò renatum gestiebam. ||
- 746 Hic tardè mihi incidit memoria sigularis præservationis Dej à morte, nam Annò 1763. die 5. Februarij, ubi propter hospites accomodandos circa horam Undecimam decubuissem, et obdormivissem venit Clericus circa horam secundam, et particulam candelæ accendit, me excitando pro Confessionibus Fratrum excipien-
30 dis, ubi autem ex Cella exivisset, ego somnò gravatus mox indormivi, ô fatatalem noctem! Nam particula Candelæ accensa ubi desijt decidit inter lichnos et sævum laminæ inferioris, Candelabri, et liqvefaciendo sævum cum reliqvijs lichnorum
35 fluere fecit ad mensam libris ac Scriptis onustam, bone Deus! flamma in mensa usque ad tertiam, et ego profundissimè dormivi? experge factus autem, ô qvam

4 ripæ] in ms. legitur rip[p]æ

4 applicuisset] in ms. legitur aplicuisset

8 Ripa] in ms. legitur Rippa

8 ripæ] in ms. legitur rippæ

14 amittendæ] in ms. legitur amitendæ

20 dextera] in ms. perperam mansit dexteram

20 capia[m]] substitutum in locum vocis capiat

24 ocus] textus eius ætatis sæpe ocus habent

36 et ego profundissimè dormivi?] incertum est utrum signum interrogationis an exclamationis hic legendum sit

nazad a došiel som až do Kátova. Bol som už trochu unavený a lenilo sa mi merať dlhšiu cestu po súši, ktorou som išiel ráno, a tak som požiadal Jána Jurkoviča, árendátora na rieke Morave, aby mi cestu skrátil člnkom. Službu mi ochotne poskytol. Viezli sme sa podvečer a v pokojnej atmosfére sme Panne Márii spievali *Omni die*. Keď prievozník prirazil k brehu a vyskočil z loďky, za ním cez predok vystúpil chlapec a organista. Ja som sedel v zadnej časti. Len čo som sa zdvihol, chrptom som sa oprel o breh, že si trocha oddýchnem. Ale pretože nohami som stál v loďke, na ktorej spočívala aj váha môjho tela, loďka sa, ani neviem ako, vzdialila od brehu. Keď som si to všimol, narovnal som sa, ale rukami som sa stále pridŕžal brehu. Spoločníkom, čo stáli hore, som povedal: „Loďka odplávala!“ Na čo oni ostali bez slova a zarazení a keď nič neodpovedali, obrátil som sa tvárou k loďke a takto stojac uprostred chcel som sa do nej nazad vrhnúť. Ale darmo. Lebo ako som sa prudko zvrtol, celou váhou som žuchol dolu hlavou do vody a hlasno som zaúpel: „Ježiš, Mária, Jozef!“ ←40

Dobrý Bože, to ale bola rana! Aké nešťastie, takto sa utopiť a prísť o život na sklonku dňa! Vlasy mi dupkom vstávali, keď som si to v duchu premietal, lebo celým telom som nachvíľu ostal visieť dolu hlavou v hlbokíznej vode. Ale ľavou nohou, ktorá mi ostala v loďke, som sa pevne pritiahol, tri-štyrikrát som zabral rukami, a tak sa mi podarilo vynoriť. Tých na brehu som posmeľoval: „Nebojte sa, veďže mi pomôžte!“ a ľavou rukou som sa už aj zachytil o loďku, keď vtom pribehol organista, podával mi veslo a chcel, aby som ho chytil pravcou. Ale som videl, že je ustráchaný, tak som ho vyzval, aby mi zachytil rukáv habitu. Keď to urobil, našťastie sa na druhom brehu Moravy ukázali dvaja rybári, čo kontrolovali vrše pod vodou. Pretože stáli rovno oproti, naznačil som druhom, aby ich zavolali na pomoc. Len čo začuli hlas, rybári sa bleskovo preplavili cez riek, zozadu mi pravú pazuchu podopreli svojou loďkou, od chrpta ma chytili za cingulum a tak ma celého vytiahli do člna. V tomto smrteľnom nebezpečenstve by som bol určite zahynul, keby mi Božia veleba nebola prihrala tých dvoch rybárov. Ďakoval som im a bol som celý natešený, že som sa znova narodil.

Dodatočne mi prichádza na um ešte jedna skoršia udalosť. Pán Boh ma výnimočným spôsobom zachránil pred smrťou aj 5. februára 1763. Keďže som sa v ten deň musel postarať o hostí, zaľahol som až okolo jedenástej. Asi o druhej prišiel klerik, zapálil kúsok sviečky a zobudil ma s tým, že treba spovedať bratov. No len čo opustil celu, premohla ma únava a znova som zaspal. Uf, to ale bola nebezpečná noc! Sviečka, ktorú ten klerik zapálil, dohárajúc spadla na spodnú miskú svietnika,⁶² kde boli zvyšky knôtov a loj. Loj sa roztopil a vylial sa na stôl, na ktorom bolo plno kníh a papierov. Dobrý Bože, plameň na stole až do tretej a ja spím ako zarezaný! Preberiem sa, v momente držím džbán a lejem vodu do ohňa

⁶² *Lamina inferior*: nevieme, ako presne vyzeral Bajanov svietnik, preto je náš preklad iba približný.

fulmine ociùs amforam aqvæ arripui, et susqve deqve in flam[m]am fudi, flamma tamen qvia ex sævo mirabiliter cum hac aqua certabat, et manus ustulabat, ubi autem totaliter amphoram invertissem flamma extincta est cum maximo sonitu in qva certè cum tota Cella et libris in favillas abijssem, si adhuc uno quadrante dormivissem, jam enim duo Libri ardere ceperant, qvos tamen notanter læsos vindicavi, 5 Sensère manus fere 3bus Septimanis pustulas dolorosas.

Itidem non multo post Deus, et Angelus Tutelaris similem Candelæ ardorem soli (sic!) me dormiente extinxerunt, Vesperi enim me ad lectulum deponendo obdormivi, et candelæ extingvendæ oblitus formali periculo combustionis expositus 10 fui, Nihil sensi caloris et fætoris in somno usqve mane, ubi autem evigilavi bonum signum exustum in mensa adinvenj et modicissimè a flamma in Margine læsum Authorem Cornelium a Lapide qvi sicut in pulpito erat apertus si accensus fuisset magnam flam[m]am excitasset, et me suffocasset. O Fratres! qvi hæc lecturi estis, sitis qvæso cauti ad custodiendum lumen, qvia admodum triste est et tragicum Solj 15 hominj in Cella clauso cum incendio concertare de Nocte! Alia Sexcenta pericula e qvibus ab incunabulis Altissimus me præservavit, in lapsibus, trusionibus, puerilibus concussionibus, petulantij præsumptionibus etc. intermitto, qvia id nimis prolixum foret referre, et adhuc ubi sunt quam plurima pericula animæ in deceptione pravæ Societatis, occasionum, et qvibus omnibus eripuit me Dominus, et non 20 permisit coinquinari, alienans animum, ubiqve ad Victoriam. Cui sit omnis honor, laus, et gloria, jugiter, et in Sæcula. ||

747

Pars VII.

De mirabili mutatione rerum.

Traxi Cathedram Szakolcensem in Patria annis XI. continuis, et animas omnes 25 qvasi in manu habens, maximè pauperulæ plebis fidelissimæ et devotæ, exultabam in Spiritu, et exoptabam in hac Cathedra etiam mori. sed insperatè rota fortunæ hujus inversa est, nam sicut ab anno 1760. Mundus valdè polytizare, et Gentium cultum tam in vestibus q[va]m in moribus imitari cæpit, eodem morbo Polytiæ infecta est nimiùm et Szakolcza Civitas, et ab infectione hac ita Annò 1771. defor- 30 mata est, qvòd vix aliqua Persona Nobilior Patriæ vestitu uteretur, et præsertim Fæminæ, hæ enim in suo cultu planè Caputia Religiosorum imitabantur, Capillos non ampliùs longos, sed breves ad figuras varias crispabant, et calamistrabant; Quid plus? Virgines adinstar aliar[um] nuptarum fæminarum Vittis utebantur, et sicut inverterunt Patriæ cultum, ita et omnes mores, nam Anno 1770. ad Verbu[m] Dei, 35 ad Missam solemnem diebus festis ire, fuit contra mores, ultima ergo Sacra sibi vendicabant, imò ut adhuc diutius, eas Sacerdotes indutj expectent molestabant, statutis igitur horis soli plebej et pauperes Evangelizabatur qvas horas polytiores

1 ociùs] *textus eius ætatis sæpe ocyùs habent*

1 amforam] *in ms. legitur anforam*

2 tamen] *in ms. perperam scriptum est tanen*

5 ceperant] *scribendum erat cœperant*

16 lapsibus] *in ms. legitur labsibus*

19 occasionum] *in ms. legitur ocasionum*

19 eripuit] *in ms. legitur erripuit*

hlava-nehlava, ale pretože to horel loj, plameň vytrvale odolával a popálil mi ruky. Napokon som džbán obrátil hore dnom a žuch na stôl celý obsah nádoby. Strašne to zasyčalo a bolo po ohni. Keby som bol spal o štvrt'hodinku dlhšie, veru by som bol v tej cele zhorel na popol aj s knižkami. Veď sa už aj dve chytili a hoci ich oheň výrazne poškodil, podarilo sa mi ich zachrániť. Ruky som mal takmer tri týždne boľavé od pľuzgierov.

Niečo podobné sa prihodilo aj krátko nato, lebo kým som ja spal, Pán Boh s anjelom strážnym zahasili po mne horiacu sviečku. Večer som sa uložil do postele a zaspal som. Na sviečku som však zabudol a reálne mi hrozilo, že tam zhorím. Teplo ani dym som vôbec necítil a spal som až do rána. Preberiem sa a čo nevidím – na stole vypálená poriadna značka a komentár od Cornelia a Lapide⁶³ trochu obhorený na margu. Ten keby sa bol chytil, ako tam ležal otvorený na stojane, bol by celý vzbĺkol a ja by som sa bol zadusil. Ej, bratia, ktorí budete toto čítať! Prosím vás, opatrne zaobchádzajte so svetlom, lebo je to niečo strašné, keď musí človek v noci zavretý v cele sám zápasit' s požiarom! Ďalšie nespočetné nebezpečenstvá, z ktorých ma Pán Boh od detstva zachránil, tu ani nespomínam – koľko len bolo tých pádov, postrčení, chlapčenských buchnátov, koľko pestiev a bláznivých hrdinstiev – to keby som chcel vyrátať... A to som ešte nepovedal nič o premnohých zvodoch a nástrahách, čo na človeka číhajú v skazenej spoločnosti. Boh ma zo všetkých vytrhol, on nedovolil, aby som sa poškvrnil, odvrátil mi ducha od zlého a priviedol ma k víťazstvu. Jemu všetka chvála, česť a sláva bez prestania na veky!

Siedma časť

Ako sa všetko na nepoznanie zmenilo

Ťahal som to v mojej domovine na skalickej kazateľnici celých jedenásť rokov. A pretože všetky duše boli takpovediac v mojich rukách – a boli to najmä duše jednoduchých ľudí, tých, čo majú najviac viery a nábožnosti – duch mi plesal a prial som si zostať kazateľom až do smrti. Ale neočakávane sa koleso môjho šťastia zvrátilo. Lebo od roku 1760 sa vo svete začal rozmáhať svetácky duch a ľudia sa začali obliekať a správať podľa cudzokrajných zvykov. Táto svetácka choroba nebezpečne nakazila aj mesto Skalicu a tak ju znetvorila, že v roku 1771 sa tu sotva našla význačnejšia osoba, ktorá by sa obliekala do našineckých šiat. Obzvlášť sa to dotklo zovňajšku žien – tie začali nosiť kapucne ako mnísi a vlasy si viac nenechávali dlhé, ale strihali si ich na krátko a upravovali do všelijakých účesov, samá vlna a kučera. Čo k tomu dodať? Slobodné dievčatá nosili čepce ako vydaté ženy a spolu s vonkajším zjavom na nepoznanie preonačili aj svoje móresy. Lebo vo sviatok ísť na slávnostnú svätú omšu a počúvať Božie slovo – to sa v roku 1770 nenosilo. Špeciálne pre seba si vyhradili koniec bohoslužby a kňazov dokonca obťažovali tým, že chceli, aby na nich v ornáte vyčkávali ešte aj po omši. A tak v stanovených hodinách sa evanjelium hlásalo iba prostým a chudobným, zatiaľ čo modernejšie

⁶³ Cornelius a Lapide (1567–1637), flámsky jezuita, jeden z najvplyvnejších exegetov 17. a 18. storočia. Jeho komentáre k Svätému písmu, ktoré predstavovali štandardnú katolícku exegézu, boli v celej Európe prakticky všade prítomné.

in somno et cultu vestium consumeabant. Hos et has quando subinde monebam Parentes eorum non sic ambulasse obyciendo tantum effeci, quod ruborem pro fatigio reportaverim.

- Hoc polytizando mundo non rotundo, ab ejus pulvere etiam Religiosorum vestitu corda cæperunt sordescere Szakolczæ; veniente enim pro Superiore P[at]re Ludovico Schvab magis placebo D[omi]no mundo, quam Deo nato, etia[m] in eo loco Spiritualij antiqva in nova reformari cæperunt, et hoc potissimum ex inductione et Svasu D[omi]norum polyticorum cum quibus exul Hradiscio violenter innotuit per frequentem aliquorum locor[um] ventilationem, & præprimis quidem cæpit pugnare contra antiquum cursum Divinorum, ne sit Concio sub medio Sacrij sed post, rationem subtrudendo destrui bina induitione Sacra Paramenta. 2do: Pugnare cæpit contra Processionem Parascevicam, quæ fuit Caput Congregationis S. Franciscj, repræsentans Mysteria Passionis D[omi]ni Pegmaticè publicè in foro Regiæ Civitatis facilè coram quater, quinqvies mille concurrentibus hominibus, hanc non Processionem sed Comediam appellando, quæ duo ab antiquo in Conventu Szakolczensi praticari solita sicut destruere statuit, sic etiam Anno 1771. || 748 Capitulares informando polyticè cum polyticis et sinistrè destruxit. Punctu[m] in Constitutionibus circa hoc quam despoticum ex illo Capitulo prodivit, legat qui vult, ego illud audiendo ut zelo accensus in hæc Verba prorupi: Bone Deus! ferè 20 130. Annis mei Prædecessores in Cathedra et quidem clari Virj cum magna fatigatione opus hoc Qvadragesimale producebant, et ecce ultimam zelus cum Passione D[omi]ni prodijt in Comediam, et Junioribus Lectoribus Sapientiæ polyticæ in parabola[m] et der?isum.

- Hic verè in me quoque impegit illud Scripturæ Vaticinium. Non est Propheta sine honore nisi in Patria sua! nam esto paupercula plebs me dilexit, cui pro posse, Concionibus, Exhortis, et in Infirmitate consolationis Sacramentis plurimum servi- vi, polytiores tamen me odiebant (sic!), vel maximè ex eo, quod ut Patriota varias eor[um] technas noverim, Vitia carpserim, et excessivas polyticas eorum Paradas damnaverim, et facta in me corresponsione ad ultimum Szakolczâ extruserunt, factâ enim Capitularj mutatione Beczkoviam quasi deficiens exulare debui cooper- tus tamen Titulo Prædicatoris. Ah quam dolorose hæc insperata et dolosa mutatio meum conturbavit animum! quia ita mihi à pari ludebat, quasi Agar Ismaëlem in- fra arborem abjecisset, vel Mater ab uberibus infantem, et hoc ex duplicj ratione, Imò, quia Patriæ filius Patriam, secunda jam vice relinquere debui. 2dò. Quia tam honorificam Sponsam et amicam Cathedram totaliter alteri permittere in qua etiam mori paratus fueram. Et quod maximè Cor lancinabat illud fuit: quod Novitij mej quorum condam Instructor in Cantu fueram, oblitj miseri reverentiæ debitæ Magi- stris, et Titulis suis actualibus excæcatj amotionem longè ante cudebant, sed non

1 consumeabant] in ms. legitur consummebant

11 2do] in ms. pariter linea subnotatum

13 repræsentans] in ms. repræsentas sine linea nasali legitur

15 appellando] in ms. legitur apellando

30 deficiens] in ms. legitur defficiens

osoby trávili ten čas spánkom a parádením sa. Keď som tým mladým z času na čas vyčítavo pripomenul, že ich rodičia sa veru takto nenosili, nič som nedosiahol a za námahu som zožal iba posmech.

Keď sa tento prevrátený svet začal takto sekularizovať, postupne sa v Skalici jeho špinou zaprášili aj srdcia tých, čo boli rehoľníkmi len podľa habitu. Lebo keď za predstaveného prišiel páter Ľudovít Šváb, ktorého heslom bolo: „milší je mi sveták-elegán než v jasiach narodený ponížený Pán,“ aj na tomto duchovnom mieste začali sa staré veci pretvárať na nové. A to najmä z podnetu pokrokových osôb z lepšej spoločnosti, do ktorých pozornosti sa tento páter, ktorého vykázali z Hradišťa, natisol častým ukazovaním sa na istých miestach. Predovšetkým začal brojiť proti starému bohoslužobnému poriadku, aby kázeň nebola uprostred, ale po omši, podsúvajúc ako dôvod to, že dvojnásobným obliekaním sa liturgické odevy ničia. Po druhé, začal brojiť proti procesii na Veľký piatok, ktorá bola hlavnou ak- ←41 tivitou Kongregácie sv. Františka a v rámci ktorej sa verejne na pódiu predvádzali mystériá umučenia Pána. Na rínek kráľovského mesta sa vtedy zišlo vari aj štyri či päťtisíc divákov. A on hovoril, že to nie je žiadna procesia, lež obyčajná komédia. A tak ako si páter zaumienil, že túto starodávnu prax skalického kláštora – totiž kázeň počas omše i veľkopiatočnú procesiu – zničí, tak ju veru aj roku 1771 škodoradosťne zničil, lebo pokrokárov na kapitule v tejto veci informoval v pokrokovom duchu. Kto chce, nech si prečíta, aké despotické nariadenie sa o tom nachádza v stanovách, ktoré vzišli z tohoročnej kapituly. Ja keď som to počul, v spravodlivom hneve som zo seba vyrazil: „Dobrá Bože, takmer sotridsať rokov moji predchodcovia na tejto kazateľnici, všetko znamenití ľudia, s veľkým úsilím vytvárali toto pôstne dielo. A teraz? Ich nadšenie majú za komédiu, a umučenie Pána detto. A mladí učitelia pokrokových vied si z toho všetkého uťahujú a robia dobrý deň.“

Tu veru aj na mňa padlo ono biblické: „Proroka si všade uctia, len nie v jeho vlasti.“⁶⁴ Obyčajní ľudia ma sice zbožňovali a ja som im zo všetkých síl slúžil Božím slovom, povzbudzoval som ich a v chorobe utešoval sviatosťami, ale smotánka ma nenávidela. Hlavnou príčinou bolo asi to, že ako domáci som dobre poznal ich ťažky, vstupoval som im do svedomia a odsudzoval som ich módné excesy. Písali na mňa sťažnosti a nakoniec ma aj zo Skalice vystárnadili. Lebo keď kapitula robila presuny, musel som odísť do vyhnanstva v Beckove, ako keby som už nebol na nič súci, no zato dostal som titul emeritovaného kazateľa. Ach, ako len ma ranilo toto nečakané a zlomyseľné preloženie, lebo mi to padlo priam tak,⁶⁵ ako keby Agar pohodila pod strom Izmaela⁶⁶ alebo matka odtrhla od prs dieťa, a to z dvojakeho dôvodu: Po prvé, pretože už druhý raz som musel ja, verný syn Skalice, opustiť svoju domovinu. Po druhé ma zarmucovalo to, že skalickú kazateľnicu, túto slávnú nevestu a priateľku, musel som bezvýhradne prenechať niekomu inému, a ja som bol hotový i umrieť na nej! Ale čo mi najviac drásalo srdce, bolo to, že moji novici, ktorých som svojho času učil spev, zabudli, nešťastníci, na povinnú úctu voči učiteľom a teraz už zaslepení titulmi kuli plány o mojom odvolaní dávno predtým,

⁶⁴ Mt 13, 57.

⁶⁵ *Ita mihi à pari ludebat, quasi...*: význam slovesa „ludere“ v tomto spojení nám nie je jasný, a tak náš preklad si na tomto mieste nenárokuje presnosť ani výstižnosť.

⁶⁶ Gn 21, 15–16.

fuit mirum, qvia omnes fuerant Moravi, et illo Anno 1771. etiam tale majus Corpus Com[m]unitatis effecerunt.

- 5 Beczkoviæ in principio habitationis nimium quantum deject[us] animo vixi, qvia exceptis fratribus in Conventu, notum foris nullum habui, et ideo ut plurimum in Cella sedj Scriptura me occupando et horis statutis in Choro et Ecclesia Deo inserviando, hic enim Superiores etiam recreationis exitum valdè vetabant, qvòd ego olfaciens, et tentando obvolutam negativam statim à principio accipiens ampli[us] toto anno non petij, nec exivi nisi pro Socio, et aliundè exitum parum hic curavi, qvia aliunde in Smucido hoc deserto Beczkoviensi ex parte majori Smucidi
- 10 homines et Aatholicj Religionem Sacram parum curantes inhabitant, qvorum Notitiam qvia execravi, vixi in Sanctissima pace. Dolendum de Ecclesia et Conventu tam gratioso qvòd ibi stet! certè dementari debuit pauper Jacobus Hassko, qvòd in tam Smucido loco eundem fundaverit, et non ad latus suum Vag:Ujhelinj, qvid ||
- 749 enim ibi in Ecclesia videre est? vere abominationem desolationis, dum per Sacerdotes stipantur Altaria, et Chorus accuratè Deo jubilat, populus autem vix aliquis diebus festis, et in diebus ferialibus nullus! O! qvoties suspiravi observando hæc: O! Sacratæ ædes! qvis mihi det ad illum locum vos transferre, ubi sepulta jacet intentio Fundatoris, ibi forsitan majori in honore habereminj! Qvia autem hic tacui omnibus dando pacem, Superiores de me nihil curarunt, nec pro aliqua re exceptò
- 20 Choro et Organo applicuerunt.

- Concertabat hic cum Spiritu vegeta adhuc et agilis natura mea dum Superiores ad munera et Servitia jam hos jam illos applicabant, de me autem tacebatur. o qvam latravit natura hoc vel similj modo: Ecce P[ate]r Barnabas cum honorario Sermone ad hæc et illa loca submittitur titulo debilior, et tu Prædicator domi heres? sed re-
- 25 collectus Spiritus respondebat: Patientia! latravit natura: En P[ate]r Didacus habens gratiæ plenam manicam pro Capellania et Vagatione cum hoc D[omi]no Spectabilj exmittitur, et tu domi continuò stertis? sed spiritus respondebat: Patientia! latravit natura: en P[ate]r Gabriel Vicarius cum hoc et illo debiliore te latenter genio, lusui, et voluptatulis indulget, et te abicit? sed Spiritus respondebat: Patientia! latravit na-
- 30 tura: En Pater Modestus Superior hunc illum simpliciorem et astutum pro societate evehit ad auras hominum, et te veteranum abicit? sed Spiritus respondebat: Patientia! Ô! Patientia! suspirabat natura, in te ego jam 30. Annos Religionis complevi,

5 occupando] in ms. legitur ocupando

13 qvid] vocabulum repetitum est initio pagellae sequentis

20 applicuerunt] in ms. legitur aplicuerunt

22 applicabant] in ms. legitur aplicabant

24 heres] scribendum erat hæres

ako sa uskutočnilo. Ale niet sa čo čudovať, lebo všetci boli z Moravy a v roku 1771 Moravania tvorili aj väčšinu skalickej komunity.

V Beckove som bol sprvoti extrémne sklesnutý, lebo som poznal iba bratov v kláštore, vonku nikoho. A preto som zväčša sedel v cele, zamestnával sa písaním a v stanovenom čase slúžil Bohu v chóre a pri oltári. Predstavení tu nechceli ani vychádzky veľmi povoľovať, lebo hneď pri prvom pokuse dostal som síce pekne zaobalenú, no jednako odmietavú odpoveď. Rýchlo som pochopil, ako sa veci majú, a celý rok som viac už o nič nežiadal. Von som nevychádzal, iba ak vtedy, keď som musel niekomu robiť spoločníka. Inak som sa o vychádzky veľmi nezapúšťal, lebo v tejto nekultúrnej beckovskej pustatine žijú z väčšej časti nekultúrni ľudia⁶⁷ a luteráni, ktorým je sväté náboženstvo ukradnuté. Styk s nimi bol mi nanajvýš nepríjemný, a tak som si žil vo svätom pokoji. Škoda len toho chrámu a krásneho kláštora, čo stojí v Beckove. Chudák Jakub Haško sa istotne musel pomiasť na rozum, keď kláštor založil v takom zapadákovom a nie radšej u seba v Novom Meste. Veď ako to len vyzerá v beckovskom chráme? Jedno zúfalstvo – kňazi sa tísnu okolo oltára, chór prespevuje Bohu chvály bez jednej chybičky – a veriacich vo sviatok zopár, cez vŕšný deň nikoho. Och, ako často som si pri pohľade na tento obraz povzdychol: „Ó, Boží chrám, keby som ťa tak mohol preniesť tam, kde v hrobe leží tvoj zakladateľ aj so svojím úmyslom! Tam by si nás azda väčšími vážili.“ Bol som však ticho a všetkých som nechal na pokoji, a tak sa ani predstavení o mňa nezaujímalí a nič iné mi nedali na starosť, len chórus a organ.

V Beckove to bol zápas medzi duchom a telom, ktoré som mal ešte stále svieže a plné života. Lebo keď predstavení prideľovali služby a úlohy raz tomu, raz onomu, ale o mne sa ani slovom nezmenili – ój, ako sa len príroda vo mne búrila a takto alebo podobne vybrechovala: „Vidiš? Pátra Barnabáša, ktorý má nižšiu hodnotu ako ty, posielajú tam i onam ako čestného kazateľa, a ty, emeritovaný *praedicator*,⁶⁸ trčíš doma?“ Ale duch znovu nabral pokoj a hovoril: „Trpezlivosť!“ A príroda štekala znova: „Pozri, páter Didák má priazne za fúru a vysielajú ho s týmto veľkomožným pánom mimo kláštor na kaplánsku, a ty v kuse chrníš doma?“ Ale duch na to: „Trpezlivosť!“ A príroda opäť breše: „Aha, páter vikár Gabriel sa potajme odviaže raz s tým, raz s oným bratom, čo i nevládnejším od teba, zahrajú sa spolu, vyhodia si z kopýtka, a teba si nevšímajú!“ Duch však odpovedal: „Trpezlivosť!“ Príroda štekala: „Pozri, páter Modest, tvoj predstavený, bársktorého falošníka, čo zďaleka nemá tvoje skúsenosti, vychvaľuje pred ľuďmi len preto, že mu robí spoločnosť, a teba, starého harcovníka, nepotrebuje?“⁶⁹ Ale duch na to: „Trpezlivosť!“ „Ach, trpezlivosť,“ ťažkal som si a príroda so mnou, „už tridsať

⁶⁷ In *Smucido hoc deserto Beczkoviensi ex parte majori Smucidi homines... inhabitabant*: adj. „smucidus“ je ťažké preložiť, v dobovej uhorskej literatúre ho môžeme nájsť vo význame „zanedbaný“, Bartal ho registruje vo význame „sordidus (a germ. schmutzig)“ (špinavý [z nem. schmutzig]).

⁶⁸ kazateľ

⁶⁹ Túto vetu V. J. Gajdoš prekladá: „Hľa, P. Modestus, predstavený kláštora, toho či onoho jednoduchšieho a podlízavého si priberá, aby sa medzi ľuďmi prevetral, no teba skúsenejšieho veterána vynecháva.“ Ťažkosť je v preklade lat. spojenia „pro societate evehit ad auras hominum“. Azda má Bajan na mysli naozaj jednoducho to, že P. Modest si s niekým ako so spoločníkom vyrazil medzi ľuďmi. K opatrnosti nás však nabáda spojenie „auras hominum“, ktoré silno pripomína klasické „aura popularis“ (priazeň, popularita), a tiež to, že Bajan použil sloveso „evehere“, ktoré sa často vyskytuje v spojení „alqm laudibus in coelum evehere“ (niekoho do neba vychvaľovať).

quale mihi ex te Solatium? Spiritus respondebat in hac vita nullum! in patientia vixisti, in patientia vivis, in patientia fac ut moriaris. Hæc et similia in deserto Beczkoviensi animum privatum invite actualitate Cathedræ cruciabant.

- Anno hoc 1771. plena erant mutationibus omnia, nam propter bellum in Polonia
5 qvòd gesserunt confœderatj Polonj cum Moskovitis, Militia Cæsarea contrahebatur ad confinia Regnj. Item erat mutatio in statu Polytico qvia ex mandato Mariæ Theresiæ Reginæ Hungariæ prodierunt Urbaria, et in eis tam D[omi]norum terrestrium qvam Subditorum reformationes; Item studior[um] dum admissi etiam ad dictandos Canones Professores Sæculares. Insuper variæ restrictiones Religiosorum, abrogationesqve majori ex parte festorum, et translationes Jejuniarum in adventum, diversæ etiam conscriptiones et exactiones tributorum, variæ rubricæ Tricesimarum, et maximè inundaverunt Arendaturæ, et com[m]ertia D[omi]norum Christianorum cum Judæis; prodibant quoque excogitatæ adinventiones (Economicæ, Lusus, Loteriæ, limitationes Mecha || nicorum, et vexationes Geometriæ etc. et tamen inter tot
15 excogitatas astutas Subtilitates, tam Mundi Rectores, qvam populus erant pauperes, miseres, et plurimj etiam de statibus Interessatj Judæorum debitores. Polytiæ autem ita Subtilizatæ qvòd ipsæ propinationes inter Religiosos sint sublatae. Reverentiæ Sacris Personis debitæ in fæminas avolarunt, illudqve tritum et antiquum Reverentiæ Proverbium Clerus præcedit, inversum est in: Sexus præcedit! observare potissimùm licuit ad Tabulas nam apud Magnates sat exiguæ Sortis, ubiqve fæminæ primæ, et Sacræ Personæ ad *Koczltiss*, hoc pauperculo obsonio contentæ, qvòd fæminæ ex gratia in patenis eisdem submiserunt. Ô colluvies Clepsidrarum! ad qvantam audaciam devenit his temporibus! ipsas habenas eqvorum in currizando moderebant, et tam stolidè q[vod] semel et hoc cum Processione pergentem una
20 similium vix me non conculcaverit. taceo plures polyticos et diabolicos excessus earum, et Privilegia Stulta à Viris carneis concessa ne Encomia ear[um] Dilatando ipse fatuus subsumar.

- Effluxerunt mihi tamen Unius Annj felicissimè in incolatu Beczkoviensi Menses et horæ inter varias vexas et tentamina Fratrum præsertim eorum qvi officia
30 altiora spirabant, et merita ironica venditabant, nam mutatione adveniente inter tredecim ejus locj familiæ etiam ego iteratò Szakolczam remeavi, alijs hinc inde dispersis, et totus in Spiritu revixi, qvia prouti antea, eo magis dein, pauperculæ plebis Spiritualis Pater mansi, et præsertim infirmorum Provisor, ad qvos de Nomine passim vocabar. Nolo hic præterire Casu[m] qvi Szakolczæ factus est, nam ubj

9 Canones] in ms. legitur Cannones

13 excogitatæ] in ms. legitur excogitate

22 Clepsidrarum] sic!

27 subsumar] in ms. legitur subsummar

30 ironica] in ms. legitur irronica

30 venditabant] in ms. legitur ventitabant

rokov žijem s tebou v reholi a akúže mi dávaš útechu?“ Duch na to odpovedal: „Tu na zemi žiadnu! Trpezlivo si žil, trpezlivo žiješ a dbaj, aby si trpezlivo aj umrel.“ Takéto všelijaké myšlienky ma trápili na beckovskej pustatine, keď som bol proti svojej vôli pozbavený funkcie kazateľa.

Vtedy, roku 1771, boli všade samé zmeny, pretože pre vojnu v Poľsku, ktorú viedli konfederáti s Moskvou, sťahovalo sa cisárske vojsko k hraniciam kráľovstva. Zmeny nastali aj vo verejnej správe; z príkazu uhorskej kráľovnej Márie Terézie boli totiž zavedené urbáre a s nimi prišli reformy, ktoré zasiahli tak zemepánov ako aj poddaných. Reformovalo sa aj školstvo – svetským profesorom sa povolil vyučovať kánonické právo. K tomu sa pridali kadejaké reštrikcie pre cirkevné osoby, väčšinu sviatkov porušili, pôsty preložili do adventu. Stále samé spisovanie a vymáhanie daní, všelijaké rubriky v tridsiatkových registroch,⁷⁰ no najviac sa rozmohli árendy a obchody medzi Židmi a kresťanskými pánmi. Objavili sa aj rôzne ekonomické zlepšováky, hazardné hry, lotéria, regulácia cien remeselných prác a neprijemnosti okolo výmery pozemkov, atď. Napriek všetkým týmto prešpekulovaným vynálezom však ani tí, čo kerujú svetom, ani obyčajní ľudia nezbohatli, ba ešte sa im pohoršilo a mnohí, medzi nimi aj tí, čo patria k stavom, boli zadlžení u Žida aj s úrokom. A rafinované svetácke spôsoby prenikli aj medzi rehoľníkov, ktorí si už ani jeden druhého navzájom neuctili.⁷¹ Prejavy úcty prislúchajúce duchovným odleteli k ženám a ono staré známe zdvorilostné pravidlo: „duchovní majú prednosť“ premenilo sa na „dámy majú prednosť.“ Tento trend bolo možné pozorovať najmä na hostinách, lebo u všelijakých pochybných veľkomožných pánov ženy boli všade na popredných miestach a duchovné osoby, ktoré usádzali iba kamsi do kúta,⁷² museli sa uspokojiť s pokrmom, čo im ženy milostivo posielali na táčach. Ech, tá zberba, fifleny posťahované v šnurovačkách!⁷³ Ako im len v týchto časoch narástol hrebienok! Keď sa prevážali na koči, samy držali opraty a ovládali kone, a to tak nemožne, že jedna taká ma raz skoro udupala, keď som išiel s procesiou. Ďalšie ich svetácke a diabolské výstrelky a hlúpe privilégiá, čo im udeľujú zmyselní muži, prejdem mlčaním, aby som sám nebol za blázna, že ich toľko ospevujem.

Napriek rozličným neprijemnostiam a skúškam, ktoré mi pripravili najmä tí bratia, čo túžili po vyšších funkciách a usilovali sa zapáčiť, mi hodiny a mesiace ročného pobytu v Beckove uplynuli šťastlivo. Lebo keď prišlo prekladanie, medzi trinástimi členmi beckovskej rodiny, ktorí sa rozprchli na rôzne miesta, bol som aj ja a opäť som sa vrátil do Skalice. A celkom som pookrial na ducha, pretože ešte väčšmi ako prv bol som duchovným otcom jednoduchých, nemajetných veriacich, a predovšetkým zaopatrovateľom chorých, ku ktorým ma tu i tam osobne volávali.

⁷⁰ *Variae rubricae Tricesimarum*: nie je nám celkom jasné, v akom význame je tu použité subst. „rubrica“; preklad je teda na tomto mieste neistý.

⁷¹ *Ipsae propinationes inter Religiosos sint sublatae*: z kontextu sa nám vidí najpravdepodobnejšie, že Baján tu subst. „propinatio“ (pripitok, zdravica) použil v jeho prenesenom význame ako výraz prejavu úcty.

⁷² *Sacrae Personae ad koczltiss*: „koczltiss“ je v dnešnej nemčine „Katzentisch“, osobitný stôl na hosti- ne určený pre deti alebo pre osoby, ktoré nepatria priamo do spoločnosti (šofér a pod.).

⁷³ *Ó Colluvies Clepsidrarum*: výraz „clepsydra“ (presipacie hodiny) má azda evokovať vtedajšiu módu, podľa ktorej sa ženy obliekali do úzkych korzetov a sťahovali si pás; inak Kirsch registruje aj vlastné meno „Clepsydra“ a odvolávajúc sa na Athenodora hovorí, že ide o „Name einer Hure“ (meno jednej prostitútky). Nič bližšie sa nám však o tomto nepodarilo zistiť.

advenj in Conventum inveni qvemdā Juristam Josephum Jancso vocitatum, qvem ←42
 pro Asylante susceperunt P[ate]r Gvardianus Ludovicus Schvab, cum Discretis Hi-
 lario Krepelka Vicario P[at]re Capistrano Kalabisz Michaelē Erdély, Martino Kyr-
 le Lectoribus, et Paulo Szalajka Prædicatore G[ene]ralj eundemqve lactarunt clam
 5 in Cella comedentem et bibentem portione legitima sperantes bonam refusionem
 qvia præfatus Juvenis decepit Conventum, et finxit se Filium Vice-Comitis Comi-
 tatūs Bacsienſis, qvi à parte rei erat filius fabri Serarij sub titulo causati Tyrnaviæ
 disturbj et rixæ Nocturnæ Sangvineæ, Miser hic Juvenis mansit in Conventu ab
 Aprily (sic!) usqve ad Decembrem decipiēdo Discretos qvōd nempè causa ejus
 10 liberationis jam Viennæ agatur, et Parens Vice-Comes qvōd in proximo comparitu-
 rus sit, et contentando Conventum eundem secum accepturus; Credebant nostri, et
 eo magis distrahendo lactabant: ast ille astu plenus privatim varias Claves et Uncos
 sibi faciebat et tempore mensæ in Nostris Cellis probabat cleptabatqve Strophia et
 alias nugas, ad ultimum autem in festo S. Francisci Xaverij simulando devotionem
 15 apud Patres Jesuitas tempore mensæ P. Rectoris Cellam || aperuit, Cassam in Ca-
 mera ejus fere 2000 florenor[um] spoliavit et ex Conventu latenter cum reculis se
 subduxit, conductaqve occasione in Suburbio sub Vesperum fugit, et subsequis oc-
 casionibus devenit usqve Stompham, in qva per Laicu[m] Jesuitam subsequentem
 deprehensus, captus, et forō traditus restitutâ Cassâ furatâ, in Vigilia Nativitatis
 20 D[omi]n[us] publicè suspensus est, sicqve pedibus Conventui solvit, et pro debito
 magnum causavit pudorem.

Annō 1773. Mense Septembri venit Mandatum Regium et Bulla Summi Ponti-
 ficis super cassatione et destructione Societatis Jesu; Executio facta est Tyrnaviæ
 11. Octobris, Szakolczæ verò die 16. debuerunt Juvenes Novitij Repetentes accep-
 25 tis Vestibus sæcularibus ad sæculum redire, Seniores verò Magistri et Sacerdotes
 Vestem Societatis in Ecclesiasticam mutare, Laici autem et Coadjutores vestes
 Sæculares induere, et vivere ad conductas mensas in Civitate ex Salario annuo Re-
 giæ Majestatis, qvōd per qvadrantem annj a Tricesimatoribus levabant. Anno 1774.
 Inhibitio a Consilio venit ne vexilla in Processionibus longioribus deferantur, imò
 30 inhibitæ sunt ipsæ Processiones cum Sacerdote. Item emanavit Regium Decretum ←43
 ne ulli Religiosi profiteantur nisi Annō ætatis Physicæ 24. completo sub magnis
 pœnis, et exilio perpetuō Superioris qvi hoc admitteret, imò et destructione illius
 Conventus, ubi Professio ante præfatam ætatem admitteretur.

Anno 1775. Non solum Communitas, sed etiam Patres Lectores Conventūs
 35 Galgocziensis, postularunt a Patre Provinciali A[dmodum] R[everen]do Capistra-
 no Kraicsinovszkij ut me ex Conventu Szakolczeni iteratō Galgoczium transferat ←44
 pro Organista et Instructore Juventutis nostræ in Cantu, qvi nequaquam petitionj
 obsecundavit, sed mihi latenter hæc revelavit, cujus etiam voluntatj utj per vota ob-
 strictus sum me subjeci; dum autem op[p]osuissem hoc unicum naturæ meæ esse
 40 valdè contrarium, qvōd Galgoczij veteranj Patres in una Cella duo tres habitent,
 et in hyeme etiam quatuor quinque, ego verò in hoc Conventu Szakolczensj solus
 honestam Cellulam habeam prout et cæteri Fratres, in qva meo solito labori cum
 fructu indulgeo, ne in eo patiar impedimentum, mutationem suspendit, et benè!

17 occasione] in ms. legitur occasione

18 occasionibus] in ms. legitur ocasionibus

43 indulgeo] vocabulum primo desinebat in t, quæ littera ab auctore mutata est in o

Nerád by som obišiel prípad, ktorý sa stal tu u nás v Skalici. Keď som sa teda vrátil do kláštora, našiel som tam nejakého študenta práv menom Jozef Jančo, ktorému ←42 páter gvardián Ľudovít Šváb a jeho dôvernici – vikár Hilár Krepelka, P. Kapistrán Kalabisz, Michal Erdély a Martin Kyrle, lektori, ako aj generálny kazateľ Pavol Szalajka – poskytli azyl,⁷⁴ lebo v Trnave spôsobil výtržnosť a vyprovokoval nočnú potýčku, pri ktorej tiekla krv. Tajne ho chovali v cele, dávajúc mu riaden prídel jedla a pitia, lebo dúfali, že dostanú dobré odškodné. Menovaný mladík totiž kláštor oklamal a vydával sa za syna podžupana Báčskej stolice, zatiaľ čo v skutočnosti mal otca zámočníka. Ten nešťastník v kláštore zostal od apríla do decembra, pričom vedenie klamal, že na jeho oslobodení sa už pracuje vo Viedni a že jeho otec podžupan sa čo nevidieť ukáže, kláštoru dá satisfakciu a syna si vezme so sebou. Naši mu verili a ešte veľkodušnejšie sa oň starali. Ale on, prefikanec, vyrábal si v ústraní všelijaké kľúče a šperháky a potom, kým sme my jedli, skúšal ich v našich celách a kradol ručníky a iné sprostosti. Napokon na sviatok sv. Františka Xaverského išiel pod kepienkom nábožnosti k pátrom jezuitom a kým tí sedeli pri jedle, vnikol do cely pátra rektora a vylúpil pokladnicu s dvetisíc florénmi. Potom si vzal svoje veci, nenápadne sa vytratil z kláštora, podvečer na predmestí si zaplatil povoz a zdúchol. Tak sa mu postupne podarilo dostať až do Stupavy. Tu ho dolapil laický brat jezuita, ktorý mu bol v päťach, a vydal ho vrchnosti. Ukradnutú pokladnicu musel vrátiť a v predvečer Narodenia Pána ho obesili. A tak miesto meškom zatrepal nohami a kláštor pre ten dlh utŕžil veľkú hanbu.

V septembri 1773 prišlo kráľovské nariadenie spolu s pápežskou bulou o zrušení a rozpustení Spoločnosti Ježišovej. V Trnave sa nariadenie vykonalo 11. októbra. Čo sa týka Skalice, šestnásteho dostali tí mladší – novici a repetenti – svetské šaty a museli sa vrátiť do civilu. Tí starší – magistri a kňazi – museli vymeniť odev Spoločnosti za cirkevný a laickí bratia a koadjútori sa museli obliecť do svetských šiat a platiť si v meste podnájom z ročného platu, ktorý dostávali od kráľovského majestátu a ktorý si štvrťročne vyberali na tridsiatkovom úrade. V roku 1774 vydala miestodržiteľská rada zákaz nosiť zástavy v dlhších procesiách, ba zakázali sa aj ←43 samotné procesie s kňazom. Taktiež vyšiel kráľovský dekrét o tom, že nik nemôže zložiť rehoľné sľuby pred dovŕšením dvadsiateho štvrtého roku života, pričom za porušenie sa stanovovali prísne tresty a trvalé vyhnanstvo predstaveného, ba dokonca sa nariaďovalo rozpustenie toho kláštora, v ktorom by pristúpili k skladaniu sľubov pred stanoveným vekom.

V roku 1775 žiadala nielen hlohovská komunita, ale aj tamojší pátri lektori, aby ma páter provinciál A. R. Kapistrán Krajčínovský zo skalického kláštora opäť preložil do Hlohovca za organistu a učiteľa spevu pre náš dorast. Páter provinciál im však nespravil po vôli, ale diskkrétne ma o všetkom informoval. Ja som bol pripravený podrobiť sa jeho rozhodnutiu, k čomu ma aj zaväzujú sľuby. Namietol som však, že jedine to mi je proti srsti, že v Hlohovci starí pátri bývajú dvaja-traja v jednej cele, ba v zime aj štyria-piati, a ja tu v Skalici mám rovnako ako ostatní bratia slušnú celu sám pre seba a môžem sa s úžitkom venovať svojej obvyklej práci. Aby som túto prácu mohol nerušene vykonávať aj naďalej, páter provinciál preloženie pozastavil. A dobre urobil. Veď akože môže pracovitý človek fungovať

⁷⁴ Z Bajanovho opisu je zrejmé, že nešlo o skutočný azyl v cirkevnomprávnom zmysle. Za konzultáciu ďakujem dr. Daniele Hrnčiarovej z Katedry všeobecných dejín FiF UK v Bratislave.

- nam laborioso hominij qvalis inter senes conversatio? certè nulla! vel sicut in Xenodochio. Mansi ergo Szakolczæ intactus et hæc qvatuor Volumina ad Terniones scribendo finivi, et in qvantum potui per Patronos etiam compactura donavi, ut suò tempore etiam alijs diligentibus fratribus pro imitatione deserviant. Hoc anno
- 5 aqvæ solutis repente Nivibus et glacie magna damna Civitatibus et pagis intulerunt, hominesque et jumenta submerserunt. ||
- 752 Anno 1776. inhibita sunt Cemeteria (sic!) in Civitate et Criptæ (sic!) in Ecclesijs, debuerunt pauperculi Religiosi orificia Criptarum à foris in aprico extruere. Hoc anno fuit Jubilæum universale. In fine Octobris hujus Anni Szakolczæ PP.
- 10 Paulinij ex Sua Residentia ad Collegium Jesuitarum intrarunt, et Scholæ usque ad Syntaxim docere ceperunt, ex qvorum Residentia factæ sunt Scholæ Normales pro prolibus. Anno 1777. Civitas Szakolczensis in Eccle[si]a Parochialj magnifica[m] Aram majorem extruere cepit, et anno 1778. finivit, qvo anno inchoatu[m] est bellum contra Borussum, in qvo nihil est effectum, nam transactâ hyeme Anno 1779.
- 15 pax conclusa est. Vixi ex Dei Gratia in Conventu Szakolczensi post Cathedram in Officio Organistæ annis 12. sanus et incolumis, et abjectô Senectæ rubore in hac Civitate domatim omnem Eleemosinam (sic!) mendicavi pro Fratrum necessitate.
- Anno 1780. post fata Reginæ Mariæ Theresiæ, Regni gubernacula cepit Filius ←45 ejus Josephus II. qvi

11 ceperunt] *scribendum erat* cæperunt

13 cepit] *scribendum erat* cœpit

medzi starcami? Veruže nemôže! Alebo hádam len tak ako kdesi v starobinci. Tak som teda nerušene zostal v Skalici a píšuc na trojité dvojhárky dokončil som tieto štyri zväzky. Podľa možnosti dal som ich vďaka sponzorom aj zviazať, aby, keď príde ich čas, slúžili za vzor aj ďalším usilovným bratom. Toho roku sa náhle roztopil sneh i ľad a voda narobila veľké škody v mestách a dedinách; vyžiadala si aj obeť na ľudských životoch a na dobytku.

Roku 1776 boli zakázané cintoríny na území mesta a krypty v chrámoch. Chudáci rehoľníci museli vstupy do krýpt vybudovať zvonka na viditeľnom mieste. Toho roku bolo veľké jubileum.⁷⁵ Koncom októbra skalickí pátri paulíni prešli zo svojej rezidencie do jezuitského kolégia a ujali sa výuky v nižších triedach až do syntaxe. Z ich rezidencie urobili normálku pre deti. Roku 1777 začalo mesto Skalica s výstavbou veľkolepého hlavného oltára vo farskom kostole. Dokončený bol roku 1778. Vtedy sa aj začala vojna s Pruskom, ktorou sa nič nedocielilo, lebo po zime roku 1779 sa uzavrel mier. Potom čo ma pozbavili funkcie kazateľa, žil som v skalickom kláštore ešte dvanásť rokov ako organista, v zdraví a pri plnej sile, a napriek starobe nehanbil som sa v tomto meste chodiť z domu do domu a žobrať všetky milodary, ako kedy bratia potrebovali.

Roku 1780, po smrti kráľovnej Márie Terézie, ujal sa vlády nad krajinou jej syn ←45 Jozef II., ktorý

⁷⁵ Veľké jubileum bolo r. 1775.

Komentár

1 Martin Jakubačovič zomrel 7.7.1923 (pozri komentár č. 12) Kresba rodostromu je integrálnou súčasťou autobiografie P. Paulína Bajana (v texte sa o. i. na ňu odvoláva). Hoci Bajan použil bežný topos ilustrácií novovekých genealógií, jeho kresba prezrádza nesporný kresliarsky talent a remeselnú zručnosť. Nie div, že rektor skalického jezuitského kolégia P. Pavol Stankay ponúkol Bajanovi možnosť zdokonaliť sa v kreslení u známeho brnianskeho majstra (pozri komentár č. 20). Modernú genealógiu uvádzame na porovnanie v prílohe č. 2 (s. 90).

2 Annô circiter 1657. hunc Avum Martinum Jakubacsovics, Altissimus creavit]

Pôvodné priezvisko radimovského rodu bolo pravdepodobne Bajanovič (*Bayanowich*). Bajanov starý otec používal najprv priezvisko Jakubačovič, neskôr sa však vyskytuje v skalických matrikách ako Bajan, napr. v prípade smrti svojich detí Michala, Jozefa a Anny Kláry (zomreli v roku 1710 počas jedného mesiaca). Bajanov otec Štefan používal ako člen mäsiarskeho cechu v Skalici spočiatku dve podoby priezviska: „Jakubáč“ (*Stephanus Jakubacs alias Bajan*), ale aj „Bajan“ (*Stephanus Bajan alias Jakubacs*). Neskôr sa v archíváliách vyskytuje už iba podoba „Bajan“.

3 qvi crescens ætate, devotione, et virtute tantum in literis profecit]

Bajanov dedo (nar. okolo r. 1657 v Radimove) študoval najprv na jezuitskom gymnáziu v Skalici: v roku 1666 bol *parvista*, 1667 *principista*, 1668 *gramatista* a 1670 *syntaxista* (GajdošAutobiografia, s. 48).

4 in Philosophica Scientia Universitatis Tyrnaviensis]

Martin Jakubačovič študoval na Trnavskej univerzite v rokoch 1674–1676: v roku 1674 sa uvádza ako poslucháč logiky, ktorý nebol členom jezuitského rádu (*Logici externi*), tak isto v roku 1675 (*Physici*) a 1676 (*Metaphysici*). – Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635–1701. (Matricula, s. 199, 205 a 211). Gajdoš uvádza, že meno M. Jakubačoviča je doložené aj v zozname bakalárov Trnavskej univerzity z roku 1675: *Jakubaczovicz Martinus Radimoviensis e comitatu Nitriensi*. (GajdošAutobiografia, s. 48).

5 venit Szakolczam]

Martin Jakubačovič sa stal skalickým mešťanom v roku 1694 (do Skalice prišiel, samozrejme, skôr). Bol pravdepodobne dvakrát ženatý: prvýkrát sa oženil 16.1.1677 s Annou, dcérou Pavla Tesaroviča, s ktorou mal syna Michala (1677) (GajdošAutobiografia, s. 48). Druhýkrát sa oženil s Marinou Vranovou (Vraniovou), s ktorou mal päť detí: synov Františka (1687) Štefana (1691), Jozefa (1694), Michala (1696) a dcéru Annu Kláru (1689).

6 Hic autem bellum secuta est magna pestilentia]

O veľkom more v Skalici v roku 1715 pozri bližšie (Šátek, s. 130-131).

7 Elyseus Ložický]

P. Elizeus Ložický OFM (* 1711, Pečovská Nová Ves – 28.4.1785 Szeged) (GajdošAutobiografia, s. 49).

8 Uxorem honestam Pokornj Annam vocitatum]

Bajanova matka Anna, rod. Pokorná, sa narodila podľa matriky 11.12.1688 vo Vrádišti, nie v Skalici, ako uvádza Bajan v autobiografii. Manželstvo so Štefanom Bajanom uzavrela

26.1.1716 v Skalici. Podľa Gajdoša sa tu meno Bajanovho otca uvádza ako „Štefan Jakubač“ (GajdošAutobiografia, s. 49).

9 Annô 1721. fœdum incendium Civitatem invasit]

O požari v Skalici pozri Šátek, s. 114.

10 me Miserum, et maximum peccatorem ad lucem evocavit]

Záznam o krste Bajana v matrike (13.4.1721): „Nomen baptizati Georgius Szakolcensis, nomina parentum Stephanus et Anna Bajan, nomina patrinorum Franciscus Zaruba cum consorte Anna, Szakolcensis“ (GajdošAutobiografia, s. 49).

11 Francisco Zaruba]

O Františkovi Zárubovi pozri Šátek, s. 86.

12 Anno 1724. disposite defunctus est]

Bajanov starý otec Martin Jakubačovič zomrel podľa skalickej matriky 7.7.1723 v Skalici: „7. julii 1723 mortuus est Martinus Jakubacz 70 annorum munitus omnibus sacramentis, sepultus est ad S. Michaellem.“ (GajdošAutobiografia, s. 49).

13 bene catechizantem Stephanem Humora vocitatum]

O Štefanovi Humorovi bližšie (Šátek, s. 88).

14 in Julio Annj 1729. ad Scholas Parvistarum deductus fuerim]

Bajanovými učiteľmi boli podľa matrik študentov skalického jezuitského kolégia (*Liber pro inscribendis Nominibus Studiosorum Residentiæ Societatis Iesu Szakolcæ factus ab Anno 1663*, r.-k. farský úrad v Skalici, bez signatúry, resp. *Liber Gymnasij Archi Episcopalis Collegij Societatis JESU Szakolcensis ab Anno MDCCXXXVI*, Štátny okresný archív, Skalica, bez sign.) v jednotlivých rokoch (myslia sa školské roky!): 1729 (*declinista*) Mag. Juraj Foltinovič, 1730 (*parvista minor*) Mag. František Xaver Esterraicher, 1731 (*parvista minor*) Mag. František Xaver Hallwax/Hálvax, 1732 (*parvista major*) Mag. Ján Zimmemann, 1733 (*principista*) Mag. Emericus Koller, 1734 (*grammatista*) Mag. František Xaver Esterraicher, 1735 (*syntaxista*) Mag. František Xaver Roys, 1736 (*syntaxista*) P. Václav Dudek, 1737 (*poeta*) Mag. Krištof Cederer, 1738 (*rhetor*) P. Michael Münich, 1739 (*rhetor*) P. Ján Stančák.

15 tam fatale incendium ex domo fabri Serrarij tempore prandij exortum est qvod non Solum Scholæ et major pars Civitatis cum toto foro conflagraverit]

O požiaroch v Skalici píše o. i. Šátek: „...zhorené školské budovy znovu postavili a pristavili tiež budovu pre hudobníkov“ (Šátek, s. 117); „Veľký požiar roku 1729 zničil školské budovy, ale čoskoro postavili lepšie, pevnejšie, priestrannejšie a pohodlnejšie“ (Šátek, s. 114).

16 me plurimùm Cantu delectarj pactarunt cum famoso Organista Parochiali D. Laurentio Istvanfÿ 30. florenos, ut me figurali Cantui exercean]

Vavrínek Istvánffy, organista farského kostola v Skalici, musel mať dobré hudobné vzdelanie; bol aj skladateľom (v zborníku Fr. Jozefa Řeháka OFM sa zachovalo od neho Prelúdium pre organ). Zomrel pravdepodobne v roku 1740, lebo mesto v tom roku prijalo nového organistu zo Strážnice. (Šátek, s. 92) Suma 30 florénov, ktorú dali Bajanovi rodičia na jeho hudobné vzdelávanie, je pomerne vysoká, z textu však nevyplýva, o aký dlhý čas výučby išlo; prav-

depodobne sa vzťahuje na jeden rok. U Istvánffyho však Bajan získal pravdepodobne nielen praktické vzdelanie v speve viachlasnej (tzv. figurálnej) hudby, ale aj v teórii hudby a základoch organovej hry (generálny bas), ako naznačuje aj v autobiografii („*in multis Paragraphis tam Musicalibus quam Scholasticis*“).

17 Anno 1732. pro Discantista Parochialis Ecclesiae Szakolcensis Susceptus sim]

Ako „diskantisti“ sa v 17.–18. storočí označovali chlapci, ktorí spievali v kostolnom zbore dva najvyššie hlasy (soprán, alt), v užšom význame iba najvyšší hlas (soprán). Ak sa 12-ročný Bajan stal v roku 1732 diskantistom farského kostola v Skalici, musel byť už veľmi vyspelý spevák, schopný spievať zborové i sólové party vo viachlasnej cirkevnej (tzv. figurálnej) hudbe.

18 Ubi Thaumaturga Ssasciniensis revelata est, et Musici pro primâ vice illuc invitati præconia Magnæ Matris Choro Solemnj producere debuerunt]

V roku 1732 vydal primas Imrich Esterházy dekrét schvaľujúci úctu milostivej sochy Panny Márie v Šaštíne (cituje ho napr. P. Gerard Jankovič OSPPE: *Novum sidus Hungariae*, Trnava 1746, resp. slovenský preklad P. Martina Strešku OSPPE *Nová Hviezda Uherské Kraginy*, Trnava 1751, s. 30-33). Z tejto príležitosti sa v Šaštíne v roku 1732 uskutočnila veľká slávnosť, primasa I. Esterházyho (kvôli chorobe) zastupoval nitriansky biskup Imrich Esterházy. Pri takýchto slávnostiach spoluúčinkovali spravidla hudobníci (trubači, speváci) zo širšieho okolia, tak sa do Šaštína dostal aj Bajan ako chlapec-diskantista skalického farského kostola (spolu s ďalšími hudobníkmi, a pravdepodobne i trubačmi, ktorí boli v Skalici ako slobodnom kráľovskom meste samozrejmosťou). V Šaštíne potom spieval ešte viackrát (prakticky každý rok až do r. 1739). Neskôr, keď v roku 1762 Bajan kázal v Šaštíne (*Sermo tragicus de Sanctissima Virgine dolorosa*, 3. zväzok *Devoti sermones*), si na túto udalosť spomenul a na začiatku kázne uvádza: „Spíval nekdo kdysi cosi na tomto slavnem chorusi, včil k starosti kazat mosi, nebo ho primosel kdosi. Co spíval? Čest a chvalu Boží. A to hned ponajprv, když tento slavný obraz po svem zazračnem zjevení a tohto místa vystaveni z Lorety farskeho kostela šaščínskeho naspatek sem prenašany byl... Spíval ponajprv, a to v cuku muzikantskem kralovskeho mesta Skalice tejto kralovne nebeskej. Spíval r. 1736, když pri velikej slavnosti prvi gruntovni kamen tohoto místa založeny byl. O, štěstí!... Dobře nekomu bylo spívat, nebo naspamet nespíval, ale z partesu, takže nemohel chybit. A když v nečem chybil, hned mistrove a učitele jeho všecko krásne napravili.“ (Gajdoš, Slovenské, s. 21-22). Bajan viedol viackrát aj púte do Šaštína, niekoľkokrát tu aj kázal (1766, 1767, 1771?).

19 ad Collegium Societatis Jesu pro Tenorista acceptus sum]

Ak sa Bajan stal tenoristom až počas štúdia u jezuitov (1738), znamená to, že zmuťoval až ako 16- až 17-ročný. V porovnaní so súčasnosťou je to neskôr, ale v jeho dobe to nebola žiadna výnimka. Hudba u jezuitov v Skalici musela mať podľa zachovaného inventára z roku 1773 (*Elenchus Instrumentorum Musicalium, et rerum ad Chorum Templi antehac Societatis Jesu pertinentis* obsahuje údaje o vyše 250 skladbách a kompletnom inštrumentári potrebnom na predvádzanie cirkevnej hudby) (Kim-Szacsvai, s. 334-338) podobne vysokú úroveň ako napríklad v Trnave.

20 A. R. Pr. Paulus Sztankay Rector Collegij S. J. me pro Laico vocabat]

Rektor skalického jezuitského kolégia P. Pavol Sztankay lákal Bajana po skončení rétoriky na vstup do jezuitskej rehole. Bajan mal aj nesporný kresliarsky talent, čo dosvedčujú jeho početné ilustrácie v jeho hudobných zborníkoch (*Harmonia Seraphica I*, 1755, *Promptuarium Hebdomadae Sanctae*, 1759 a viaceré ďalšie), ako aj v štyroch zväzkoch kázni. Nachádzajú sa v nich

ozdobné iniciály (v hudobných zborníkoch najčastejšie písmeno „K“ pri Kyrie z jednotlivých omší), ale aj celostránkové ilustrácie a iné zaujímavé výtvarné prvky. Jedným z najkrajších príkladov Bajanovho výtvarného talentu je rodostrom na začiatku autobiografie v 4. zväzku kázni.

21 dum obÿsset Szakolczae Re[vere]ndissimus Abbas Emericus Meszarovics]

Imrich Alojz Mesarovič bol skalickým farárom a dekanom od roku 1723 do smrti (8.2.1733). (Šátek, s. 87-88)

22 Miraculosas Icones B. Virginis in Moravia circa Brunam]

Išlo pravdepodobne o mariánske pútnické miesta v blízkom okolí Brna – Vranov, Křtiny, možno aj Tuřany a Líšeň, kde sa pravidelne konali procesie brnianskej farnosti sv. Jakuba. (Za informáciu ďakujem srdečne kolegovi Vladimírovi Maňasovi z Brna.)

23 15. Junij Anni 1740. Sacr. Religionis habitum cum alijs assumpsi ex manibus M. V. Patris Hieronymj Huliman]

Kompletný záznam z matriky novicov v Pruskom: „Anno 1740 die 15. Junii hora media nona matutina habitum Ordinis nostri suscepit e manibus Pris Hieronymi Huliman, Magistri novitiorum Pr. Paulinus Bajan, in sæculo vocatus Georgius, Slavus Szakolczensis, rhetor, ætatis suæ annorum 19, cui per Reverendum Patrem Guardianum protestatio pariter solita facta est. FR. Paulinus Bajan, Fr. Hieronymus Huliman, Fr. Emericus Ragyóczy, Fr. Antonius Schwab Guardianus.“ (GajdošSlovenské, s. 66)

24 Mansi hic Pruszkæ constans...per totum annj decursum]

Počas jednoročného noviciátu hlasovali štyrikrát všetci starší spolubratia v kláštore o kandidatovi. Bajan dostal vždy všetky kladné hlasy. (GajdošAutobiografia, s. 51)

25 et qvia Vocalista figuralis eram, etiam suis horis, alios Confratres Cantum instruere debui, in absentia Instructoris]

O dobrom hudobnom vzdelaní Bajana od mladosti svedčí aj fakt, že už v noviciáte vypomáhal pri výučbe spevu. V noviciáte nemohol adept vstupu do františkánskej rehole v skutočnosti zastávať žiadnu funkciu, to že Bajan učil/pomáhal učiť spev spolubratov, nebolo vôbec bežné. V Pruskom nebol vtedy (1740) pridelený žiadny oficiálny učiteľ spevu (*instructor in cantu*), pričom základy spevu gregoriánskeho chorálu sa učili františkáni už v noviciáte a boli povinní zúčastňovať sa so všetkými ostatnými členmi kláštornej komunity (výnimku mali iba starí členovia rádu a niektorí funkcionári, napr. profesori filozofie a teológie) na chórovom speve tak oficiá, ako aj omšovej liturgie. O dôležitosti znalosti chorálneho spevu u františkánov svedčí o. i. skutočnosť, že základné príručky vydávali dokonca tlačou – v Salvatoriánskej provincii to bola príručka *Cantus Gregorianus* (Olomouc 1735) P. Martina Vaculíka OFM, člena a významnej osobnosti provincie.

26 Magnum Nocturnum incendium totam Civitatem destruxisse]

O požiari pozri bližšie Šátek, s. 114.

27 Ubi autem M. V. Pr. Peregrinus Szocsay Conc. Organista Conventus per Obedientiales Varadinum mutatus esset]

Františkánov (aktívnych členov rádu) prekladali priemere každé tri roky. Zohľadňovali sa pritom aj potreby jednotlivých kláštorov na jednotlivé funkcie (profesori, kazatelia, učitelia hud-

by a organovej hry atď.). Definitórium prideľovalo jednotlivých členov provincie do kláštorov, raz ročne (spravidla na jeseň) bolo obsadenie funkcií v jednotlivých kláštoroch počnúc gvardiánom a končiac laickými bratmi (kuchár, krajčír a pod.) prílohou zápisnice zo zasadnutia definitória (tzv. *tabulae*).

28 Nam Chorum intrando vidi parvum Positivum]

Pozitív je malý, väčšinou jednomanuálový organ (najčastejšie bez pedálu) so 4 až 6 registrami. Ak Bajan spomína „*parvum positivum*“, skutočne išlo o malý nástroj, aký sa väčšinou používal i vo františkánskych kostoloch iba v kaplnkách, pri procesiách a pod.

29 Musicam, cui praeerat Conc. Act. M. V. Pr. Franciscus Szombathely similem Choro Camaldulensium]

Ide evidentne o Bajanovu iróniu, lebo u kamaldulov sa nespievalo vôbec (podľa svojich zásad /predpisov sa nemohli medzi sebou ani rozprávať, t. j. museli zachovávať absolútne mlčanie).

30 Ep[iscopu]s loci Michael Althan Viennae ut Consiliarius à potiori residebat]

Michael Karl von Althann (1702–1756) bol od roku 1734 biskupom vo Váci. Bajan prijal od Althanna štyri nižšie svätenia (*quatuor ordines minores*), ktoré sa udeľovali spravidla naraz (v súčasnosti už tieto svätenia neexistujú): *ostiarius* (vrátnik), *lector* (lektor), *acolytha* (miništrant, akolyta) a *exorcista* (pomocník exorcistu, miništrant).

31 ego Paulinus cum Collega Cypriano Mrazik Levam mutatus sum]

V Leviciach bolo prvýkrát zriadené štúdium morálnej teológie v roku 1737, v roku ho vystriedala filozofia a v roku 1745 opäť morálna teológia. (Fridrich, s. 179)

32 Ordinati ergo tamen sumus, a R[ever]endissimo Suffraganeo Domino Frivaisz]

Michal Frivaisz (1682–1748), od roku 1734 ostrihomský kanonik, od r. 1741 generálny vikár a od r. 1744 pomocný biskup primasa I. Esterházyho. Tri vyššie svätenia (existujú dodnes), ktoré prijal Bajan, sú: subdiakon, diakon a kňaz.

33 Mathias Zaruba, Conventus Szokolcensis Syndicus Apostolicus et Senator]

O Matejovi Zárubovi pozri Šátek, s. 94-96.

34 et Conciunculas Slavonicas fabricare pro futuro cepi]

Najstaršia zachovaná Bajanova kázeň pochádza už z obdobia, keď pôsobil v Leviciach – kázeň prednesenú roku 1747 na sviatok sv. Jána Nepomuckého v Leviciach zaradil neskôr do svojho 3. zväzku kázni (*Devoti Sermones in Festo Beatissimae Virginis Mariae et Sanctorum totius Anni*). Kazateľskej tvorbe sa Bajan venoval neoficiálne aj v 50. rokoch v Hlohovci, kde bol učiteľom spevu a organovej (*instructor clericorum in cantu et organia*). Zachovalo sa totiž niekoľko kázni z tohto obdobia, prednesených v Radošovciach a i.

35 enim Vernaculâ lingvâ Cantu et Solemnj Organo Deum laudabam]

Spev vo vernakulárnom jazyku, t. j. v inom ako v latinčine bol v Salvatoriánskej mimoriadne rozšírený. V tomto prípade išlo o slovenčinu – Bajanove zborníky obsahujú veľké množstvo piesní, árií, ofertórií, ale aj omše v slovenskom jazyku (resp. latinsko-slovenské).

36 duo Cantionalia ad modum Missalium]

Z Bajanovho pôsobenia v Beckove (1758/1759) sa nezachoval žiadny zborník omší, pričom v autobiografii tvrdí, že napísal tu dva („*duo Cantionalia ad modum Missalium*“), ktoré nechal zviazať vďaka dobrodincom v Trenčíne. Vzhľadom na dosť všeobecnú formuláciu („*ad modum Missalium*“) by jedným z dvoch zborníkov, ktoré spomína Bajan, mohol byť *Beckovský slovenský spevník* (1758), piesne z neho, árie, ofertóriá a pod. sa totiž spievali počas omše (ako časti omšového propria). Niektoré skladby skutočne skomponoval v Beckove, napr. *Offertorium pro Festo Epiphaniæ D. N. J. C.* „Vystúpte z chléva pastírové“ (1758).

37 incolatu Galgocziensi Novem integris]

V 50. rokoch 18. storočia sa v Hlohovci Bajan venoval najintenzívnejšie kompozičnej činnosti i písaniu hudobných zborníkov. V tomto čase vznikli zborníky *Jubilus Seraphicus II* (1752), *Harmonia Seraphica I* (1755), *Cantionale chorale* (okolo r. 1750) a *Promptuarium Hebdomadae Sanctæ* (1759), s Beckove medzitým vytvoril *Beckovský slovenský spevník* (1758). V Hlohovci skomponoval Bajan 3 latinsko-slovenské vianočné omše, 3 ďalšie latinské omše, antifónu *Tota pulchra* a viaceré latinské árie, ako aj piesne so slovenským textom.

38 Cantum Valedictorium hic insertum composui]

V Hlohovci sa Bajan cítil nepochybne dobre (pozri vyššie). „Rozlúčková pieseň“ (*Cantus valedictorius*), ktorú skomponoval a zaspieval spolubratom v refektári pri obede, sa nezachovala, a nemožno takúto skladbu ani identifikovať v Bajanových hudobných rukopisoch.

39 Anno 1760. factus est Szakolczæ Gvardianus

Traxi Cathedram Szakolczensem in Patria annis XI. continuis]

Rokom 1760 začína v Skalici druhá etapa Bajanovho života vo františkánskej reholi, ktorá mala celkom odlišný charakter od prvej, spojenej predovšetkým s hudbou (druhá etapa trvala približne do r. 1775/1776). Tejto druhej – kazateľskej – etape venuje Bajan prekvapujúco dosť málo priestoru, s výnimkou začiatkov svojej aktívnej kazateľskej dráhy (*concionator actualis*), pričom dva roky bol aj pôstny kazateľ (*concionator quadragesimalis*).

40 et cantabamus lentè ad B. Virginem Omni die &c.]

Bajan chodieval kázať zo Skalice aj do bližšieho i vzdialenejšieho okolia (Holíč, Radošovce, Gbely, Unín, Kúty, Šaštín), ba aj na druhý breh rieky Moravy (Hodonín, Sudoměřice, Strážnice, Veselí nad Moravou, Vracov). V prípade spevu s hodonínskym organistom išlo pravdepodobne o mariánsky gregoriánsky hymnus *Omni die dic Mariæ*, alebo o niektorý z početných textových variantov (pieseň).

41 Pugnare cæpit contra Processionem Parascivicam hanc non Processionem sed Comediam apellando]

Procesie na Veľký piatok poriadali v Skalici jezuiti spoločne s františkánmi (*Congregatio Sancti Francisci*, tzv. chordigeri, bratstvo „pásikárov“). Predstavenstvo Salvatoriánskej provincie však účasť františkánom po viacerých neprístojnostiach (flagelanti) zakázalo. „Každoročne na Veľký piatok usporiadalo bratstvo procesiu na námestie [...] Zaujímavé je, že Iri tejto procesii bývalo i verejné bičovanie. Vysvitá to z prípisu, ktorý poslal františkánom 25.VI.1759 dekan Peter Vicze pri príležitosti kanonickej vizitácie, v ktorom ich medzi iným upozorňuje, že majú

zrušiť bičovanie žien na veľkopiatočnej procesii.“ (Šátek, s 104-105) Novoty zavádzané od 70. rokov 18. storočia treba vidieť aj v svetle šíriacich sa osvietenských myšlienok. Bajan na rozdiel od niektorých iných kňazov (Bajza, Fándly) nepatril k ich prívržencom.

42 Josephum Jancso vocitatum, qvem pro Asylante suscepunt]

Neprijemnú príhodu s J. Jančom z roku 1771 zaznamenal Bajan celkove trikrát – najstručnejšie v krátkom životopise (*Memoriale*), podrobnejšie v autobiografii, tretí záznam sa nachádza v 1. zväzku kázni (*Devoti sermones in Dominicis omnes ab Adventu usque ad Pascha inclusive*). Na konci *Sermo V in Dominica Septuagesimæ* (s. 595) je poznámka „Descripta autem est purum Anno 1772 qvo in Conventu Szkolczensi erat in asylo Juvenis Jospheus Jancso ab Aprilis usque ad Xbrem haben cellam et victum ut incolatu Galgocziensi Novem integrisij Fratres, finxitiensis Vice-Comitis filium et Conventui post liberationem sui largam repartitionem; Interim lepidus, qvia fabri Serarij filius, dum comedissemus Cellas nostras visitando fictis clavibus varia cleptabat, et ad ultimum in Festo Xaverij PP. Societatis sub Mensa Casam spoliavit circiter duo millia peccuniae abstulit, et latenter conducta occasione fugit, deprhensus tamen Stomphæ et captus Cassam Jesuitæ resituit, et qvia in Carceribus Sexam apperuit, non mora cum eo tracta ante Vigil. Nativ. Dnj Stomphæ ex Mandato carneræ suspensus obiit.“

43 inhibitæ sunt ipse Processiones cum Sacerdote]

Provinciálna kapitula zakázala 9.6.1771 procesie na Veľký piatok: „Procesie na Veľký piatok s odznakmi a za hlučného lomozu akoby na komédii, ako sa zvykne odbavovať v skalickom kláštore, sa celkom zakazujú.“ – Konkrétny údaj o takej procesii je zapísaný v kronike skalického kláštora r. 1763. Procesiu usporiadal P. Anton Vančo so študentmi jezuitského gymnázia. (GajdošAutobiografia, s. 52)

44 ut me ex Conventu Szkolczensi iteratò Galgoczium transferat pro Organista et Instructore Juventutis nostræ in Cantu]

Funkciu organistu (a tiež učiteľa spevu a organovej hry) zastával Bajan v Skalici od roku 1775/1776 až do svojej slepoty a porážky v roku 1783. Od roku 1784 zastával už len funkciu spovedníka, keď už predtým (1771) mu predstavenstvo Salvatoriánskej provincie udelilo titul *prædicator*, ktorý dostávali len významní a zaslúžilí kazatelia, nevykonávajúci však už reálne kazateľskú prax.

45 Anno 1780. post fata Reginæ Mariæ Theresiæ]

Čistopis štyroch zväzkov kázni (*Devoti sermones*) vrátane autobiografie dokončil Bajan v Skalici roku 1775, niekoľko ďalších zápisov na konci autobiografie (s. 752) pridal v rokoch 1776–1780. Text autobiografie vlastne nie je dokončený, Bajan prestal (symbolicky) písať svoj životopis v polovici vety, pri mene cisára Jozefa II., ktorého reformy sa bolestne dotkli aj františkánov.

Záver Bajanovho života, ktorý strávil v neúnavnej práci – v rokoch 1775–1783 napísal ešte 8 rozsiahlych hudobných zborníkov (*Harmonia Seraphica II*, 1775 a *Jubilus Cordis I*, 1775 pre kláštor v Hlohovci, *Harmonia Seraphica III* a *Jubilus Cordis II*, oba 1777 pre kláštor v Pruskom, *Harmonia Seraphica IV*, 1779 pre vlastnú potrebu, vianočný špeciálnik *Promptuarium chorale*, 1780, pravdepodobne tiež pre vlastnú potrebu, a *Skalický slovenský spevník*, 1783 pravdepodobne pre pásikárov v Radošovciach) – bol však spojený aj s mnohými osobnými problémami, najmä s postupným zhoršovaním zdravotného stavu. Od polovice 70. rokov mu slabol zrak,

v zborníku *Harmonia Seraphica II* má pri jednej omši poznámku „*Hic mihi coeperunt oculi dolere et perspicillia sinistra lucere*“, zborník *Harmonia Seraphica IV* písal počas liečenia v roku 1779, ako to dosvedčuje poznámka na konci jednej z omší: „*Scripsi tempore curae sanitatis*“. V decembri 1783 dostal čiastočnú porážku, pridružili sa problémy s nohami a nakoniec aj úplna slepota. S podlomeným zdravím mohol Bajan od roku 1784 vykonávať už iba funkciu spovedníka spolubratov. V roku 1791 slávil 50. výročie rádových sľubov a dostal čestný titul „*praedicator emeritus*“. Zomrel 71-ročný v Skalici 15.7.1792, pochovaný je v krypte bratov skalického františkánskeho kostola (Kačic 1992).

Bibliografia

- | | |
|---------------------|--|
| Bielek | BIELEK, P. Klétus OFM: Z činnosti rádu sv. Františka provincie najsv. Spasiteľa v Uhrách na poli katolíckej spisby slovenskej. Príloha č. 3 a 4 ku Kazateľni, roč. 10. 1879. |
| Danišovič | DANIŠOVIČ, P. Létus OFM: Osvietenská historiografia Rádu františkánskeho v našich krajinách. Bratislava 1934. |
| Fridrich | FRIDRICH, P. Urban: Historia seu Compendiosa descriptio Provinciae Hung. O. M. S. P. N. Francisci.... Titulo Sanctissimi Salvatoris. Cassovie 1759. |
| Gáfriková1978 | GÁFRIKOVÁ, Gizela: Niekoľko poznámok k poetike Bajanových kázni. In: P. Paulín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. (Ed. Ladislav Kačic), Bratislava: Serafin 1992, s. 65-72. |
| Gáfriková1992 | SLAVKOVSKÁ (GÁFRIKOVÁ), Gizela (Ed.): Baroková poézia (antológia). Bratislava: Tatran 1978. |
| Gajdoš1971 | GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Hudobné zborníky Pavlína Bajana. In: Musicologica slovaca III. Bratislava 1971, s. 181-225. |
| GajdošSlovenské | GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Slovenské rukopisy Pavlína Bajana. Strojopis. Štátny archív v Bratislave, fond Osobná pozostalosť Dr. V. Jozefa Gajdoša (1907–1978), inv. č. (sign.) 401. |
| GajdošAutobiografia | GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Autobiografia Pavlína Bajana. Rukopis. Z latinkej pôvodiny preložil a poznámkami objasnil dr. Vševlad J. Gajdoš OFM (Pankratopolis 1974). Strojopis. Štátny archív v Bratislave, fond Osobná pozostalosť Dr. V. Jozefa Gajdoša (1907–1978), inv. č. (sign.) 404. |
| Gajdoš1971 | GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Pavlín Bajan (1721–1792). In: Zborník Záhorského múzea v Skalici II. Skalica: Záhorské múzeum 1971, s. 50-54. |
| Gajdoš1975 | GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Pavlín Juraj Bajan. In: Františkáni v slovenskej literatúre. Cleveland (Ohio): Prvá slovenská katolícka jednota 1975, s. 34-38. |

- Gajdoš1981 GAJDOŠ, P. Vševlad OFM: Barokový kazateľ Pavlín Bajan. In: Katolícke noviny, roč. 86, 1981, č. 15 (Veľká noc).
- Kačic1992 KAČIC, Ladislav: Život a dielo P. Paulína Bajana OFM. In: P. Paulín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. (Ed. Ladislav Kačic), Bratislava: Serafin 1992, s. 51-64.
- Kačic2002 KAČIC, Ladislav: K „rekonštrukcii“ Bajanovho zborníka *Jubilus Cordis III* (Piesne z repertoáru P. Paulína Bajana OFM v zbierke Andreja Kmeťa *Prostonárodné vianočné piesne*). In: Vianoce a hudba (ed. Hana Urbancová). Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV – Ister Science 2002, s. 75-94.
- KimSzacsvai KIM-SZACSVAI, Katalin: Dokumente über das Musikleben der Jesuiten. Instrumenten- und Musikalienverzeichnisse zur Zeit der Auflösungen. In: *Studia musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 39, Budapest 1998, s. 283-366.
- LepáčekFrantiškánske LEPÁČEK, P. Celestín OFM: Františkánske kancionále. In: Časopis katolíckeho duchovenstva, roč. 73, 1932, s. 310-316 a 359-372.
- LepáčekPríspevky LEPÁČEK, P. Celestín OFM: Príspevky k dejinám cirkevnej hudby na Slovensku. In: Kultúra, roč. 4, 1932, s. 120-127 a 202-210.
- Matricula *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635–1701*. A Nagyszombati Egyetem Anyakönyve 1635–1701. Ed. Attila Zsoldos. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem 1990.
- Mihalovics MIHALOVICS, Ede: A katolikus predikáció Magyarországon története. Budapest 1901, zv. 2, s. 72-73.
- Orel1930 OREL, Dobroslav: Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě. Bratislava 1930, s. 22-26.
- Orel1934 OREL, Dobroslav: Paulin Bajan (1721–1792). In: Cyril, roč. 60, 1934, s. 27-29.
- Šátek ŠÁTEK, Jozef: Náboženské pomery v Skalici od reformácie do jozefinizmu. Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1946.
- Terrayová TERRAYOVÁ, Jana Mária: Realistické tradície v slovenskej barokovej pastorele. In: Hudobný život, roč. 4, 1972, č. 14, s. 8-9.

Prílohy

PROLOQVIUM.

Ad Amatorem, et Lectorem horum Sermonum Moralium.

Scite cupis quis, et qualis?
 tuus Frater Corribalis
 conuastavit tanta Scriptas
 et gra manus fecit picta?
 Hoc Exemplar et inlago
 gra Facies et propago
 telegenti demonstrabit
 clara luce ostentabit.
 Quid fuerit Operator
 Librorum reus amator,
 Inimicus Otiorum
 et deceptor Vitiatorum.
 Scivit Noctes usurpare
 Vigiliis decore
 non curavit sanitatem
 sed conseqri Sanctitatem.
 Hoc habebat in intento
 ut sit semper in Memento
 apud Fratres qui amabunt
 et hac Scripta usgabunt.
 Quid sint quidam viliores
 et aliqua meliora
 Charta hic culpanda venit,
 et maxime is qui dedit,
 Bitumen hic non habuit
 vel forsitan avarus fuit
 quia Charta gressa valde
 promovebat manu tarde.
 Atque amentum valde bibit
 et calammum incedunt
 ne libere Notas figat
 sed possim maste impingat.
 Nam libere quae maiores
 duplices dabant labores.

ut calamo ducam lumen
 et pericillo ad umbrem.
 O quoties dolorose
 in gemui quatuorose!
 quod hoc opus inchoatum
 Inimicum dei apparatus.
 Sed quid? Sancta passetas
 gra nil eudat chryses vexas,
 ad scabendum stimulat
 ut sit doletis animavit.
 Ut videant Chari Fratres
 quos secutus fuit Vates
 quos Codices Paulinus
 huc in torrit pulvis limus.
 Jesuitam Tabulam trivit,
 altiores non quasivit
 fontem eum appellando
 recte Tabulam vocitando.
 Quia Novi Authores
 eius miscuit in se flores
 imo quasi epus nati
 in quibusdam sunt notati.
 Pius, Claus, et recentes
 ostentantur Sapientes
 sed quid Tabulam graffitarunt
 Salem inde conturbant.
 Ut quid ergo ad Cyprianos
 potuissim alienas
 quando fontem ipsum trivi
 epus tyros Sanctos vidi,
 Hunc dilecte Frater tere
 qui cupis plebem decere
 dat substantiam diligenti
 et salutem ingrati.

SERIES

Originis, Nativitatis, educationis, Studiorum,
Vocationis, Religionis, et totius Vitæ decursus, P. F.
Paulini Bajan Ord. Minor. S. P. Francisci.

Anno circiter 1657. hunc Avum Martinum Jakuba-
covics, Altissimus creavit, et probabilius nasci fecit in Pago Radimov
vocato, quæ est medius inter Vascovinum, et Civitatem Szabolczam, quæ
adhuc inibi huius cognominis Constanquineum. Anno 1740. ego habui ex
parentibus Catholicis, qui crescens ætate, devotione, et virtute tantum in-
literis profecit, quod in Philosophica Scientia Universitatis Tyrnaviensis
multos antecesserit, et finitè triennii plaurum reportaverit, prout hoc Testi-
monium Anno 1769. à me repertum luculenter declarat. Tenoris sequentis:

Sigismundus Madocwani è Soc. I. S. U. Art. L. et Philo-
sophæ Doctor Philæ. Moralis in hac Alma Universitate Tyrnaviensi Professor
Ordinarius, Necnon facultatis Philosophicæ et Lingvarum Decanus.

Postquam in pulvere Peripatetico per triennium constanter
pro adipiscendo sapientiæ fructu, Superatis omnibus difficultatibus et la-
boribus, quæ in hac severiorum Scientiarum Palestra occurrere solent obsta-
culis petourasset, studiorum suorum publicum a Nobis Testimonium expe-
titi Creditus Dominus Martinus Jakubacovics, Cujus iusta petitioni ex Officio
annuentes, testamur eum in hac Archiepiscopali, Nostri Universitate Casaria
Regiâ quæ Authoritate confirmata, Philosophicum studium per triennium
Feliciter decurrisse, eosque in sapientiæ studio fecisse progressus, ut rigoroso
prius exploratis examine dignus fuerit iudicatus, qui primam Philosophiæ
Lauream publico in Theatro Art. L. et Philoæ Dæce laureus solenniter
ty pronuntiatus capesseret, omniaque privilegia quæ hunc honorem Tradidit
Comitantur consequeretur. Ob quorum fidem præsentis ejus protopæntes
Testimonio Literas Sigillo consuevit munitas, et manu Nostri subscriptas
elagimur. Datum Tyrnaviæ die 20. Julij. Anno 1776.

(I.S.)

Idem qui Supra

Anno 1776. inhibita sunt Cemetaria in Civitate et Crypta in Ecclesijs, debuerunt pauperculi Religiosi officia Cryptarum aforis in aprico extruere. Hoc anno fuit Jubileum universale. In fine Octobris huius Anni Szakolcza P. P. Paulinij ex sua Residentia ad Collegium Iesuitarum intravit, et Scholas usque ad Syntaxim docere cepit, ex quorum Residentia facta sunt Schola Normales pro profibus. Anno 1777. Civitas Szakolczensis in Ecclesia Parochiali magnificam Aram majorem extruere cepit, et anno 1778 finivit, quo anno inchoatum est bellum contra Turcum, in quo nihil est effectum, nam transacta hyeme. Anno 1779. pax conclusa est. Vixi ex Dei Gratia in conventu Szakolczensi post Cathedram in Officio Organiste annis 12. Sanus et incolumis, et abjecto senectae rubore in hac Civitate dominam omnem Eleemosinam mendicavi pro Fratrum necessitate.

7580 Anno 1780. post fata Regina Mariae Theresiae Regni gubernacula cepit Filius ejus Josephus II. qui

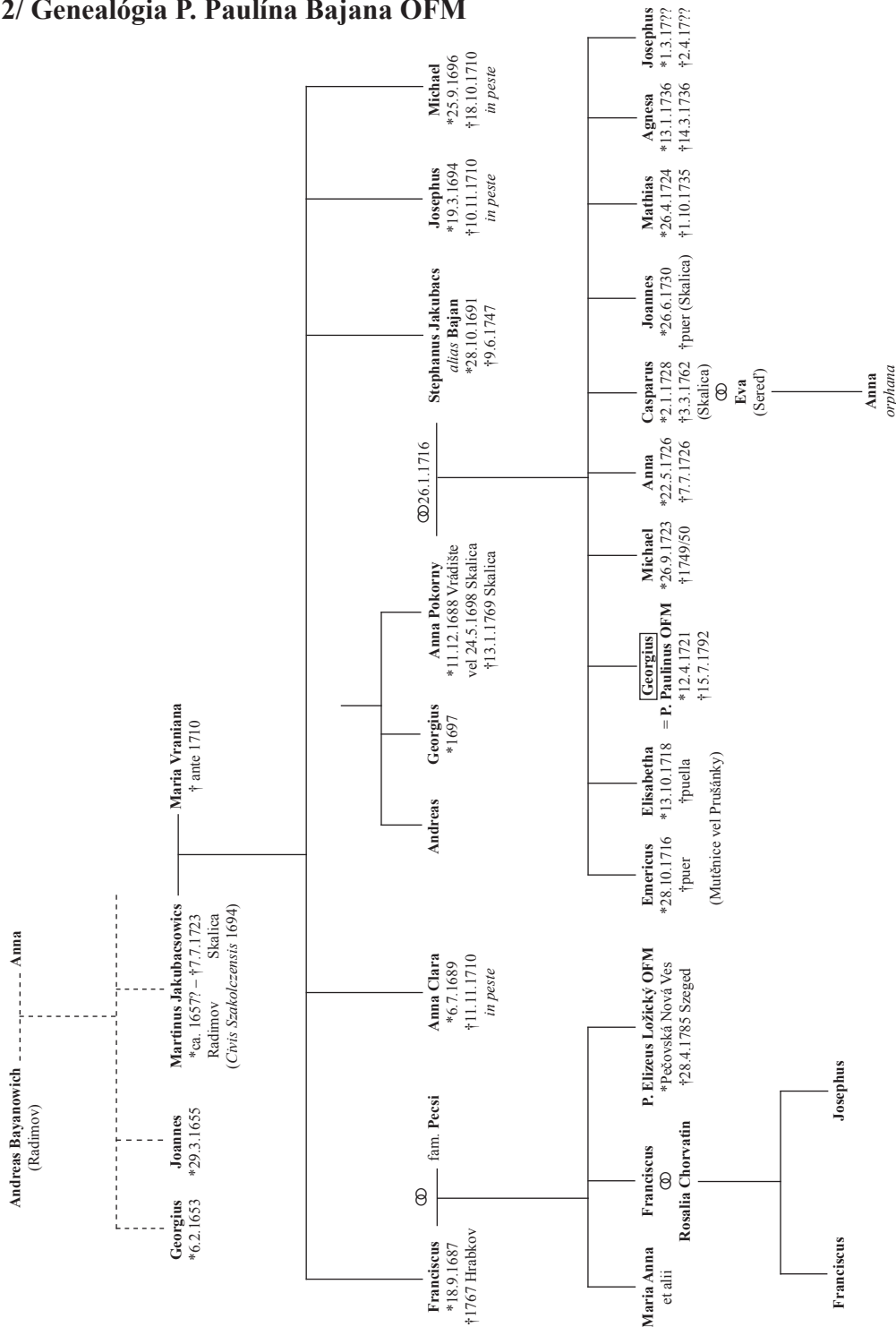
Memoriata:

Anno Dni 1721. 12. Aprilis natus sum in hunc Mundum.
ex Penitocibus Stephano Bajan et Anna Pokornij Szakolca.
Literis et Musica instructus usque ad Divinam Vocationem tototem
pore in Paterna aetate Anno 20. contrivi in Divinis quantum licuit servi-
tiji. Sex annis in Culea Parochiali, Uno apud Pres. Soc. Jeou. Matu-
tus Vocationi Divina obsecundare Volens Religionem Seraphicam
intravi Anno 1740. in qua Deo me specialiter servante Solemne
Professum emisit. Anno 1741. in Manibus M. V. P. Paschalis Marko-
vici sub Magistro. Mef. Novitiatus R. P. Antonio Schval Provisi.
Definit tunc act. Dje 15. Junij Pruske. Unde pro Choro Agriam
maior mutatus eundem 13. Mensibus sat dolenter traxi ea de causa
pro ad Organum docendum penes hoc violenter impulsus sum. Anno
1742 circa finem July inibi Studium Philoſophico-mathematicum sub Lectore
M. V. P. Jacobo Farkas. pro felicitate finito Anno 1744. Mutatus sum
Vacatium pro hac Morali Scribenda, quam etiam Anno 1746. Finivi. 29.
Aprilis. Pro gratuito min. iniciatus sum eodem Anno Vacij Per Excellm.
Episcopum Althian. 9. Januarij. Turnavia vero Majoribus, Subdiaconatus 20.
Novemb. Diaconatus 27. Novemb. Presbiteratus 4. Decemb. ^{Dom. Inostepian} Primitias
cras celebrari Szakolca in Presb. 22. Penitoc medi. 174. ^{Dom. Inostepian} Diaconatus
pro Jurisdictione a Festo Pentecostes usque ad Festu M. Trinitatis per Pres. Provisi
Definit: Laurentiu Quoray et Paulum. Mef. Anno 1747. pro arduo Examine
Sensuſime finito Jurisdictionem fideles absolvendi adeptus sum. Facultatem absol-
venti a Casibus Episcopali reservatis obtinui 24. Junij Anno eodem in Alma diecesi Ag-
gomenſi Facultatem dispensandi quoad Vota et debitum adeptus sum Dje 27. Junij
eodem Anno Oretenus ab A. R. P. Min. Provisi Stephano Provisi. Anno 1747.
Dje 9. Junij Amantissimus Dnus Penitor Stephanus Bajan pie in Dno obiit. Sz-
kolca pro quo suffragia conventas in Conventu Levenci perolveri. Anno 1750.
Mense et Dje soli Deo notis, ex intimata tamen unjce fuisse meum Deſiderio Martij
dum Dilectissimus Frater Germanus Michael Bajan Albia Regali pie in Dno
obiit pro quo suffragia Missa Sacrificiorum per 7. continuos Dies Agria absolvi. 1752

Continuatio

II =

2/ Genealógia P. Paulína Bajana OFM



3/ Krátky životopis P. Paulína Bajana OFM (*Memoriale*)

Memoriale.

Anno D[omi]ni 1721. 12. Aprilis natus sum in hunc Mundu[m] ex Genitoribus Stephano Bajan et Anna Pokorný Szakolczæ. Literis et Musicæ instructus usque ad Divinam Vocationem toto tempore in Patria ætatem Annor[um] 20 contrivi in Divinis quantum licuit servitijs. Sex annis in Eccle[si]a Parochialj, Uno apud P[at]res Soc[cietatis] Jesu Maturus. Vocationj Divinæ obsecundare volens Religionem Seraphicam intravi Anno 1740. in qva Deo me Specialiter servante Solemne[m] Profess[i]onem emisi Anno 1741. in Manibus M. V. P. Paschalis Markovicz sub Magistro Mej Novitiatus R. P. Antonio Schvab Provi[nci]æ Diffinit[ore] tunc act[uali] die 15. Junij Pruskæ. Unde pro Choro Agriam mox mutatus eumdem 13. Mensibus sat dolenter traxi, ea de causa qvoad Organum discendum penes hoc violenter impulsus sum. Anno 1742. circa finem Julij inibi studium Philo[sophic]um inchoavi sub Lectore M. V. P. Jacobo Farkass, qvo feliciter finito Anno 1744. Mutatus sum Vaczium pro hac Moralj scribenda, qvam etiam Anno 1746 finivi. 28. Aprilis. Ord[ines] qvatuor min[ores] initiatus sum eodem Anno Vaczij Per Excelle[ntissi]mum Epp[iscopu]m Althan, 9. Januarij. Tyrnaviæ verò Majoribus, Subdiaconatûs 27. Novembr[is] Præsbiteratûs 4. Decembr[is] Primitias Sacras celebravi Szakolczæ in Præse[nti]a DD. Genitor[um] meor[um] 1747 Dom[inica] Post Epiphan[iam] Examinatus sum pro Jurisdictione a Festo Pentecostes usque ad Festu[m] SSS. Trinitatis per P[at]res Provi[nci]æ Diffinit[ores] Laurentiu[m] Rusvay et Paulum Siket Anno 1747. qvo arduo Examine felicissimè finito, jurisdictionem fideles absolvendj adeptus sum. Facultatem absolvendi a Casibus Ep[iscop]o reservatis obtinui 24. Junij Anno eodem in Alma Dioecesi Strigoniensi Facultatem dispensandj qvoad Vota, et debitum, adeptus sum die 27. Junij eodem Anno oretenûs A. R. P. Min[istri] Prov[inci]alij Stephano Novak Anno 1747. Die 9. Junij Amantissimus D[omi]nus Genitor Stephanus Bajan piè in D[omi]no obiit Szakolczæ, pro qvo Suffragia consveta in Conventu Levensi persolvi. Anno 1750. Mense et die Soli Deo notis, ex intimat[i]one tamen conjeci fuisse mensem Febr[uariu]m v[el] Martiu[m], dum dilectissnus Frater Germanus Michael Bajan Albæ Regalj, piè in D[omi]no obiit pro qvo Suffragia, Missæ Sacrificior[um] per 7. continuos djes Agriæ absolvi 1753

Continuatio +

+ Anno 1762 Die 3. Martij Charissimus Frater Casparus natus minimus in Phtijsi dispositus expiravit in manibus Seniculæ Matris in Xenodochio Szakolczæ existentis, relinqvens Szeredinj Eva[m] Uxorem cum femella prole Viduam, domum et vineam ceteraq[ue] œconomica, Cujus funus in Reg[ia] Lib[era]q[ue] Civitate Szakolcza ex indultu R[everen]dissimi D[omi]ni Abbatis Petri Vincze ego cum Cæremonijs absolvi, pulsum Parochialis Ecclæ accurate Perillustri ac Generoso D[omi]no Stephano Gersics inter omnes Szakolczenses Verè Nicodemo, Cuj Deus favorem temporalibus et æternis bonis retribuatur precor.

1763. 18. Octob[ris] Præfatu[us] R[everen]dissim[us] Abbas ex Mokri haj bigis à benedictione Crucis redux inter Xaverij et Bokrossianum Sacellum, raptat[us] violenter obiit.

Anno D[omi]ni 1769. Die 13. Januarij in Octava Epiphaniæ D[omi]ni, mane hora 5. Sanctè disposita obiit Amantissima Mater mea in Senectute Annor[um] circiter 78. Anna Pokorný, qvam ex indultu A. R. D[omi]ni Parochj Michæelis Zrubecz ego sepelivi ad Criptam majorem intra

Cathedram Ecclesiæ Nostræ cum Cæremonijs, donavit Conventuj floren[os] 60. pro refrigerio animæ suæ Szakolczæ.

NB. Dilectissimi Fr[at]res qvicumqve victuri post me Sciatis fuisse tale Capitulum apud nos Galgoczij qvod ne fungum valebat, qvia Provincialem qvi Calculo Sacro planè debuisset fuisse videlicet A. R. P[at]rem Stephanum Mazurka Virum pleno Spiritu Vocales res puerunt faciendo eum Provi[nci]æ Patrem habitualement qvia pauper fuit Slavus, et in locum elegerunt P[at]rem Marcum Richter qvia Moravus. Accurrante et per Cellas cursitante Prē Georgio Kernhoffer Hungaro Scilicet Germanizato, Sub Com[m]issariatu P[at]ris Sebaldi Khor (sic! = Knauer) Proviæ Austriæ Nostro lepido Com[m]issario, qvorum facta astuta judicet altissimus Judex vivor[um] et mortuor[um] Signavi Anno 1762.

Anno 1772. Suscepit Gvardian[us] Schvab cum Discretis fictum asylanterem Juvenem Josephum Jancso, et Servavit a Paschate usqve ad Decembrem honeste alendo, qvia se finxit filium Vice-Comitis Bacsiensis; interim hic miser in festo S. Xaverij, sub mensa Cassam Jesuitar[um] spoliavit et latenter è Conventu aufugiens, 2da die insequente fr[at]re Jesuita comprehens[us] est Stomphæ, et suspens[us] blictrj Conventûj solvit.

Poznámka: V *Memoriale* sú vynechané pasáže, ktoré sa netýkajú Bajanovej autobiografie.

The Autobiography of P. Paulinus Bajan OFM (1721–1792)

Summary

Ladislav Kačic – Svorad Zavarský

The preacher and musician P. Paulinus Bajan OFM (1721–1792) was a prominent figure of eighteenth-century Slovakia. Having received his primary and secondary education from the Jesuits in his native town of Skalica, Bajan decided to join the Franciscan Order in 1740. He did his novitiate in Pruské, then he studied philosophy in Eger and moral theology in Vác, following which he was ordained priest in 1746. Father Paulinus spent his life in various convents of the Salvatorian province. After a few initial years spent in present-day Hungary (Eger, Szécheny, Vác), he was, upon his own request, transferred to Slovakia where he remained permanently, being active as an organ player, instructing young friars in singing and organ-playing, and finally becoming an eminent preacher. The places of his abode in Slovakia included Prešov, Hlohovec, Beckov, and Skalica. His extant works consist of fourteen music collections, which contain also his own compositions, as well as four thick volumes of sermons written in Slovak. It is at the end of the fourth volume of the said sermons that Bajan inserted his Latin autobiography which he wrote in the period 1772–1775, that is, after he had finished his preaching career. This autobiography is now being presented to scholars in our critical edition together with a Slovak translation, with the hope that it will serve as a basis for further research.

Father Paulinus's autobiography is quite special in that it contains a great number of his childhood memories, partly reported to him by his relatives, as well as memories of his school years, including his musical education, and a lively account of his time spent in Hungarian convents where he among other things experienced repeated bullying from his superiors on account of his being Slovak. These are all authentic memories, though sometimes they may not precisely match the actual facts due to Father Paulinus's expressive way of putting things and occasional mistakes in dates. He recorded his life as he remembered it, in an enthralling style, using the kind of informal, conversational Latin he spoke with his co-brethren. Like the Slovak language of his sermons, the Latin of his autobiography is charged with emotion, which makes him a typical product of the Baroque era. Symbolically enough, Father Bajan ended his autobiography in the middle of a sentence when referring to the ascension to the throne of Joseph II whose church reforms had a most distressing impact on his religious congregation.

Bajan's autobiography, albeit well-known to earlier Franciscan historians (P. Celestín Lepáček, P. Věslav Gajdoš), has so far been unavailable to the broader community of scholars. This volume comprises a critical edition of the Latin original, complemented by a Slovak translation, commentaries, explanatory notes, and appendices.



SLAVISTICKÝ ÚSTAV JÁNA STANISLAVA SAV BRATISLAVA

SLOVENSKÝ KOMITÉT SLAVISTOV

SLAVICA SLOVACA, ročník 51 (2016), č. 3. a 4. (supplementum).

Vychádza: 1. číslo v júni, 2. číslo a 3. číslo a 4. (supplementum) v decembri

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Dúbravská cesta 9, 845 02 Bratislava.

Tel.: 02/20920203, e-mail: vedasav@savba.sk.

Vychádza s finančnou podporou z verejných zdrojov z Fondu na podporu umenia.

Distribúcia / Distributed by:

Slovart G. T. G., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava

ISSN 0037-6787

u. fond
na podporu
umenia